

V. Tille (o B. Němcové), A. Velhartický (o O. Wildovi), J. Vrchlický (i šifra J. V.; o Heydukově básnickém díle a F. Petrarckovi), Q. M. Vyskočil (šifra Q. M. V.; o K. Světlé a K. Rožkovi) aj. Korespondenci literátů uváděli J. Štolba, R. J. Kronbauer a J. Balák. V rubrikách *Z českého života* (*Český život*) a *Ohlasy z dále* se objevovaly literární kritiky (od roč. 5 s menší pravidelností i méně obsažné). Novinky české i překládané poezie sledovala soustavně šifra -a-, -a.; o poezii často referovali i A. Klášterský a A. Pražák (i šifry apržk., -apržk., -Až-, -Až-, -k-). Domácí i zahraniční prozaické práce posuzovali vedle J. D. Konráda (šifry Ds., Jdk., J. D. K.) D. Panýrek (šifry a-e., s-a., -s-a-, -s-a-), F. Sekanina (šifry F. S., F. Skn., S., S.-, -S.-) aj. Recenze beletristických prací (leckdy i z oblasti literatury pro mládež) příležitostně tiskli také M. Fučík (šifry Fčk., M. F.), R. J. Kronbauer (i pseud. J. Hasina, šifry K., -o-, r., -r.), K. Kronbauerová (pseud. K. Slavíková-Welsová), L. Šaloun, A. Škampa (šifra Makš.), V. Štech (šifry ech., V. Š.), V. V. Štech (šifra V. V. Š.), J. Vrchlický (šifry J. V., V.-ý.), Q. M. Vyskočil aj. O překladech a zahraniční (především ruské a slovanské) literatuře informovali rovněž M. Jahn, V. Kredba, R. J. Kronbauer (šifry K., -or-), A. Pikhart, Anna Tesková (pseud. Akim Set). Odborné knihy posuzovali J. V. Bohuslav, F. Herites (šifry es., F. H.), D. Panýrek (šifry a.e., a-e., Dr. D. P., Dr. P., s-a., -s-a-, -ý-), F. Sekanina (šifra S.-), J. Šimsa aj. – K historii a osobnostem českého *divadla* se vztahovaly texty J. Boreckého, R. J. Kronbauera, M. Laudové-Hořicové, K. Novotného, F. L. Riegra, O. Sklenářové-Malé, F. F. Šamberka, K. Šípka (šifra P.), F. A. Šuberta aj.; teorie divadla se dotýkaly články J. Chaluppeckého; medailony a obecnější články o dramatickém umění psali taktéž M. Čtrnáctý, M. Fučík, D. Panýrek, V. Štech aj. O divadelních představeních referovali J. Borecký (šifra Dr. J. B.), F. Herites (šifry es., H., Hs.), V. Hübner (z Brna), Z. Knittl (i šifra -ttl.), R. J. Kronbauer (šifry Dr. K., K., -or-, r., -r., -r-, R. J. K.), D. Panýrek (šifry a-e, a-e., -a-e-, D. P., Dr. D. P., Dr. P., -s-a-), F. Sekanina (šifry S., S.-, -S.), V. Štech (i šifry ech., -ech.), F. A. Šubert, Q. M. Vyskočil, J. Zyka (šifry -jzb-, -jzb-, -ý-, Z.). Události z oblasti *hudebního divadla* a *hudby* sledovali K. Hoffmeister (i šifra -ff-), F. S. Holeček, O. Hostinský, Z. Knittl (šifra -ttl.), D. Panýrek (šifra Dr. P.) a J. Štolba. Nad otázkami a osobnostmi *výtvar-*

ného umění se zamýšleli a o aktuálním výtvarném dění informovali I. A. Bláha (pseud. Eli Katoš), M. Fučík (šifra M. F.), F. S. Holeček (šifry fsh., F. S. H.), J. Osten, F. S. Paukner (pseud. Sudony), D. Pavlíček, M. B. Šárecká, V. Štech (šifry ech.), V. V. Štech (šifra Š. V. V.), J. Štolba, J. Štursa, O. Theer, P. Toman aj., přičemž F. X. Harlas (i pseud. Xaver, Xaverius a šifra F. X. H.), F. Herites (šifra F. H., F. Hs., Fr. Hs.), J. D. Konrád (šifra J. D. K.), R. J. Kronbauer (i pseud. J. Hasina a šifry -auer-, Dr. K., Dr. R. J. K., K., -o-, -or-, R., r., -r., R. J. K., R. K.), D. Panýrek (šifra -s-a-), B. Šaloun (i šifry B. Š., Š.), Q. M. Vyskočil (i šifra Q.) aj. se navíc hojně zaměřovali na problematiku architektonických památek, pomníků, urbanistiky, sběratelství, muzejnictví a knižních úprav.

LITERATURA: ● ref. M.: an., *Rozhledy* 12, 1901/02, s. 1358; *** (A. Procházka), *MR* 1902/03, sv. 14, s. 41; Q., *LidN* 16. 10. 1902; *Milan S.*, *Čes. revue* 6, 1902/03, s. 58; *** (A. Procházka), *MR* 1902/03, sv. 14, s. 351; an., *Rozhledy* 13, 1902/03, s. 426; R. Těsnohlídek, *Moderní život* 1903, s. 158; V. Dyk, *Přehled* 1, 1902/03, s. 695; A. N. (Novák), *Samostatnost* 31. 10. 1903; an., *Zvon* 5, 1904/05, s. 80; L., *Pražská lid. revue* 1906, s. 223 ●.

lm

Máj (nakladatelství) viz **Nakladatelské družstvo Máje**

Marie Majerová

* 1. 2. 1882 *Úvaly* u Prahy
† 16. 1. 1967 *Praha*

Prozaička, autorka povídek, lyrických črt, fejetonů a reportáží; opakovaně usilovala o vývojově adekvátní podobu sociálního románu vystihujícího vztah jedince a revolučního společenského procesu. Průkopnice realistické povídky pro mládež, publicistka, divadelní kritička, překladatelka.

Roz. Bartošová, provd. Stivínová, pak Tusarová. – Otec, řezník, zemřel 1885, matka se pak odstěhovala do Prahy, kde se živila šitím; znovu se provdala 1887 za vysloužilého poddůstojníka A. Majera (jeho příjmení si M. zvolila za lit. pseudonym, který se 1921 stal jejím jménem občanským); rodina v Praze hledala těžce existenci a často se stěhovala. Obecnou školu

Majerová

navštěvovala M. 1888–90 na Malé Straně, 1890–93 na Žižkově, 1. třídu měšťanské školy 1893–94 na Smíchově. 1894 rodina odešla na Kladno, kde se otčím stal nočním hlídačem (později valcářem) na Poldině huti. M. dokončila na Kladně 1894–96 měšťanskou školu, 1896–97 byla v německé klášterní škole pro dívky v Horažďovicích, 1897–98 u vzdálených příbuzných v Budapešti jako pomocnice v domácnosti. Po návratu pracovala v Praze jako písárka (přitom se vzdělávala ve večerní obchodní škole a v kursech Dělnické akademie); v této době se seznámila s literáty okolo S. K. Neumanna a patřila k návštěvníkům jeho olšanské vily. 1901 odešla s typografem a satirickým básníkem J. Stivínem-Foltýnem (sňatek 1904) do Rokycan (předtím marně hledali práci v Sasku a Bavorsku), kde muž dostal místo v Zápotočného tiskárně; t. r. se narodil syn Pravoslav. 1904–06 žila M. ve Vídni (Stivín zde byl redaktorem Dělnických listů), 1906–07 v Paříži, kde externě studovala na Sorbonně a kde poznala prostředí anarchistických komun. Po návratu začala spolupracovat s Právním lidu, jehož se její muž stal 1907 redaktorem, 1911–20 sem přispívala soustavně. 1908 vstoupila do soc. demokratické strany, po 1918 se přiklonila k její levici (1920–21 za ni byla přisedlicí Zemského výboru a působila ve zdravotním referátu), 1921 se stala členkou komunistické strany a už od podzimu 1920 pracovala v redakci Rudého práva (od 1922 řádná redaktorka na plný úvazek, mj. pravidelně divad. referát). Po rozluce manželství s J. Stivínem (1920) se 1922 znovu provdala za grafika a typografa, později ředitele tiskárny Melantrich S. Tusara (1885–1950), který často graficky upravoval její knihy (rozvod 1931). 1929, kdy se jako jedna ze skupiny sedmi spisovatelů rozešla s komunistickou stranou, se stala redaktorkou časopisu Čin (do konce 1936), pak žila jako spisovatelka z povolání. Za nacistické okupace byla postižena zákazem vydávání. – M. od mládí hodně cestovala: z delších pobytů v cizině, které se odrazily v jejím beletristickém nebo publicistickém díle, je třeba zmínit před 1. světovou válkou mimo Vídeň a Paříž Tunis (1912), později Washington (1919, sjezd ochrany práce a mezinárodní sjezd pracujících žen), Moskvu (1924), Paříž (1926) a severní Afriku (1931), po 1945 vícekrát SSSR a Čínu (1954).

Literární počátky M. předznamenal její blízký vztah k proletářskému prostředí, které

poznala v letech dospívání na Kladně, po literární stránce pak souvislost se slovesnou produkcí sociálnědemokratických časopisů a vzdělávacích publikací. Její první povídky, které byly psány zprvu právě pro dělnické kalendáře, měly podobu epizod z těžkých životních osudů průmyslových dělníků, obrázků bídy městské chudiny a sociálního útisku služek (knižně publikovány zejména v souborech *Povídky z pekla a jiné*, *Nepřítel v domě*). Na rozdíl od pokleslého naturalizujícího nebo sentimentálního klišé, konvenční fabulace a naivně vyslovované tendence, které převládaly v dobové „sociální“ literatuře tohoto typu, se už v raných pokusech M. projevila snaha toto schéma překonat a uvést téma sociálního útisku proletáře do kontextu české předválečné prózy; M. se to dařilo zejména v drobných prózách, s bezprostředností a často i s humorem a osobitým lyrismem zachycujících situace všedního dne dělnických žen a dětí. V počátcích literární dráhy na M. zapůsobily i styky s prostředím tehdejších anarchistických literátů kolem S. K. Neumanna (F. Gellner), které se odrazily v některých jejích verších z této doby. Tématem osudů služebného děvčete ve velkoměstě se do raného údobí M. tvorby začleňuje i první pokus o rozsáhlejší prózu *Panenství*, související však i s druhou linií jejího díla, která se zformovala před 1. světovou válkou a kterou ztělesňovaly povídky o citových osudech žen (*Plané milování*, *Dcery země*, později *Mučenky*). Tematickým jádrem většiny těchto próz je rozpor mezi realitou a uměle udržovanou iluzí a někdy až tragicky vyhocené procitání z iluzorních představ. Fabulačně rozvedená situace krutého, opakovaného, krok za krokem postupujícího zklamávání se stala epickou osou rozsáhlého románu *Náměstí republiky*. M. ji zde – také v návaznosti na Flaubertovy romány „citové výchovy“ jako stálé deziluze – originálně využila pro ztvárnění široké společenské problematiky: tragický příběh ruského emigranta v Paříži, mladého snílka neustále zklamávaného ve snech o změně světa, je zároveň obrazem krize revolučního hnutí reprezentovaného jak anarchistickými komunami, tak změšťáctelou sociální demokracií. Na počátku 20. let – po lyrických přírodních črtách se symbolizujícím vlasteneckým podtextem, které psala za války (*Z luhů a hor*) – se M. vrátila jak k tématu citového a myšlenkového zrání jedince, tak jeho touhy

po sebeurčení; obojí nyní – v souvislosti s vlnou proletářské literatury – včlenila v románu *Nejkrásnější svět* do výrazné socialistické perspektivy jako splynutí individua s revolučním kolektivem. V následujícím románu *Přehrada* (vznikal od 1926) se pokusila ztvárnit téma revoluce novou metodou, poučenou tvárným experimentováním světové prózy (Dos Passos aj.); do utopické roviny přenesený děj, předváděný jako montáž filmových záběrů, redukovala na pásmo často satiricky nebo lyricky laděných kapitol, jejichž obsahem jsou synchronní drobné události paralelně se odvíjející v různých prostředích a místech posledních čtyřadvacet hodin před výbuchem revoluce. Některé postupy moderní prózy (zejména paralelnost a přesahy dějových pásem, včleňování dokumentárních textů, významotvorné střídání vypravěče) realizovala M. i v tradičnější podobě románu *Siréna*, který psala v letech hospodářské krize a v němž se na vrcholu tvůrčí zralosti vrátila k prostředí kladenského proletariátu. Vytvořila jím nový typ časově rozlehlé sociální kroniky, v jejímž středu stojí individuální osudy jedné rozvětvené hutnické a hornické rodiny; tyto barvitě osobní příběhy vytvářejí typizující obraz formování dělnické třídy i etap sociálního a historického vývoje kraje. V novele *Havířská balada*, tematicky související s předchozím dílem (její hrdinové se objevili jako epizodické postavy Sirény) a navazující na ně i časově, se M. soustředila k hledání podstatných rysů dělníkovy vědomí, jeho psychických i morálních vlastností, daných charakterem jeho práce a vědomím její profesionální a lidské důstojnosti. Baladicky stylizovaný příběh prosté dělnické dvojice, který končí smutným stářím v době nezaměstnanosti, akcentuje mravní a citové hodnoty dělného člověka, nezničitelné ani bídou a sociální deklasací. – V beletristickém díle po 1945 se M. pokoušela udržet vztah k proměňující se společenské realitě prostřednictvím drobnějších prozaických forem, často blízkých reportáží nebo lyrizující črtě; snaha o bezprostřední obraz skutečnosti byla však v těchto pracích překryta jak iluzorními představami o vítězství socialismu, které samo změnil vztahy mezi lidmi a zlepšil vlastnosti jedince, tak přitakáváním schematizujícím tendencím dobových představ o socialistickém realismu (v jejich duchu M. zasahovala i do poválečných vydání svých starších děl). – Vy-

znamnou součástí mnohostranného a rozsáhlého díla M. je próza pro mládež, v níž se – vedle adaptací pohádek – stala průkopnicí realistické povídky ze života dětí (*Zázračná hodinka, Bruno čili Dobrodružství německého hochy v české vesnici, Robinzonka*). S žurnalistickou profesí a politickou aktivitou souvisejí i její četné reportáže (*Dojmy z Ameriky, Den po revoluci, Africké vteřiny, Zpívající Čína*). Je též autorkou řady překladů, zejména z francouzské literatury.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Karel Zeman, Rudolf Novotný; á, m, m., M. M. ■ PŘÍSPĚVKY in: Akademie (1909–20); Almanach Kmene na rok 1933/34; sb. Antologie protifašistických umělců (1936); sb. Básníku Karlu Tomanovi (1937); Besedy Času (od 1905); Besedy lidu (od 1908); sb. Czechoslovakia (1948); Čes. slovo (1937–40); Československo (1946–47); Čes. dělník (1939); sb. Čeští spisovatelé vdovám a sirotkům našich vojnů (1916); Čin (1929–36); Dělnická osvěta (1909, podp. Marie Stivínová, 1910, pak 1939–41; 1939 čl. Prameny k Siréně); Dělnické divadlo (1926); Dělnické listy (Videň 1904–13; 1905 Panenství, 1912–13 první verze R. Nejkrásnější svět); Dělnický kalendář českosl. strany soc. demokratické v Rakousku na rok 1901 – ...1912; sb. Dík a pozdrav (1941, podp. Marie Bartošová); sb. Dík bojovníku. Soudruhu S. K. Neumanovi k sedmdesátinám... (1945); Eva (1933–37); sb. F. X. Šaldovi (b. d., 1932); Hlídka Času (1912); Host (1927); sb. In memoriam Jiřího Wolкера (1924); sb. Jeden život. Hrst vzpomínek na Helenu Malířovou (1948); Kalendář paní a dívek českých na rok 1909; Kmen (1926–29); sb. Knížka o Šrámkovi (1927); Kohoutek (1923–28); Komunistická revue (1924); sb. Komunistické večery (1922); Komunistka (od 1922); Květy (1911–15; 1911 první verze R. Náměstí republiky); Lid. noviny (1912, 1931–41, 1948; 1932 Rp Africké vteřiny); Listy pro umění a kritiku (1933–35); Lit. noviny (1927–36); Lit. noviny; Lit. rozhledy (1929); Lumír (1909–18); Malý hlasatel (1935); sb. Město ve znamení ohně (Kladno 1940); Nár. osvobození (1929–38); Nár. práce (1939–41); Naše cesta; Naše doba (1913); Naše pravda (1949); Novina (1909–10); Nový dělnický kalendář (1910); Nový kult (1901–04, debut); Nový život; sb. Paměti čes. spisovatelů z dětství (1946); Panoráma (1928–40); Plamen; Plán (1930–32); Pondělní noviny (1924); sb. Praha – Prague (1947); Právo lidu (od 1902, 1911–20 soustavně, zejm. FF a divad. ref., též příl. Sobota a Večerník Práva lidu; pak 1935–38); Program D; Ranní noviny (1934–35); Reflektor (1925–29); Roj; Rozhlas mladých; Rozhledy (1933–38); Rozpravy Aventina (1929–31); Rozsévačka (od 1926); Rudé květy (1901–05, 1920); Rudé právo (1920–29 soustavně, též divad. ref. i příl. Dětská besídka; od 1931 sporadicky, pak od 1945); Sever a Východ (1925–30); sb. Sovětské Rusi čeští

Majerová

spisovatelé a umělci komunističtí (1921); sb. Spisovatelé 30 let pod praporem KSČ (1951); Stopa (1910); Studentský časopis (1937); Svob. noviny (1948); Tvorba (od 1928); U (1938); sb. Účtování a výhledy (1948); Večerní Praha (1955, 1959); Večery (1912); sb. Věčný Puškin (1937); Věstník Dělnické akademie (1908); Věstník Masarykovy ligy proti tuberkulóze; Vídeňský národní kalendář na rok 1914; Vlastivědný sborník slánského a kladenského okresu 13 (1935/36, vzpomínky Kladensko očima dítěte); sb. Zborov 1917–1937 (1937); Zlatá Praha (1908–19); Žena (1924); Ženské noviny (1919–20); Ženský list (1920–22); Ženský svět (1916–19); – posmrtně: Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 23, 1986, s. 131 (přepis projevu na večeru A. Sovy). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Povídky z pekla a jiné (1907); Panenství (P 1907, upr. vyd. 1928); Nepřítel v domě (PP 1909); Plané milování (PP b. d., 1911, upr. vyd. 1937, spolu s PP z kn. Dcery země); Červené kvítí (PP b. d., 1911); Náměstí republiky (R 1914, upr. vyd. 1929, přeprac. vyd. 1947); Dcery země (PP 1918); Z luhů a hor (PP 1919); Ze Slovenska (PP 1920); Dojmy z Ameriky (Rp 1920); Mučenky (Rp 1921); Loňský jaro (P 1921, poprvé in Z luhů a hor); Feđa – Fegyá (P 1921, s maď. překladem; poprvé in Ze Slovenska); Nejkrásnější svět (R 1923, přeprac. vyd. 1949 a znovu 1950); Zázračná hodinka (PP pro ml., b. d., 1923, rozšíř. vyd. 1935); Den po revoluci (Rp 1925); Pohled do dílny (E 1929, upr. vyd. 1950); Bruno čili Dobrodružství německého hochy v české vesnici (P pro ml., 1930); Hledání domova (1931, upr. z kn. Nepřítel v domě, rozšíř. vyd. 1939); Přehrada (R 1932); Parta na křižovatce (P 1933); Africké vteřiny (Rp 1933); Má vlast (PP 1933, přeprac. výběr z kn. Z luhů a hor, upr. vyd. 1936 a 1939); Dvě povídky (1933); Siréna (R 1935, přeprac. vyd. 1947); Květná neděle (Rp 1936); Důlní inženýr a zlatá muška (P 1936, poprvé in Zázračná hodinka, vyd. 1935); Havířská balada (P 1938); Královna krásy (PP 1939); Robinzonka (P pro ml., 1940); Město ve znamení ohně (P 1940); Nespokojený králíček (P pro ml., 1946); Hledání domova (PP 1946; výběr z kn. Z luhů a hor, Má vlast, Hledání domova); Deset tisíc kilometrů nad Sovětským svazem (Rp 1948); Cesta blesku (P 1949); Cesta blesku (PP 1951, rozšíř. vyd. 1952); Vítězný pochod (Rp 1953); Dívky západ (PP 1954, rozšíř. vyd. 1961); Zpívající Čína (Rp 1954); Literatura pro mládež a děti – důležitý prostředek socialistické výchovy nových pokolení (projev na 2. sjezdu českosl. spisovatelů, 1956); O dětské literatuře (1956, ed. F. Tenčík); Sedm hrobů (PP 1956); Ševcovská polka a jiné radosti (Rp 1961); Verše (Plzeň 1962, z l. 1901–23, ed. K. Fron); Dívky tepané ze stříbra (Rp 1964); Důvěrné stránky (FF 1966). – *Úpravy pohádek a knih pro ml.*: Čarovný svět (1913); Zlatý pramen (1918); Pohádka o krásné zence (1919); O blanických rytířích (1921); Rudá vlčata (1925, podle P. Bljachina); Cesta do nového carství (1928); Veselé pohádky z celého

světa (1930); Veselá kniha zvířátek (1933); O slepičce a kohoutkovi (1955); Veselá kniha pohádek (1958, obs. přeprac. kn. Veselé pohádky z celého světa a Veselá kniha zvířátek). – *Překlady*: O. Mirbeau: Kalvárie (1906) + Zahradka muk (1918); G. Flaubert: Prosté srdce (1908); Ch. Morice: O moderních podmínkách krásy (1909, s F. X. Šaldou); H. de Balzac: Benátský žid (1910); W. Raabe: U divého muže (1912); T. Gautier: Kapitán Frakas (1915); Hátifi a Nizami, Chosru Dehlevi: Příběh Behráma Gura a Růžového líčka (1915); J. Richepin: Vějička (1916); V. Hugo: Bídníci (1922; 1961 upr. pro ml. s tit. Ubožáci) + Kozeta – Gavroš (výbor z Bídníků pro ml., 1953); A. Carotti: Špaček a Nin v boji proti fašistům (1926); A. Karaganov: Sovětská kultura za vlastenecké války (1946); N. Terleckij: Šest metrů úsměvů (1946). – *Ostatní práce*: Matka a dítě v sovětském Rusku (1926); Kde je Charlie? (propag. průvodce, 1934); Výlet do Československa (propag. průvodce, 1937). – *Výbory*: Buď práci mír (pro ml., 1950, usp. J. Hájek); Volání s ozvěnou (stati o literatuře, 1960, usp. J. Nejedlá); Prameny a proudy (z próz, 1982, ed. J. Nejedlá). – *Souborná vydání*: Spisy (Čin, 1929–35, 5 sv.); Sebrané spisy (Melantrich, 1936–39, 5 sv.); Spisy (SNKLHU, 1952–61, 19 sv., red. A. M. Píša). ■ SCÉNICKY. *Překlad*: E. Brieux: Utajované zlo (1914). ■ KORESPONDENCE: in Adresát Jiří Mahen (J. Mahenovi z 1910, 1922; 1964, ed. J. Hek a Š. Vlašín); in J. John: Polohy srdce (J. Johnovi z 1929–51; 1982, ed. M. Krulichová, M. Vinařová); D. Moldanová: Dopis M. M. Zdeřice Háskové (z 1923), ČLit 1982, s. 18; D. Mocná: Mladá žena z roku 1900 (rodičům z 1898–99), sb. Literární archiv 19–20, 1987; an.: Citová výchova roku 1901 (J. Stivínovi z 1901), Magazin Co vás zajímá 1988, č. 7. ■ REDIGOVALA časopisy: Ženské noviny (1919–20), Ženský list (1920–22), Komunistka (1922–25; 1925 s H. Malířovou), Žena (1924), Čin (1929–36), Československo (1946–47); rubriky: Dětská besídka Rudého práva (od 27. 12. 1925); sborníky: Almanach Kmene na rok 1933/34, Praha–Prague (1947), Czechoslovakia (1948); knižnice: Knihovna Holubice (1919–24, s J. Horou, S. Tusarem), Ženská knihovna Komunistického nakladatelství (1923–26), Dětská knihovna Komunistického nakladatelství (1924–28). ■ USPOŘÁDALA A VYDALA: F. Gellner: Don Juan (1924); Spisovatelky dnes (výbor próz, 1934); Dvanáct měsíčků (výbor z moderní čes. lyriky, pro ml., 1937); Československija v ilustracijach (1949); Havířské anekdoty (1949, s V. Lacinou). Viz též KNIŽNĚ. *Úpravy pohádek a knih pro ml.* ■

BIBLIOGRAFIE: Národní umělkyně M. M. Bibliografie (1955); W. Winklerová: Národní umělkyně M. M. Bibliografie literární tvorby M. M. a výběrový seznam studií a recenzí o jejím díle (1957); Národní umělkyně M. M. Seznam díla (1958); S. Mouchová, Z. Černá: M. M. – bibliografie (1972). ■ LITERATURA: M. M. ve fotografii (1952, úvod J. Mukařovský); J. Hájek: Národní umělkyně M. M. (1952) + M. M. aneb Román a doba (1962, upr. a dopln. vyd.

1982); V. Kovářík: Dětský svět M. M. (1962, s bibl. M. tvorby pro ml. z 1913–61); J. Mourková: M. M. Literární pozůstalost (LA PNP 1978); sb. Malá knížka o Robinzonce (1982, ed. V. Kovářík); R. R. Kuzněcova: Marija Majerova (Moskva 1982); J. Nejedlá: M. M. (1986); I. Vízdalová: Novinářka M. M. (1988).
 ● ref. Panenství: an. (J. Vodák), Čas 7. 10. 1906; Ch. (E. Chalupný), Přehled 5, 1906/07, s. 447; A. N. (Novák), Ženský svět 1907, č. 7–8 ●; O. Šimek: ref. Nepřítel v domě, Novina 2, 1908/09, s. 763; ● ref. Plané milování: A. Novák, Přehled 9, 1910/11, s. 544; an. (J. Vodák), Čas 4. 6. 1911; J. Rowalski (A. Bačkovský), Samostatnost 15. 7. 1911; P. Maternová, Ženský svět 1911, s. 221; K. Hký (Horký), Stopa 2, 1911/12, s. 207 ●; ● ref. Náměstí republiky: A. Novák, Přehled 12, 1913/14, s. 661; an. (J. Vodák), Čas 14. 6. 1914; K. (F. V. Krejčí), PL 28. 6. 1914, příl.; Ant. Veselý, Čes. revue 8, 1914/15, s. 120; K. Sezima, Lumír 1915, s. 347 ●; ● ref. Dcery země: K. Sezima, Lumír 47, 1918/20, s. 351; B. (F. Bílý), NŘ 1919, s. 209 (rozb. jazyka); J. H. (Hora), PL 13. 4. 1919; A. Novák, Venkov 30. 9. 1919 ●; ● ref. Z luhů a hor: J. H. (Hora), Akademie 24, 1919/20, s. 278; B. (F. Bílý), NŘ 1920, s. 280 (rozb. jazyka), -tr (G. Winter), PL 7. 3. 1920; -vh (M. Hýsek), Kmen 4, 1920/21, s. 9 ●; ● ref. Ze Slovenska: J. H. (Hora), RP 19. 12. 1920; M. P. H. (Pujmanová-Hennerová), Tribuna 6. 3. 1921 ●; ● ref. Mučenky: an. (J. Wolker), Var 1, 1921/22, s. 354 → Próza a divadelní hry (1954); A. N. (Novák), LidN 30. 3. 1922; J. H. (Hora), RP 9. 4. 1922, příl. Dělnická besídka; K. Sezima, Lumír 1922, s. 403; A. M. Píša, Proletkult 1, 1922/23, s. 175 ●; ● ref. Nejkrásnější svět: J. H. (Hora), RP 14. 1. 1923, příl. Dělnická besídka; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 11. 3. 1923; K. (F. V. Krejčí), PL 15. 4. 1923; (další vyd.): J. Hora, LitN 1926, č. 10; J. Fučík, Kmen 1, 1926/27, s. 270 ●; ● ref. Den po revoluci: P. Fraenkl, NO 8. 12. 1925; J. Matouš, Nové Čechy 9, 1925/26, s. 219; Z. N. (Nejedlý), Var 4, 1925/26, s. 25; B. Benešová, Tribuna 17. 1. 1926 ●; ● ref. Pohled do dílny: A. N. (Novák), LidN 26. 4. 1929; G. (F. Götz), NO 2. 6. 1929 ●; ● ref. Náměstí republiky (přep. vyd.): A. M. Píša, Čin 1, 1929/30, s. 196; P. Fraenkl, Naše doba 37, 1929/30, s. 378 ●; ● ref. Bruno...: V. F. S. (Suk), Střední škola 10, 1929/30, s. 325; -ne (A. Novák), LidN 7. 12. 1930 ●; ● ref. Přehrada: K. Sezima, Lumír 58, 1931/32, s. 425; lš (L. Štoll), Levá fronta 2, 1931/32, s. 210 → Z bojů na levé frontě (1964); Nk. (B. Novák), RA 7, 1931/32, s. 216; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 27. 3. 1932; A. M. P. (Píša), PL 24. 4. 1932; A. N. (Novák), LidN 22. 5. 1932; jh. (J. Hora), LitN 1932, č. 7; F. X. Šalda, ŠZáp 5, 1932/33, s. 25 → Kritické glosy k nové poezii české (1939) ●; ● ref. Má vlast: G. Winter, Čin 1934, s. 133; G. (F. Götz), NO 8. 2. 1934 ●; P. Fraenkl: Na okraj Mučenek M. M., Rozhledy 1934, s. 81; A. M. Píša: Román hrdinného srdce (Nejkrásnější svět), Čin 1935, s. 40; P. Eisner: Bruno a Brunové, Rozhledy 1935, s. 152; L. Jehl: K Siréně M. M. (rozhovor), Rozhledy 1935, s. 305; ● ref. Siréna: G. (F. Götz), NO 25. 12. 1935; AMP. (A. M. Píša), PL 25. 12. 1935; F. X.

Šalda, ŠZáp 8, 1935/36, s. 315 → Kritické glosy k nové poezii české (1939); J. Hora, LitN 8, 1935/36, č. 14; B. Mencák, Magazín DP 3, 1935/36, s. 285; K. Sezima, Lumír 62, 1935/36, s. 524; B. Koutník, Čin 1936, s. 9; vbk (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1936, s. 60; B. V. (Václavek), Index 1936, s. 77 a U 1936, s. 184; an. (J. Strnadel), Ranní noviny 1. 2. 1936; A. N. (Novák), LidN 16. 2. 1936; G. Winter, Nová svoboda 1936, s. 293, 313; I. Bart, Tvorba 1936, s. 15; J. Matouš, Nové Čechy 19, 1936/37, s. 72 ●; B. Václavek: Cesta M. M., U 1937, s. 57 → s tit. O epickou syntézu in Tvorbou k realitě (1937); J. Orten: ref. výbor Dvanáct měsíků, Rozhledy 1938, s. 87; J. Hora in M. M.: Havířská balada (1938); ● ref. Havířská balada: K. Polák, KM 1938, s. 435; S. K. N. (Neumann), Lid. kultura 1938, č. 12; A. N. (Novák), LidN 3. 7. 1938; vbk (V. Běhounek), PL 3. 7. 1938; -á- (J. Rybák), RP 3. 7. 1938; sl. (J. Strnadel), Ranní noviny 21. 7. 1938; F. Křelina, Venkov 21. 7. 1938; K. K. (Konrad), Tvorba 1938, s. 348; J. O. (Orten), Čteme 1, 1938/39, s. 3; J. B. Čapek, Naše doba 46, 1938/39, s. 37 ●; ● ref. Královna krásy: K. Polák, KM 1940, s. 87; AMP. (Píša), Nár. práce 6. 1. 1940; B. Jedlička, LidN 19. 2. 1940; J. Knap, Venkov 20. 3. 1940 ● ref. Robinzonka: J. Šup, LitN 1941, s. 21; (o novém vyd.): J. Laichter in Uměním k životu (1946, s. 223) ●; J. Šlajer: ref. Nespokojený králíček, Štěpnice 1, 1946/47, s. 325; K. Růžicka: Kladensko v díle M. M., sb. 50 let Městské veřejné knihovny na Kladně (1947, s. 82); J. Hájek: ref. Cesta blesku, RP 30. 12. 1951; F. Tenčík: M. M. a socialistická literatura pro mládež, NŽ 1952, s. 187; V. Formánková, J. Rysová, J. Srovátková: Stylistické vrstvy slovníku v dílech M. M., NŘ 1954, s. 144; ● ref. Zpívající Čína: F. Buriánek, LitN 1954, č. 37; P. Števec, Kulturní život 1954, č. 42; V. Stejskal, NŽ 1955, s. 79; lk (L. Kundera), HD 1955, s. 37 ●; I. Skála: ref. Sedm hrobů, RP 16. 9. 1956; L. Lantová: Ke vzniku Nejkrásnějšího světa, ČLit 1957, s. 494; ● ref. Větrná růžice (Spisy, sv. 13): J. Nový, Tvorba 1958, s. 483; M. Jungmann, LitN 1958, č. 13; led (J. Lederer), Večerní Praha 23. 5. 1958 ●; M. Obst: Divadelní kritika M. M. (s ukázkami kritik), Divadlo 1958, s. 657; V. Kovářík: M. M., sb. Když velcí byli malí (1959); J. Hora in Poezie a život (1959, přetisky kritik Nejkrásnějšího světa, Přehrady a Sirény a úvodu k Havířské baladě); L. Lantová: Cesta M. M. k velkému sociálnímu románu, ČLit 1959, s. 249; M. Jankovič: Cesty ke skutečnosti v počátcích socialistické prózy, ČLit 1961, s. 448; ● ref. Ševcovská polka: J. Petrmichl, RP 27. 2. 1962; J. Opelík, Kultura 1962, č. 10 → Nenáviděné řemeslo (1969); B. M. (Macák), HD 1962, s. 135 ●; V. Formánková, J. Srovátková: O jazyce a stylu M. M., NŘ 1962, s. 209; L. Lantová: Velké téma moderní socialistické prózy, HD 1962, s. 114; A. M. Píša in Stopami prózy (1964, přep. předmluvy ke Spisům M. M.); J. Pokorný: M. M., sb. Počátky české marxistické divadelní kritiky (1965); A. M. Píša in M. M.: Důvěrné stránky (1966); J. Träger: M. M. a divadlo, Divadelní noviny 10, 1966/67, č. 12; ● nekrology: J. Hájek, RP 18. 1. 1967;

Majober

F. Buriánek, *Impuls* 1967, s. 81; Z. K. Slabý, *ZM* 1967, s. 133; J. Träger, *LitN* 1967, č. 3 ●; J. Nejedlá in *K problematice baladické prózy třicátých let* (AUC Praha, 1973) + in *Balada a moderní epika* (1975); H. Hrzalová in *M. M.: Siréna – Havříská balada* (1975); J. Mourková: *Zpráva o literární pozůstalosti M. M.*, sb. *Literární archiv* 10, 1978; V. Kudělka: *O myšlenku a tvar* (o divad. ref.), *ČLit* 1981, s. 366; J. Voráček: *Jak vznikla dětská besídka v Rudém právu*, *ZM* 1981, s. 14 + *M. M. jako vykladačka literatury pro mládež*, *ČLit* 1982, s. 11; D. Moldanová: *M. M., Čes. jazyk a literatura* 32, 1981/82, s. 284 + *Přítelkyně. Z dopisů H. Malířové M. M., R. Svobodové a Z. Háskové*, sb. *Literární archiv* 13–15, 1982; R. R. Kuzněcova: *Antiutopie M. M. o revoluci*, *Lit. měsíčník* 1982, č. 2; L. Knězek: *Slovensko M. Majerovej. Slovenské pohľady* 1982, č. 2; J. Mourková: *M. M. a František Gellner*, sb. *Literární archiv* 13–15, 1982 + *Z dopisů Ivana Olbrachta (M. M. z 1915–50)*, *ČLit* 1982, s. 176; M. Mravcová: *Siréna v polocelku a detailu*, *ČLit* 1982, s. 129 + *Siréna – problém tvaru*, *Lit. měsíčník* 1982, č. 2; E. Olonová: *Z archivu M. M. K česko-ruským vztahům*, *ČLit* 1982, s. 164; J. Křížová: *K datování románu Panenství*, *ČLit* 1983, s. 545; D. Mocná: *Povídková tvorba M. M. na počátku století ve vztahu k Siréně*, *ČLit* 1984, s. 230; Z. Bastlová in *Světový názor, umělecké ztvárnění a společenská funkce díla* (1984, kapitoly o Panenství a Nejkrásnějším světě); K. Fron: *Verše M. M., Marginálie* 1980/85, 1985, s. 34; Z. Bastlová: *Podoby románu Nejkrásnější svět*, *ČLit* 1986, s. 258; M. Mravcová: *Havříská balada*, sb. *Rozumět literatuře* 1 (1986); V. Ržounek in *Postavy a dílo* (1987); P. Hrubý: *Tři české čarodějky slov aneb Sovětská polnice v životě a díle M. M., M. Pujmanové a J. Glazarové, Západ (Ontario)* 1987, č. 2; D. Mocná: *Básně M. M.*, *ČLit* 1988, s. 276 + *Proměny sociální prózy z přelomu století*, sb. *Prameny české moderní kultury* 2 (1988); J. Mourková in *Buřiči a občané* (1988); J. Nejedlá in *Balada v proměně doby* (1989); O. Špezinger: *M. M. a Nový Bor*, sb. *Českolipsko literární* 9, 1989; M. Rybaříková: *Náměstí republiky ve světle textologie*, *AUP Olomouc, Facultas Philosophica, Philologica* 65, *Studia bohemica* 6, 1993; D. Mocná: *V svárech slohových kontextů (o Panenství)*, *ČLit* 1992, s. 377 + *Povídka agitační a psychologická*, *ČLit* 1994, s. 43; M. Šubrťová: *K intertextovosti v pohádkách M. M.*, sb. *Literatura v literatuře* (1995); E. Řezáčová: *Sektání*, *Obrysy-Kmen* 1996, č. 4.

//

Matěj Majober

* 8. 2. 1763 *Praha*
† 13. 4. 1812 *Praha*

Herec a režisér Vlastenského divadla, překladatel divadelních her, autor osvěcenského spisku o divadle.

Vl. jm. Matěj Václav Mayerhoffer, psán i Mathias Mayrhoffer, Maiober, Majobr. – Otec byl vojákem. M. navštěvoval hlavní školu u piaristů na Novém Městě v Praze (1772–75), poté gymnázium na Starém Městě (1776–80) a tzv. filozofii (spolu s bratry Thámovými a M. Stunou; mj. žák I. Cornovy). Zprvu se živil soukromým vyučováním, 1783 opustil Prahu a stal se hercem venkovské kočovné divadelní společnosti. 1785 působil jako herec a režisér v Hradci Králové, 1787 ve Vlastenském divadle v pražské Boudě. 1789 vedl česká představení na letním divadle v tzv. Růžodole. 1790–asi 99 byl ředitelem, hercem, zpěvákem a překladatelem divadelních her Vlastenského divadla U hybernů. 1792 se oženil s herečkou Z. Seweovou a získal s ní privilegium na provozování českých her. Mimoto se věnoval soukromému vyučování cizím jazykům (franc., ital., angl.). 1800 suploval na malostranském gymnáziu, 1801 na gymnáziu staroměstském, kde od 1803 působil jako řádný gramatikální profesor (mezi jeho žáky byli mj. V. K. Klicpera a F. Turinský).

1784 vydal M. v Klatovech šestnáctistránkovou brožuru *Beitrag meiner Gedanken zur Böhmens Theaterpoche* (Mé myšlenky o divadelní epoše v Čechách), která patří k prvním divadelněteoretickým pracím u nás. Vycházejí z českých poměrů formuluje v ní M. osvěcenský program divadla orientujícího se na měšťanské publikum. Divadlo je přítom chápáno jako nástroj rozumové, citové a mravní výchovy národa; z toho u M. vyplýval i požadavek původních her v domácím duchu a značná pozornost věnovaná morálnímu a intelektuálnímu profilu herce. Pro Vlastenské divadlo přeložil několik her, jejichž texty se nedochovaly.

KNÍŽNĚ. *Báseň a práce o divadle:* *Beitrag meiner Gedanken zur Böhmens Theaterpoche* (1784); *Chválopíseň na slavného reka Suvorova od M., učitele jazyka vlašského (B 1799).* – *Ostatní práce:* *Praktische Einleitung zur italienischen Sprache...* (Praha a Lipsko 1799); *Übersetzungsübungen zum Beruf derjenigen, welche die italienische Sprache zu erlernen sich bestreben* (1799); *Ausführliche lateinische Sprachlehre mit praktischen Übungen* (1811). ■ **SCÉNICKY.** *Překlady:* (A. Kotzebue, dub.) *Tlachač* (1791); J. Perinet: *Čarodějná citara* (1793, později s tit. *Fagotista*; hudba W. Müller) + *Pícičky aneb Druhý díl Čarodějné citary* (1804); an.: *Travestovaný Hamlet* (1796, též s tit. *Hamlet, princ z Liliputu*); E. Schikaneder: *Oba Antonínové* (1796); *Don Juan aneb Kamenný host* (1797); *Hlava bez muže* (1799). ■

LITERATURA: F. X. Prusík: Bratří Thámové a soudruzi jejich, Světozor 1886, s. 724; B. Srba: K zrodu ideje národního divadla v českém divadelním hnutí, Program Státního divadla v Brně, říjen 1983, s. 55.

lk

I. R. Malá

* 23. 7. 1893 *Německý Brod* (Havlíčkův B.)
† 13. 7. 1985 *Praha*

Autorka próz o životě katolicky orientovaných intelektuálů a osamělých žen; spisovatelka pro děti.

VI. jm. Anna M., roz. Havlová. Inicialy I. R. pocházejí z domácké formy křest. jm., tj. Ina, a z manželova jména Rudolf. – Pocházela z rodiny lékaře. Obecnou a měšťanskou školu vychodila v Něm. (Havl.) Brodě. 1907–10 navštěvovala lyceum v Chrudimi. Pak studovala na Přírodovědecké fakultě UK v Praze, kde od 1912, kdy složila doplňovací maturitu na pražské Minervě, byla řádnou posluchačkou. V té době byla ve styku s R. Svobodovou a F. X. Šaldou. 1916 složila profesorské zkoušky (přírodopis, zeměpis, matematika) a učila na dívčím reálném gymnáziu v Pardubicích. 1917 se provdala za spisovatele R. I. Malého, za nímž odešla 1918 do Prahy a věnovala se rodině a výchově dcery; 1927–29 žila s manželem, legacním radou českosl. vyslanectví, v Římě, potom opět v Praze.

M. literární dílo vyrůstalo z inspirativního duchovního klimatu vytvářeného a sdíleného spolu s manželem. Na důkladných biografických podkladech vylíčila v trilogii postupně obě rodové tradice, manželův selský rod a svoji pražskou podnikatelskou rodinu, mládí manželovo i své, studia, zamilování a založení vlastní rodiny, pobyt v Itálii, a vytvořila tak formou románové kroniky obraz nekonečného života (*Bez počátku a konce*). Touhu po zduchovnění života a pochopení umělecké tvorby jako oslava Boha vyslovila v klíčovém románu *Tajemná píseň*, ve kterém využila též životního příběhu malíře a grafika F. Koblihy. Reálné vzory svých postav a vkládání výchovné, katolické tendence uplatnila M. i v románovém zpracování příběhu několika typů žen (*Klub Klubko*) a v knihách pro děti, v nichž projevila smysl pro psychiku dítěte (stejně jako ve 3. dílu ro-

mánu *Bez počátku a konce*); zachytila zejména kouzelný svět dětské fantazie, jeho tajemství a dobrodružství (*Duhový míč*) a popsala prázdninovou plavbu po řece již dospívajících dětí z katolické rodiny (*Tajemný ostrov Kajačorp*). V rukopise zůstaly prózy *Kontrasty*, *Břevnovské legendy*, *Povídky o dětech*, *Jen život*, *Listy do záhrobi*.

PŘÍSPĚVKY in: Katol. žena; sb. Kruh (1941); Lid. demokracie; sb. Srdece vlasti, Praha, očima básníků a umělců (1940, zde *Legendy o Břevnově*). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Bez počátku a konce* 1–3 (R 1939–40); *Duhový míč* (R pro ml., 1941); *Tajemná píseň* (R 1941); *Klub Klubko* (R 1943); *Záhadný ostrov Kajačorp* (P pro ml., 1947). – *Překlad*: G. A. Mara: *Kvetoucí dvorec* (1943). ■

LITERATURA: ● ref. *Bez počátku a konce*: K. Sezima, Lumír 65, 1938/39, s. 489 a 66, 1939/40, s. 147 + Čtème 2, 1939/40, s. 286; J. V. S. (Sedlák), Venkov 3. 6. 1939 a 18. 7. 1940; J. Vodák, Čes. slovo 8. 6. a 26. 11. 1939; F. Sekanina, Nár. politika 6. 8. a 12. 11. 1939; K. Polák, KM 1940, s. 371; vbk (V. Běhounek), Nár. práce 21. 7. 1940; F. Götz, Nár. listy 22. 9. 1940; drb. (J. Borecký), Zvon 41, 1940/41, s. 463 a 661 ●; vbk (V. Běhounek): ref. *Duhový míč*, Nár. práce 8. 7. 1942; ● ref. *Tajemná píseň*: K. Sezima, Čtème 1942, s. 188; K. Polák, KM 1942, s. 195; J. Š. Kvapil, LidN 7. 6. 1942; vbk (V. Běhounek), Nár. práce 8. 7. 1942 ●; ● ref. *Klub Klubko*: kp (K. Polák), Nár. práce 17. 11. 1943; B. F. (Fučík), Akord 11, 1943/44, s. 77; J. Morák, Řád 1944, s. 324 ●; hey (J. Heyduk): *Autorka životní jistoty* (k 80. nar.), LD 24. 7. 1973; uk (J. Heyduk): *Zemřela spisovatelka I. R. M.*, LD 18. 7. 1985.

dh

Marie Malá

* 7. 1. 1894 *Praha*
† 14. 3. 1967 *Praha*

Autorka situačních komedií ze současného života a her pro děti, zpěvačka.

Roz. Špindlerová, podepisovala se též M. M.-Špindlerová. – Už za studia na pražském gymnáziu pro dívky Minerva (1907–15) se pokoušela o vlastní literární projevy. Současně usilovně studovala zpěv, neboť kvality jejího sopránů a výrazný přednes jí dávaly předpoklady pro pěveckou dráhu. Jako zpěvačka však nikdy pevně nezakotvila v operním angažmá. Vystupovala na koncertech, rozličných akademiích

Malá

a besedách a jen občas pohostinně působila v divadle (např. 1929 zpívala Micaelu v Bizetově Carmen v městském divadle v Teplicích).

Divadlo zaujalo M. i jako dramatickou autorku. Napsala několik her, vedle jednoaktovky *Co dokáže konkurence!* i celovečerní komedie *Nepište na inzerát!*, *Podějte štěstí ruku!* aj., v nichž uplatnila základní znalosti divadelního tvaru, ale jež pro plytkost námětů, průhlednou fabulaci a zjednodušené charaktery jen ojediněle pronikly na profesionální scénu (např. komedii *Nepište na inzerát!* uvedlo 1933 divadlo Akropolis v Praze). Ve 30. letech vycházely převážně v nakladatelství F. Švejdy a část z nich se objevila alespoň na ochotnických jevištích. Většinou jde o situační komedie jen obměňující základní téma (snaha o finančně výhodný sňatek) a rozvíjející je pouhým kupením jednotlivých situací (nejčastěji mylných záměn). Ve své pravděpodobně jediné povídce *Na křídlech mládí*, didakticky pojatém příběhu o nadaném, hodném, chudém a přičinlivém chlapci, který se obětuje své nemocné matce a jehož nakonec nemine životní úspěch, usilovala M. marně o alespoň trochu životnější postavy. Psala též básně, překládala hudební texty a vytvořila též řadu her pro děti (*Kašpárkova chytrost smělá spolu s Honzou divy dělá*, *Lesní panna a kouzelný peníz*, *Honza ku podivu všemu světu s Kašpárkem chce místo u baletu*, *Zajíci a zeli*), z nichž jen o jedné, *Kašpárek s Honzou hledají princeznu*, víme, že byla inscenována (1936 v pražském Divadle Na slupi). Z nepřímých pramenů známe několik dalších jejích titulů her pro dospělé (*Honba za ženichem*, *Jeho první sekretářka*, *To všechno způsobil máj*, *Vzhůru na pouť do Škvrňan*, *Zatmění měsíce*, hra napsaná patrně 1941), které však – podobně jako její hry pro děti – knižně nevyšly a o nichž ani není známo, zda se uváděly. To platí i o hře *Lóže č. 5*, dochované ve strojopisu v knihovně Divadelního ústavu v Praze. KNIŽNĚ. *Beletrie*: Ta naše maminka (D b. d., 1932, i prem.); *Nepište na inzerát!* (D b. d., 1933, i prem.); *Co dokáže konkurence!* (D b. d., 1934); *Podějte štěstí ruku!* (D b. d., 1935, i prem.); *Kaňka v rozpočtu* (D b. d., 1935); *Nebojte se pokušení!* (D b. d., 1936); *Nevěř náhodě* (D b. d., 1937); *Na křídlech mládí* (P 1944, podp. M. Malá-Špindlerová). ■ SCENICKY. *Hra pro ml.*: *Kašpárek s Honzou hledají princeznu* (1936). ■

LITERATURA: K.-ák: M. M., Švejduv divadelní věstník 1935, č. 2.

Malá růžová zahrada

viz **Růžová zahrada malá a velká**

Jan Malík

* 15. 2. 1904 Příbram

† 24. 7. 1980 Praha

Autor dramatických textů pro loutky a odborných prací o loutkovém divadle; režisér, scénograf, organizátor loutkového divadelnictví.

Pocházel z učitelské rodiny. Studium na gymnáziu zahájil 1915 v Plzni a pokračoval od 1920 v Praze-Žižkově (mat. 1923), pak vystudoval klasickou filologii na Filoz. fakultě UK (doktorát 1930 disertací *Quomodo Terentius in Eunuchocomponenda exemplaria graeca recutusit*). 1929–31 působil jako středoškolský profesor v Praze-Smíchově a v Novém Jičíně, 1931–45 ve Státním statistickém úřadě (nejprve jako úředník, později ředitel knihovny) a 1946–49 na min. informací a osvěty. Zároveň se od studentských let věnoval loutkovému divadlu, nejprve od 1923 jako člen Sokolského loutkového divadla v Libni, kde se začal uplatňovat jako autor a později režisér a výtvarník (výtvarný talent uplatňoval i v karikaturách uveřejňovaných v časopisech *Tramp*, *Trn*, *Kopřivy* a *Dobry den*). 1934–36 spolupracoval s Loutkovým divadlem Umělecké výchovy v Praze, 1939 založil loutkovou scénu PULS (Pražská umělecká loutková scéna). Po 1945 činností v Státní divadelní a dramatické radě usiloval o vytvoření podmínek pro vznik profesionálního loutkového divadla; 1949 byl pověřen založením Ústředního loutkového divadla v Praze a jeho poboček v Liberci, Brně, Čes. Budějovicích a Kladně. Jako ředitel (1949–66) a režisér (1949–71) formoval nejen umělecký charakter pražské scény, ale podstatně ovlivnil i celé loutkové divadelnictví v Čechách. Spolupracoval s organizací Loutkářské soustředění (1938–50 předseda), v Mezinárodní organizaci loutkářů UNIMA zastával v letech 1933–72 funkci generálního tajemníka, od 1972 čestný prezident. 1952–66 byl externím pedagogem pražské DAMU.

M. literární činnost – dramatické texty a odborné stati – byla součástí všestranné umělecké aktivity v oblasti loutkového divadla a vycházela z vyhraněného pojetí jeho žánrově

dč

specifičnosti. M. považoval loutkové divadlo za divadelní druh s vlastními zákony určovanými loutkou jako základním vyjadřovacím prostředkem, zároveň však zdůrazňoval jeho příslušnost k divadlu jako celku a hledal v hereckém divadle ty obecné platné teoretické a praktické poznatky, jejichž poznání by přispělo k dalšímu vývoji divadla loutkového. V době svého vstupu do uměleckého života pokládal za nejdůležitější posílení funkce režie na loutkových scénách; tento názor se promítl do jeho tvorby scénograficko-technologické a poznamenal i počátky jeho dramatické činnosti. M. první texty pro loutky *Journal revue*, *Sandwich revue* a *Radio revue* z konce 20. let (rukopisy se nezachovaly) byla volně komponovaná pásma, ovlivněná tvorbou Voskovce a Wericha i J. Skupy a usilující o navázání kontaktu s dospělým, generačně spřízněným publikem; jemu byla určena i hra *Konec rakety*, naznačující svým fantastickým námětem možností tematického obohacení loutkového repertoáru. K tvorbě pro dospělé se M. vrátil až za nacistické okupace hrami *Voničky, Ať žije zítřek!*, *Dnes a denně zázraky*, které napsal pro Plzeňské loutkové divadlo J. Skupy. Do volně komponovaného děje s alegorizujícím podtextem (hledání léku na nemoc české země, boj se žoldněrem třicetileté války, zneužití kouzelného nápoje mocí), jehož hlavními hrdiny byli Spejbl a Hurvínek, včleňoval jak motivy národních pohádek, tak ohlasy a citace známých děl české klasiky (J. K. Tyl, A. Jirásek, Čechovy broučkářky, Čapková Bílá nemoc) a dobovými narážkami i uplatněním jinotaje a národní symboliky dosahoval mimořádného ohlasu u publika; obdobně působila jeho jevištní pásma z veršů a próz českých autorů (J. Neruda, J. S. Machar, O. Březina, S. K. Neumann, V. Dyk, F. Halas, K. Čapek) *Pomněnky* a *Sedmikrásky*, uvedená PULSem. Původních loutkových her pro děti napsal M. pouze několik, přesto svou tvorbou vycházející z komplexního divadelního citění významně ovlivnil další vývoj žánru. Za nevhodnější základ loutkové hry pro děti považoval pohádku a snažil se nalézt její soubodou podobu. Zprvu při tom využíval parodické konfrontace pohádkových postav s postavami reálného světa (např. *Pohádka se vrací*); novou variantu pohádky vytvořil ve hře pro nejmenší děti *Míček Flíček*, volně obměňující známou pohádku o Budulínkovi. Nad dobový průměr vynikla básnickým

jazykem i originálním způsobem výstavby, vycházejícím vstříc dětskému vnímání (rytmické opakování základních situací, použití principu říkanek apod.); přínosem bylo též organické propojení jevištních složek (světla, pohybu, jevištní techniky, s nimiž M. počítal už při psaní hry) s dramatickým textem. Hra se stala jedním z nejoblíbenějších titulů repertoáru pro děti. Tradiční pohádkové motivy aktualizoval M. i ve hrách vznikajících po 1945 (*Zlatý klíč, Čtveračinky...*), soustředil se však v této době spíše na dramatizaci próz (A. P. Čechov) a zejména na nesčetné dramaturgické úpravy her pro loutkové jeviště. Součástí M. literární činnosti byly i četné stati věnované teorii a praxi loutkového divadla. Od 60. let se soustavněji věnoval historii českého loutkářství (studie o M. Kopeckém, monografie o J. Skupovi, spolupráce na *Dějínách českého divadla* 3).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jiří Kubeš, J. Libeňský, Marta Boettingerová; DHM, DM, Dr. Mik, Dr. Mík, HM, jk, JM, jm, jtm, Mik, Mík, -Mík-. ■ PRŮSPĚV-KY in: Acta scaenographica (1960); Čes. osvěta (od 1932, t. r. stať Osvobozené loutky); Čes. slovo; Československo (1946); Českosl. loutkář; sb. Dějiny českého divadla 3 (1977, partie o loutkovém divadle); Divadelní noviny; Divadlo; J. Bartoš: Komédie a hry českých lidových loutkářů (1959); Lid. noviny; Lid. tvořivost; Lit. noviny (od 1952); Loutkář (od 1932); Loutková scéna (od 1940); sb. Loutkové divadlo Jaroslava Švába (1941); Nedělní list; Pestrý týden; sb. Polské hrátky se zvířátky (1965, překl. D pro ml. R. Radoszewski: Klub tajných detektivů); Program D; Rudé právo; Sborník k jubilejním oslavám Matěje Kopeckého (1947); sb. Theater-Divadlo (1965); sb. Účtování a výhledy (1948); Večerní Praha; Zlatý máj; Zpravodaj Sokola (Zlín 1938). ■ KNIŽNĚ. *Loutkové hry a odborné práce o divadle*: Konec rakety (D 1932); Pohádka se vrací (D pro ml., 1932, změn. vyd. s úvodem o pojetí pohádky 1950); Kašpárkovo srdíčko (D pro ml., 1933); Míček Flíček (D pro ml., 1937; 1946 prozaické převyprávění); Pohádka z kouzelné obálky (D pro ml., 1937); Sletu zdar! (propag. scénka, 1938); Kašpárkova koleda (D pro ml., 1940); Pohádka o babce Tichošlapce (D pro ml., 1943); Dva projevy na cestu novému československému loutkářství (1948, s textem V. Kopeckého); Loutkářství v Československu (studie, 1948, t. r. i angl., franc., ital., něm., rus. verze); Loutkář-buditel Matěj Kopecký, symbol a vzor (studie, 1955); Materiály k dějinám československého loutkářství (skripta, 1955); Národní umělec Josef Skupa (studie, 1962); Zlatý klíč (D pro ml., 1964, rozmnož.); Úsměvy dřevěné Thálie (monografie o J. Skupovi, 1965); K začátkům české loutkářské režie (skripta, 1965, rozmnož.); Tradiční kořeny, současné

Malík

prúdy a perspektíva svetového bábkového divadelníctva (studie, Bratislava 1967, rozmnož.); Matěj Kopecký – legenda a skutečnost (studie, 1969); The Puppet Theater in Czechoslovakia (studie, 1970, s E. Kolárem); Čtveračinky čili O třech mistrech z rodu šibalů (D pro ml., 1972, rozmnož.); Svět loutky (studie, 1978, s J. V. Dvořákem); – posmrtně: Kapitoly z dějin loutkářských kultur 1–4 (skripta, 1983, rozmnož.). – *Dramatizace a úpravy*: A. Gallat: Šnofonius a Mordulina aneb Kam vede tvrdošijnost lstivě fraucimory (1948); K. Driml: Bacilínek (1950); A. Jirásek: Pan Johanes (1950); Loutková estráda 1, 2 (1953, podle próz E. Basse, F. Kubky aj.); A. P. Čechov: Veselá pětka (1954). – *Překlady*: S. V. Obrazcov: Herec s loutkou (1947) + Režisérovy poznámky (1959). ■ **SCÉNICKY**. *Hry a jevištní pásma*: Journal revue, Sandwich revue, Radio revue (vše 1927–30); Pomněnky (1939); Sedmikrásy (1940); Voničky (1940, pseud. Jiří Kubeš); Ať žije zítřek! (1941, pseud. Jiří Kubeš); Dnes a denně zákraky (1942, pseud. Jiří Kubeš); Úsměvy dřevěné Thálie (1943). ■ **REDIGOVANÉ časopisy**: Zprávy Loutkářského soustředění (1939–51), Loutková scéna (1940–41, 1945–50); *sborníky*: Památce Matěje Kopeckého, Mikoláše Alše a Bedřicha Smetany (1933, s jinými), Sborník k jubilejním oslavám Matěje Kopeckého (1947); *knižnice*: Moderní loutková scéna (1946–50), Bibliografie uměleckých maňásků (1946–50). ■

LITERATURA: ● ref. Míček Flíček: If. (I. J. Fischerová), NO 12. 12. 1937; J. S. (Seifert), PL 14. 12. 1937; D. RP 15. 12. 1937 ●; ● ref. Sedmikrásy: J. Träger, A-Zet 15. 3. 1940; kd (E. Konrád), LidN 16. 3. 1940 ●; -ék: Dřevění vojáci odboje (o pásmech Pomněnky a Sedmikrásy), Loutková scéna 2, 1945/46, s. 70; E. Kolár: Padesátka... J. M., Českosl. loutkář 1954, s. 27; ● k šedesátinám: E. Kolár, F. Cinybulk, O. Kryštofek, B. Hrnčář, J. Dvořák, J. Halík, vše Českosl. loutkář 1964, s. 25 a pokr. ●; I. Erbenová: Co dělá J. M. (interview), Večerní Praha 23. 2. 1970; A. Dubská in K vývojev problematice loutkového divadla v 20. a 30. letech dvacátého století (rkp. Divadelní ústav Praha 1971); ● k sedmdesátinám: V. Chochola, Svob. slovo 14. 2. 1974; V. Česal, Českosl. loutkář 1974, s. 32 ●; J. Mareš (E. Kolár): Tři hry Jiřího Kubeše, Českosl. loutkář 1974, s. 252; ● k 75. narozeninám: F. D. Bulánek, LD 15. 2. 1979; H. Jurkowski, J. Halík, A. Dubská, Českosl. loutkář 1979, s. 30, 32, 36 ●; K. Makonj: Tvůrce bytost podmíněná (nekrolog), Českosl. loutkář 1980, s. 267; A. Dubská: Na začátku cesty. Vznik českých profesionálních loutkových divadel ve světle dokumentů, Českosl. loutkář 1989, s. 7; V. Žaludová: Zasloužilý umělec, profesor PhDr. J. M..., Kulturní Chrudim 1989, červenec; M. Česal: J. M., Loutkář 1995, s. 4 a pokr.

ad

Jan Malíř viz in Helena Malířová

Helena Malířová

* 31. 10. 1877 Praha

† 17. 2. 1940 Praha

Autorka prozaických a dramatických prací o citovém životě intelektuálně zaměřené ženy, spisovatelka pohádek a scének pro děti, ve 20. letech komunistická publicistka, překladatelka z němčiny a francouzštiny.

Roz. Nosková a tak také podepisovala své rané práce. – Starší sestra herečky Nár. divadla R. Naskové (1884–1960). Otec Josef Nosek (1829–1899) působil jako vychovatel, důstojník, hospodářský správce a úředník pražského magistrátu (správce dobytčího trhu). Pod četnými pseudonymy (varianty jmen Metař, Ryba, Sonek, Vysocký) v průběhu 60. let publikoval hlavně v Rodinné kronice, Květech a Lumíru vojenské povídky, humoresky a cestopisné črty (Itálie), ojediněle i překlady (M. Jókai). V literárním odboru Umělecké besedy přednášel hlavně o maďarské literatuře. – Běžné vzdělání získala M. v klášterní, poté v dívčí škole v Ječné ul. a prohlubovala ho individuálním zájmovým studiem (klavír, zpěv, kreslení), kterým se chtěla připravit na hereckou nebo učitelskou dráhu. Po otcově smrti (1899) se sestřiným prostřednictvím seznámila s mladými anarchistickými literáty kolem S. K. Neumanna. Mezi nimi poznala svého pozdějšího manžela, studujícího práv a básníka Jana Malíře (1878–1909), který pod pseudonymem Jan Barvíř a šiframi S., Sv. přispíval dekadentně laděnou lyrikou do časopisů (zejména soc. demokratické orientace) a v rukopise zanechal sbírku Pasionál mládí. 1904 se za Malíře, který přerušil studia a stal se magistrátním písařem, přes nevěli rodiny provdala. Za manželovy nemoci (tuberkulóza) zajišťovala obtížnou existenci rodiny literární a překladatelskou prací, vyučováním klavírní hry, hudebním doprovodem při promítání němých filmů apod. Po Malířově smrti cestovala, navštívila Francii (Paříž), Itálii (Benátky), Belgie, Holandsko, 1912 v době srbsko-turecké války odjela jako reportérka a ošetřovatelka na Balkán. Od 1913 žila ve Vídni, kde se seznámila s I. Olbrachtem. Jeho vlivem vstoupila do sociálnědemokratické strany a působila v redak-

ci vídeňských Dělnických listů; 1916 se s Olbrachtem vrátili do Prahy a od 1920 žili u jeho otce, spisovatele A. Staška, v Krči. Jako delegátka severočeských komunistických skupin byla 1920 ilegálně v Rusku a zúčastnila se 2. sjezdu 3. komunistické internacionály, 1921 se stala zakládající členkou KSČ a až do 1929, kdy se s ní rozešla, se věnovala intenzivní práci mezi dělnictvem (za tuto činnost byla několikrát ve vězení, nejdéle 1927 v Kutné Hoře) a v redakcích stranického tisku (Rudé právo, Komunistka, Rozséváčka), kde se zabývala zejména ženským a dětským hnutím. Po vyloučení z KSČ pokračovala ve veřejné, protifašisticky zaměřené činnosti, 1936 byla členkou delegace českých intelektuálů, která v době občanské války navštívila Španělsko (předtím znovu Francii, Belgie, dále Bulharsko a Německo). Od 1936 žila sama na Smíchově. Tehdy se projevila její srdeční choroba, které později – po ročním pobytu na interní klinice prof. Pelnáře – v nemocnici podlehla. Její popel je uložen v kolumbáriu u krematoria v Praze-Strašnicích.

M. si již v dětství vymýšlela pohádky pro mladší sestru a v dospívání se nadchla pro divadlo. Oba tyto zájmy se projevy v její pozdější literární tvorbě volbou žánru, výrazným etickým postojem a včleňováním emocionálních, dramatických situací do scénicky citěných povídkových a románových forem. Psala většinou o vztazích mezi ženou a mužem, opírajíc se o životní zkušenosti z prostředí, která důvěrně znala; některými rysy nabývají její práce i autobiografického rázu. Zprvu zachycovala v drobných prózách okamžiky čistého, ale neopětovaného citu mladých dívek, žen a starých lidí opuštěných dětmi (*Lidské srdce, Křehké květiny*), které jsou výrazem ještě dívčího úžasu nad nedostatkem lásky mezi lidmi. V dalších povídkách předválečného období doznívá tato tvorba několika příběhů o vznikající lásce a o celoživotním citu harmonizujícím životní kolize (*První polibky, Jarní rozhovory*). Na obranu trvalého vztahu mezi mužem a ženou vystoupila M. v ironizujícím odsudku módního emancipačního pojetí lásky jako volného, nezávazného spojení ve hře *Bratrství*. Karikující charakteristiku bohémské společnosti kolem redakce „pokrokového“ časopisu, která se nezajímá o nálady lidu a žije jen sledováním svých neustále se měnících milostných zaujetí, nahradil v autorčině prvním románem *Právo na štěstí* pokus o reálný obraz

pražské společnosti. V příběhu bohémského básníka zkušeně předstírajícího milostné city, který zasáhne do života několika generací měšťanské rodiny, zachytila M. vedle životního stylu pražské inteligence z rozhraní století i její citový rozvrat, jímž se podle ní končí éra romantických, ale chvilkových lásek. Nová generace žen u M. již netouží po opojné lásce, ale po trvalém citu, ze kterého se žena už nemusí vykupovat smrtí nebo lží (*Víno*). Román *Popel*, zřetelně se opírající o momenty autorčina života (smrt tuberkulózního muže, pobyt v Paříži a na Balkáně), uzavírá v tvorbě M. období příběhů milostného citu a reformních představ o vztahu muže a ženy. Soužití s I. Olbrachtem vtisklo jejím dalším prózám konkrétnější pohled na společnost a na život, který její hrdinky – zejména za válečné situace – obklopoval. Vedle povídek otištěných v souboru *Blesk a jiné povídky* se toto směřování odráží zejména v rozsáhlém románovém zpracování autorčina pobytu na Balkáně za srbsko-tureckých bojů (*Srdce nemá stání, Vítězství*) a pobytu ve Vídni na začátku 1. světové války (*Požehnání*); o konkrétní společenskou situovanost příběhu rozšiřovala M. v pozdějších přepracováních i své první romány. Po návratu do Prahy M. doprovázela svou práci v dělnickém a komunistickém hnutí i činností publicistickou, knižně vydanou jen zčásti (*Rudé besídky*). V prvních letech nového státu se projevovala jako zapálená bojovnice za ideál budoucího „nového člověka“ a spravedlivého společenského řádu, budovaného sice pod hesly soudobého komunistického hnutí, ale v duchu elementárního křesťanského humanismu (stati *Revoluční výchova, Nový řád – nový člověk*). Po vyloučení ze stranické činnosti se M. vrátila k románové tvorbě: zobrazila cestu ženy emancipující se z měšťanského prostředí a osvobozující se z ponižujícího manželství (*Barva krve*), kterou dovedla až k dělnickému a komunistickému hnutí (*Dědictví*). Deset kapitol příběhu Evy Nigrýnové v románu *Deset životů* podává životní bilanci M. od šťastného dětství, lásky a manželství s básníkem proletářem, přes milostné intermezzo, pobyt v Paříži, ve Vídni a na Balkáně, cestu do Moskvy, šťastné soužití a konečný rozchod s mužem, věznění, vyloučení ze strany, až k pocitu opuštěnosti mírněnému jen úzkým kruhem přátel. Otevřenost zpovědi a snaha opravdově zvážit všechny životní postoje ještě stupňuje básnický protějšek této

knihy *Nový rok*. Posmrtně vyšla próza *Mariola*, pásmo beletrizovaných výjevů z dějin českého divadla. – Výrazný byl přínos M. do tvorby pro mládež. Zprvu navazovala na andersenovskou tradici pohádek (vyprávění starého haraburdí na půdě nebo věci v kuchyni), kterou spojovala s výchovou k sociálnímu porozumění mezi chudými a bohatými (*Neviditelné království*). Později – v souvislosti s výchovnou činností v komunistické straně – nahradila pohádkové bytosti postavami reálného světa, dělníky a dětmi; zejména v dramatických scénkách došla až k agitaci v duchu hesel třídního boje. – Překladatelská činnost M., zaměřená zpočátku zejména na oblast divadla, se později orientovala na hodnotné prozaické práce antifašistických autorů (T. Mann, W. Langhoff).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Josefa Vysocká, Jos. Vrbata, J. Slabý, R. Nosek; H., H. M. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Antologie protifašistických umělců (1936); Besedy Času (1900); Besedy lidu (1911–14); Červen (1919); Čes. dělník (1940); Čes. svět (1906); sb. Čeští spisovatelé vdovám a sirotkům našich vojnů (1916); Čin (1931, 1935–36); Dělnické listy (Vídeň); Dělnický kalendář českosl. strany soc. demokratické v Rakousku; sb. 10 let Osvobozeného divadla 1927–1937 (1937); ELK (1937); Haló noviny (1935); Hlas národa (1902); Kalendář Besed lidu na 1910; Kalendář paní a dívek českých na rok 1905–...1910; Kmen (1918); sb. Kniha v plamenech (1936); Kohoutek (1922–26); Komunistka; Květy (1902, 1909–15); Leták D-36; Lid. kultura (1936–38); Lid. noviny (1912–16, 1935–39); Lípa (1918); Listy pro umění a kritiku (1934); Lit. noviny (1929, 1937); Lit. rozhledy (1928–29); Lumír (1903–06, 1912–16); Malý čtenář (od 1903); Malý hlasatel, pokr. Mladý hlasatel (1935–38); Mor. revue (Brno); Nár. obzor (1907–08); Nár. osvobození (1932–37; 1932 Věčná Mariola); Nár. práce (1939–40); Novina (1908, 1911); sb. Nůše pohádek 2 (1919); Obzory; sb. Padesát let Zdeňka Nejedlého (1928); Panoráma (1932–34); Pokroková revue (1912); Právo lidu, i Večerník (1911–20, 1936–38; 21. 3. 1920 Nový řád, nový člověk); Proletkult (1922, Revoluční výchova); Raní noviny (1935–38); Reflektor (1925–27); Roj; Rozhlas mladých; Rozpravy Aventina (1929); Rozsévačka; Rudé květy (1901–03); Rudé právo, i Večerník (1920–29, 1936–38); Samostatnost (1912); Sever a Východ (1925–27); sb. Sovětské Rusi čeští spisovatelé a umělci komunističtí (1921); Stopa (1910); sb. Španělsku (1937); Švanda dudák (1902); Telegraf (1936); Tvorba (1928–29, 1936–37); U (1937); sb. Věčný Puškin (1937); Vesna (1897); Zlatá Praha (1901–15; 1908 R Víno); Zvon (1905–06, 1912–15); Ženský obzor (1901, 1909–18); Ženský svět (1901–06, 1914–16); Žijeme 1932. ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie*: Lidské srdce (PP 1903, podp. Helena Nosková);

Bratrství (D 1905, i prem.); Neviditelné království (P pro ml., 1906); Křehké květiny (PP 1907); Ženy a děti (PP 1908); Právo na štěstí (R 1908, přeprac. vyd. 1929); Malé příběhy (1910); První polibky (PP 1912); Víno (R 1912, přeprac. vyd. 1930); Jarní rozhovory (PP 1912); Rozkvetlá stráň (P 1913); Popel (R 1914, přeprac. vyd. 1928); Srdce nemá stání (R 1918, přeprac. vyd. 1928); Vítězství (R 1918, 2. d. R Srdce nemá stání); Požehnání (R 1920); Blesk. Nebylo války (PP 1921); Rudé besídky. 1918–1921 (FF 1922); Osud zahradník, Velký svátek (DD pro ml., 1922); Povědky s dobrým koncem (1923, 1928 přeprac. vyd. s tit. Blesk a jiné povídky); Kouzelný plášť (pohádky, 1923); Tři hvězdy (D pro ml., 1925); Blažené údolí (pohádky, 1929, pseud. Josefa Vysocká); Tři a jedna (R 1930); Barva krve (R 1932); Dědictví (R 1933, 2. d. R Barva krve); Pod kaštanem (pohádky a vzpomínky, 1934); Nový rok (1911–1936) (BB 1936); Deset životů (R 1937); – posmrtně: *Mariola* (P 1940); *Zápisky z nemoci* (1985, ed. M. Bělohávek). – *Překlady*: H. Bahr: Děti (1911); C. Tillier: Strýček Benjamin (1912); C. Farrère: Bitva (1913); V. Hugo: Devadesát tři (1926); K. Michaëlis: Bibi na cestách (1930); T. Mann: Josef a bratří jeho 1. 2 (1. Příběhy Jákobovy, b. d., 1934, 2. Mladý Josef, 1934, s I. Olbrachtem); W. Langhoff: Zajatci močálu (1936). – *Výbory*: Stříbrný racek a jiné povídky (1951, ed. F. Kautman, J. Táborská); Pilná rozsévačka (1952, ed. O. Neumannová); Pohádky H. M. (1953, ed. M. Loulová); Lidské srdce (1961, ed. Z. Eis). – *Souborné vydání*: Vybrané spisy H. M. (Českosl. spisovatel, 1957–66, 6 sv., ed. Z. Eis). ■ **SCÉNICKY. Hra:** Přítel (1913). – *Překlady*: G. F. Esmann: Rozmilá rodina (1909, pseud. R. Nosek); G. J. Wied: Její milost stará paní (1910, pseud. R. Nosek); J. Kosor: Požár vášni (1913) + Žena (1913); H. Nathansen: Průlom (1913) + Maminka má pravdu (1913); F. M. Dostojevskij, J. Copeau, J. Croué: Bratři Karamazovi (1922). ■ **KORESPONDENCE:** an.: Dopis z vězení v Kutné Hoře (V. Boučkové z 1927), an.: Dopis Josefu Hakenovi (z 1938), oboje sb. Jeden život. Hrst vzpomínek na H. M. (1948); Lub. Vaculík: I proutkem, i žízni (úryvky R. Svobodové z 1908–12, M. Majerové b. d., R. Weinerovi z 1928), ZM 1973, s. 542; D. Moldanová: Přítelkyně (M. Majerové, R. Svobodové a Z. Háskové z 1908–14), sb. Literární archiv 13–15, 1982. ■ **REDIGOVALA časopisy:** Rudé besídky (1922), Komunistka (1925, s M. Majerovou), Rozsévačka (1926–27). ■ **USPOŘÁDALA A VYDALA:** Zlatý závoj (b. d., 1929, výbor pohádek, obs. i dvě vlastní). ■

BIBLIOGRAFIE: H. Vojtková: H. M. (Krajská knihovna Ústí n. Lab. 1972); an.: H. M. (Okres knihovna Znojmo 1977). ■ **LITERATURA:** sb. Jeden život. Hrst vzpomínek na H. M. (1948, ed. R. Nasková a B. Pašková; mj. studie A. Pražáka a A. M. Piší); E. Janásková: H. M. Literární pozůstalost (LA PNP 1989). ■ ● ref. Lidské srdce: an. (J. Vodák), Čas 3. 10. 1903; MS (M. Sýsová), Srdce 3, 1903/04, s. 20; K. Z. K. (Klíma), LidN 1. 1. 1904 ●; ● ref. Bratrství: K. E.

- (Engelmüller), Zlatá Praha 22, 1904/05, s. 610; J. Laudecký, Osvěta 1905, s. 1038; an. (J. Vodák), Čas 23. 9. 1905; r. (F. V. Krejčí), PL 23. 9. 1905; P. Maternová, Ženský svět 1905, s. 260; O. T. (Theer), Lumír 34, 1905/06, s. 53; ech. (V. Štech), Máj 4, 1905/06, s. 46; KMČ. (K. M. Čapek), Zvon 6, 1905/06, s. 46 ●; P. Maternová: ref. Neviditelné království, Ženský svět 1906, s. 150; ● ref. Křehké květiny: Ds. (J. D. Konrád), Máj 5, 1906/07, s. 470; T. A. (A. Procházka), MR 1906/07, sv. 19, s. 259; J. R. (A. Bačkovský), Rozhledy 17, 1906/07, s. 425; fs. (F. Sekanina), Zvon 7, 1906/07, s. 318; an. (J. Vodák), Čas 17. 2. 1907 ●; ● ref. Právo na štěstí: m. (A. Macek), Akademie 12, 1907/08, s. 527; V. Kol. (V. Červinka), Zvon 8, 1907/08, s. 695; an. (J. Vodák), Čas 12. 4. 1908; K. H. Hilar, Nár. obzor 19. 9. 1908; J. Rowalski (A. Bačkovský), Venkov 25. 12. 1908; O. Šimek, Novina 1908, s. 539; F. V. (Vykoukal), Osvěta 1908, s. 843 ●; ● ref. Ženy a děti: ALAP (A. Procházka), MR 1908/09, sv. 21, s. 471; O. Šimek, Novina 2, 1908/09, s. 285; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 26, 1908/09, s. 311; Tristan (S. V. Friedl), Zvon 9, 1908/09, s. 477 ●; R. (V. Červinka): ref. Malé příběhy, Zlatá Praha 28, 1910/11, s. 385; Ant. Veselý: ref. Malé příběhy, První polibky, Čes. revue 5, 1911/12, s. 574; ● ref. První polibky: O. Šimek, Novina 5, 1911/12, s. 634; Z. Hásková, Samostatnost 16. 6. 1912; Z. B. (Broman), Ženský svět 1912, s. 200; an. (K. Horký), Stopa 3, 1912/14, s. 116 ●; ● ref. Víno: Ant. Veselý, Čes. revue 5, 1911/12, s. 633; K. Hlkl, Přehled 10, 1911/12, s. 806; F. V. Vykoukal, Osvěta 1912, s. 707; K. (F. V. Krejčí), PL 1. 9. 1912; -der. (V. Dresler), Venkov 4. 9. 1912; an. (J. Vodák), Čas 8. 9. 1912 ●; ● ref. Jarní rozhovory: P. Maternová, Ženský svět 1912, s. 310; -Ds. (J. D. Konrád), Máj 11, 1912/13, s. 303; K. H. Hilar, MR 1912/13, sv. 26, s. 275; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 467; an. (I. Olbracht), Dělnické listy 14. 6. 1913 → O umění a společnosti (1958) ●; ● ref. insc. Přítel: an. (B. Benešová), Čes. kultura 1, 1912/13, s. 375; Dr. P. (D. Panýrek), Máj 11, 1912/13, s. 290; A. P. (Procházka), MR 1912/13, sv. 26, s. 278; J. M. (Máchal), Zvon 13, 1912/13, s. 347; J. Hilbert, Venkov 27. 2. 1913; K. (F. V. Krejčí), PL 27. 2. 1913; H. Jelínek, Samostatnost 27. 2. 1913 ●; ● ref. Popel: Z. Hásková, Ženský svět 1914, s. 262; an. (J. Vodák), Čas 6. 12. 1914; Ant. Veselý, Čes. revue 8, 1914/15, s. 120; K. Sezima, Lumír 1915, s. 456 ●; F. Götz: ref. Srdce nemá stání, Lípa 2, 1918/19, s. 300; ● ref. Vítězství, Srdce nemá stání: -ach-, PL 15. 6. 1919; A. Novák, Venkov 30. 9. 1919; K. Sezima, Lumír 1921, s. 17 ●; ● ref. Požehnáni: J. H. (Hora), RP 17. 4. 1921; an., Zlatá Praha 1921, s. 244 ●; ● ref. Rudé besídky: J. H. (Hora), RP 18. 5. 1922; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 28. 5. 1922; A. M. Píša, Proletkult 1, 1922/23, s. 46 ●; ● k padesátinám: an. (J. Fučík), Kmen 1, 1926/27, s. 263 → Stati o literatuře (1951); an., LitN 1, 1927, č. 13; an., RP 30. 10. 1927; drb (J. Borecký), Zvon 28, 1927/28, s. 99; an., Rozhledy 12, 1927/28, s. 89 ●; K. Sezima in Krytaly a průsvity (1928); ● ref. Barva krve: vbk (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1932, s. 289; Kp. (J. Knap), Venkov 8. 10. 1932; J. St. (J. Staněk), Čes. osvěta 29, 1932/33, s. 181; Nk. (B. Novák), Čin 4, 1932/33, s. 281; A. Grund, RA 8, 1932/33, s. 55; vz (V. Zelinka), Zvon 33, 1932/33, s. 126 ●; ● ref. Dědictví: vz (V. Zelinka), Zvon 33, 1932/33, s. 547; J. St. (Staněk), Čes. osvěta 29, 1932/33, s. 342; jh. (J. Hora), Čes. slovo 22. 1. 1933 ●; ● ref. překl. T. Mann: K. P. (Polák), PL 6. 1. 1935; F. K. (Křelina), Venkov 16. 11. 1935 ●; ● ref. Nový rok: J. Strnadel, Čin 1937, s. 19; B. V. (Václavek), Index 1937, s. 34; amp. (A. M. Píša), PL 5. 2. 1937; M. Pujmanová, Tvorba 1937, s. 701; H., Rozhledy 1937, s. 38 ●; ● k šedesátinám: ne (A. Novák), LidN 31. 10. 1937; G. (F. Götz), NO 31. 10. 1937; AMP. (Píša), PL 31. 10. 1937; J. Seifert, LitN 10, 1937/38, č. 2 ●; ● ref. Deset životů: B. V. (Václavek), U 1937, s. 397; M. Holas, LitN 10, 1937/38, č. 5–6; K. Sezima, Lumír 64, 1937/38, s. 203; LVA (L. Vokrová-Ambrosová), Čin 1938, s. 27; sl. (J. Strnadel), Ranní noviny 7. 1. 1938; V. Lišková, LidN 6. 6. 1938 ●; ● nekrology: vbk (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1940, s. 92; Benj. J. (Jedlička), LidN 18. 2. 1940; amp. (A. M. Píša), Nár. práce 18. 2. 1940; Kp. (J. Knap), Venkov 18. 2. 1940; J. Kvapil, LidN 22. 2. 1940; K. Horký, Čes. slovo 25. 2. 1940 ●; (m. v.): Ošetřující lékař H. M. vzpomíná, Telegraf 24. 2. 1940; ● ref. Mariola: K. Sezima, Čtème 2, 1939/40, s. 284; J. Novotný, KM 1940, s. 373; Dr. M. M., LidN 11. 8. 1940; drb (J. Borecký), Zvon 41, 1940/41, s. 154 ●; R. Nasková in Jak šel život (1941); M. Majerová in H. M.: Deset životů (1946); E. F. Burian: H. M., Umělecký měsíčník 13, 1949/50, s. 124; M. Majerová, B. Pašková, V. Stejskal in H. M.: Stříbrný racek a jiné povídky (1951); H. Helceletová: Portrét H. M., Panoráma 1951, s. 65; mpk (M. Petříček), LitN 2. 12. 1951; R. Nasková: Dopis sestře, ČLit 1952, č. 38; O. Neumannová in H. M.: Pilná rozešvačka (1952); O. Kryštofek: Živý odkaz H. M., LitN 1953, č. 26; M. Mikulášek, J. Spačková: Pohádky H. M., SPFF Brno, ř. lit. vědná 4, 1955, č. 2; M. Majerová in H. M.: Mariola (1957); D. Holub in H. M.: Víno (1957); M. Loulová in H. M.: Pod kaštanem (1957); Z. Eis in H. M.: Vybrané spisy 1, 3, 4, 5, 6 (1957–62); -j-b- (J. Brabec): H. M., LitN 1960, č. 27; V. Karfíková: Počátky naší socialistické literatury pro děti, ČLit 1962, s. 25; A. M. Píša in H. M.: Popel (1966); ● 95. výr. narození: -m- (R. Matys), Českosl. rozhlas 1972, č. 45; B. Pašková, RP 1. 11. 1972; R. (J. Rybák), Lit. měsíčník 1972, č. 1 ●; L. Lantová in H. M.: Mariola (1977); ● 100. výr. narození: J. Nejedlá, Lit. měsíčník 1977, č. 8; -jr- (J. Rodl), Krkonoše 1977, s. 26; Lub. Vaculík, ZM 1977, s. 528; vl. (Š. Vlašín), Tvorba 1977, č. 44; D. Moldanová, Čes. jazyk a literatura 28, 1977/78, s. 85 ●; N. Siegllová, Dětský svět v tvorbě H. M., Lit. měsíčník 1977, č. 8; E. Hejl, B. Hejlová in Tři životy (1981); P. Marek: Moravská epizoda H. M., Rovnost 5. 3. 1983; J. Nejedlá: Vroucnější nežli vroucnost, Lit. měsíčník 1985, č. 3; M. Bělohávek in H. M.: Zápisky z nemoci (1985); L. Tomek in Za slova tiše nahlédni (1989, s. 125); Š. Vlašín: Prozaička ženských osudů, Naše pravda 1995, č. 8.

Mališ

Oskar Mališ

* 21. 4. 1900 *Uherské Hradiště*

† 1. 5. 1965 *Praha*

Autor venkovských románů zachycujících a propagujících zemědělské reformy v meziválečném období a v době socialistické kolektivizace.

Po maturitě na gymnáziu v rodišti (1919) studoval Vysokou školu zemědělsko-lesnickou v Brně, od 1921 v Praze (1924 ing.). 1925–34 působil v zemědělské výzkumné stanici ve Velké Baktě a v Mukačevu na Podkarpatské Rusi. 1935 (doktorát technických věd) se stal pracovníkem Výzkumného ústavu lukařsko-pastvinářského v Praze, od 1937 pracoval na min. zemědělství. 1944–45 byl internován na Pankráci, poté v Gollnovu na Štětínsku a v Hamburku. Po návratu na ministerstvo vedl odbor výzkumu, zemědělského školství, plánování a propagace. Od 1951 působil v Českosl. akademii zemědělských věd (ČSAZV); 1954 byl jedním ze zakladatelů Výzkumného ústavu (zemědělsko-lesnických) meliorací, kde se stal zástupcem ředitele pro vědecký výzkum; 1960 odešel do důchodu. Jako výzkumný pracovník cestoval mj. do USA, Kanady, Anglie, Švýcarska a několikrát do SSSR.

M. prozaik se soustředil na dobové (především industrializační) proměny venkovského života, přičemž bezprostředně vycházel ze své zemědělské odbornosti a zaměřoval se na širší čtenářské vrstvy. V prvotině *Kotelný vrch* zachytil konflikt tradičních hodnot selství s expanzí nedalekého průmyslového města ve 20. letech. Nositelem reform se v dalších románech stala postava agronoma, obětavého idealisty bojujícího s předsudky a přesvědčujícího vesnický kolektiv o nových metodách hospodaření při přetváření vsi na Českomoravské vrchovině (*Jen země*) a zúrodnování podkarpatské pusty (*Lidé na Alföldu*). V románech *Sedm tučných let* a *Slunce už vyšlo* se M. pokusil o typ socialistické vesnické prózy propagující družstevnictví, resp. směry a směrnice poúnorové zemědělské politiky; všednímu životu zemědělských družstev na počátku 60. let později věnoval knihu *Ze zápisníku Martina Karáska*. Zážitků z období okupace využil v souboru vlastenecky i dokumentárně laděných povídek z odboje a z vězeňského prostředí (*Válka a láska*).

ŠIFRY: M, M., O. M. ■ PŘÍSPĚVKY in: Beseda (1957); Hospodář JZD (od 1959); Květy; Lesnická práce; Lid. kultura (1949); Mladá vesnice; Naše vlast (1956); sb. O zvyšování úrodnosti půdy (1960); Osvětová beseda; Praha–Moskva; Přítel SSSR; Socialistické zemědělství; Učitelské noviny; Věstník ČSAZV, pokr. Sborník ČSAZV (od 1954); Za socialistické zemědělství (od 1950); Zemědělec; Zeměd. noviny; Zeměd. pokrok; a jiné odborné zeměd. časopisy. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Kotelný vrch (R 1943); Jen země (R 1944); Sedm tučných let (R 1946); Válka a láska (PP 1946); Lidé na Alföldu (R 1948); Slunce už vyšlo (R 1949); – posmrtně: Ze zápisníku Martina Karáska (P 1966). – *Ostatní práce*: Význam pěstování kukuřice v hospodářském plánu ČSR (1934, s E. Kunzem); Poučení z Kanady (1946); Poučení z Dánska (1947); Poučení z Jugoslávie (1947); Poučení ze Švýcarska (1948); Bratřenci Veverkové, vynálezci moderního pluhu (1952); Zemědělské stroje dříve a nyní (1952, s E. S. Hokešem); Zvelebování luk a pastvin (1960, s B. Koníčkem); Zúrodnování písčitých půd (1964, s V. Malým) a další odborné zeměd. práce (s jinými). ■ REDIGOVAL *časopis*: Zeměd. pokrok (1946–47); *sborníky*: 3. celostátní pícninářský kurs na Valašsku a Ostravsku... (1937, s A. Klečkou a E. Kunzem), Vědecké práce Výzkumného ústavu zemědělsko-lesnických meliorací ČSAZV v Praze 1, 2 (1957, 1960), Vědecké práce Výzkumného ústavu meliorací ČSAZV v Praze (1959). ■

LITERATURA: ● ref. Kotelný vrch: J. Spirhanzl-Duriš, Venkov 14. 11. 1943; J. M. (Machoň), LidN 21. 2. 1944 ●; ● ref. Jen země: K. P. (Polák), Nár. práce 25. 4. 1944; J. Machoň, LidN 22. 5. 1944 ●; I. Olbracht in O. M.: Sedm tučných let (1946); ● ref. Sedm tučných let: F. Buriánek, Zeměd. noviny 16. 6. 1946; Z. Ko. (Koňák), NO 19. 6. 1946; J. Kl., RP 28. 6. 1946; K. Svob. slovo 9. 7. 1946; F. Jakubův, LD 10. 7. 1946; jm (J. Machoň), Svob. noviny 3. 9. 1946 ●; ● ref. Válka a láska: zdk (Z. Koňák), NO 27. 2. 1947; K. Růžička, KM 1947, s. 194; jm (J. Machoň), Svob. noviny 29. 4. 1947; Brk. (F. Buriánek), Zeměd. noviny 16. 6. 1947; Kl, Lid. kultura 1947, č. 6 ●; ● ref. Lidé na Alföldu: J. Machoň, List Sdružení mor. spisovatelů 2, 1947/48, s. 265; Brk. (F. Buriánek), Zeměd. noviny 16. 6. 1948 ●; ● ref. Slunce už vyšlo: O. Mališ, Lid. kultura 1949, č. 4 (autoref.); Brk (F. Buriánek), Zeměd. noviny 9. 10. 1949 ●; J. Tauber in O. M.: Ze zápisníku Martina Karáska (1966).

mn, lm

Malogranatum

Kolem poloviny 14. století

Latinský mystický spis.

M. (Granátové jablko) je rozsáhlé pojednání o cestě k duchovní dokonalosti. Vzniklo v cisterciáckém klášteře na Zbraslavi, ale jeho autor zůstal skryt v anonymitě; je možné – není to však prokázáno –, že jím byl opat Petr Žitavský, který měl hlavní podíl na napsání Kroniky zbraslavské a zanechal po sobě řadu dalších latinských děl. Název spisu má původ v Písni písni (8, 2): štáva a jádra granátových jablek, o nichž se v ní mluví, symbolizují obnovovanou a rozmnožovanou sílu sv. Ducha, který promlouvá k člověku prostřednictvím děl latinských spisovatelů. Jak ukazuje 150 dosud zjištěných latinských rukopisů, patřilo M. ve 14. a zejména v 15. století k nejčtenějším dílům souvěké náboženské literatury.

Autor M. kompiloval citáty ze starších spisů, především patristických (mezi více než sedmdesáti autory, které cituje, se nejčastěji objevuje Řehoř Veliký, sv. Augustin a Bernard z Clairvaux). Citáty z děl latinských církevních spisovatelů, která v jeho očích – tj. v očích středověkého učence – obsahovala základy boží pravdy inspirované sv. Duchem, mu sloužily jako stavební prvky myšlenkově i formálně jednotného díla. Cesta k duchovní dokonalosti má podle M. tři stupně: prvním z nich je pokora před Bohem, druhým zdokonalování v ctnosti, třetím kontemplace Boha. K jejímu postupnému objasnění slouží dialog: otázky adepta duchovní dokonalosti a odpovědi jeho duchovního otce. Církevní spisovatelé, jichž se autor M. dovolává, kompilační metoda, kterou zdůrazňuje, a anonymita, do níž se halí, legitimují dílo jako plod božského působení, nikoli pouhé lidské píle. Tři stupně cesty k Bohu, jež M. popisuje, byly od druhé poloviny 13. století zásluhou spisů sv. Bonaventury obecně známým vzorcem zbožného života. Forma dialogu, jehož otázky i odpovědi dodržují pevný, přesně uspořádaný myšlenkový postup, má původ v literární tradici, která navazovala na patristiku a kvetla v klášterním prostředí; je protějškem školské disputace, jež se dobírala poznání tak, že formulovala tezi, pak argumenty proti ní a konečně její potvrzení. Volba dialogu je dána pedagogickým záměrem, ale zároveň je výrazem přesvědčení, že poznání i předávání pravdy přesahuje možnosti jednotlivce: že se ho lze dobrat a že je lze sdílet jen společným úsilím rozmlouvajících partnerů. M. svým vlivem daleko přesáhlo jak rámec kláštera, v němž vzniklo, tak hranice Čech. Sta-

lo se duchovní příručkou církevních prelátů i vzdělaných laiků a proniklo tak do národních literatur (do české literatury prostřednictvím Řečí besedních Tomáše Štítného, který ho v nich užil jako jedné ze svých předloh, do německé a nizozemské literatury překlady). Svou orientací na osobní, niternou zbožnost M. souvisí se staršími i soudobými snahami o obnovu řádového života; díky jí však bylo blízke také pozdějším reformním proudům, domácím i cizím: v Čechách ovlivnilo Matěje z Janova, který z něho přejal teorii tří stupňů křesťanské dokonalosti, v cizině nizozemské náboženské hnutí označované jako *Devotio moderna*.

BIBLIOGRAFIE: L. Hain in *Repertorium bibliographicum in quo libri omnes ab arte typographica inventa usque ad annum 1500 1/2*, č. 7449–7451 (Paříž–Stuttgart 1827, soupis prvotisků); M. Gerwing in M. oder der dreifache Weg zur Vollkommenheit. Ein Beitrag zur Spiritualität des Spätmittelalters (Mnichov 1986, soupis rukopisů). ■ **LITERATURA:** M. Gerwing: M. oder der dreifache Weg zur Vollkommenheit. Ein Beitrag zur Spiritualität des Spätmittelalters (Mnichov 1986). ■ V. Kallab: M. a jeho původce, *Věstník KČSN*, tř. filoz.-hist.-jazykozpytná 1911, č. 4; J. Tříška: „Nová literatura“ doby Karlovy a Václavovy, *Sborník historický* 10, 1962, s. 33; E. Winter in *Frühhumanismus. Seine Entwicklung in Böhmen und deren europäische Bedeutung für die Kirchenreformbestrebungen im 14. Jahrhundert* (Berlín 1964); J. Schreiber: *Devotio moderna in Böhmen, Bohemia* (Mnichov) 1965, s. 93; I. Hlaváček: *Bohemikale Literatur in den mittelalterlichen Bibliotheken des Auslandes*, *Historica* 13, 1966, s. 113; F. Machilek: *Die Frömmigkeit und die Krise des 14. und 15. Jahrhunderts*, *Mediaevalia Bohemica* 3, 1970, s. 208; B. D. Haage: *Zur Überlieferung des Malogranatum*, *Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur* (Wiesbaden) 1979, s. 407.

jl

Antonín Vánkomil Maloch

* 30. 8. 1823 *Praha*

† 3. 4. 1880 *Praha*

Historik a vlastivědný pracovník, pořadatel vlasteneckého zpěvníku, skladatel hudebních textů a nápěvů.

Užíval vlasteneckého jména Vánkomil, okrajově i Zephyrin, Zefirín. – Po studii na novoměstském gymnáziu (od 1834) a tzv. filozofii

Maloch

v Praze absolvoval práva. 1849 byl výpomocným učitelem na staroměstském gymnáziu, 1849–51 suploval na gymnáziu v Jindř. Hradci. Od 1851 až do své smrti byl profesorem dějepisu a zeměpisu na gymnáziu v Jičíně. Zároveň působil jako všestranný kulturní pracovník, byl konzervátorem jičínského kraje, spravoval místní knihovnu, vedl (1869–70) pěvecký soubor Lubor, zabýval se historickým, archeologickým, topografickým a umělecko-historickým výzkumem Čech, zvl. Jičínska. Své práce publikoval v řadě časopisů a ve výročních zprávách jičínského gymnázia, několika studiemi přispěl do Riegrova naučného slovníku a do sedmidílného spisu F. A. Hebera *Böhmens Burgen, Festen und Bergschlösser*. Polemickou brožurou *M. Büdingers österr. Geschichte bezügl. Böhmens* se zapojil do diskuse o pravosti RKZ, a to na straně jejích zastánců.

V mládí se M. pokoušel o spisování dramát (rkp. Zdeněk ze Zámku, Buřičství v Prahovičích). S jičínským kaplanem a hudebníkem J. Tobiáškem (1811–68) vydal sbírku České zpěvy, obsahující lidové, pololidové a soudobé společenské písně české (s texty předních básníků, např. F. L. Čelakovského, K. J. Erbeny, V. Hanky, J. K. Chmelenského, J. V. Kamarýta, J. J. Marka, V. J. Picky, F. Šíra, K. S. Šnajdra, F. J. Vacka Kamenického aj.) a několik jinოსlovanských. Kromě sběru a záznamu písní se na zpěvníku podílel též vlastními texty a nápěvy. Dílo vyšlo vstříc dobovému zájmu o společenský zpěv a řadou prvních záznamů lidových písní se stalo důležitým pramenem pro soudobou hudební folkloristiku (1862 využito např. K. J. Erbenem). Řadu odborných studií věnoval historii a kulturním památkám Čech (např. *Slovo o předhistorických náspech v Čechách, O založení hradu Přimdy r. 1121 a O rodu rytířů Košíků z Lomnice* v *Programm des k. k. Gymnasium zu Jičín*), uznání získal za práci *Wo ist Karl der Grosse geboren?*, kterou se zúčastnil soutěže belgické akademie věd. Práci *Nesnáze českého horopisu* (1854, *Programm des k. k. Gymnasium zu Jičín*) přispěl k vytvoření odborného orografického názvosloví. V rukopise zůstaly populárně pojaté Dějiny národu českého a především obsáhlá nedokončená monografie Dějiny města Jičina.

ŠIFRA: A. V. M. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Abhandlungen der k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften vom Jahre 1871–72* (1872 studie *Wo ist Karl der Grosse geboren?*); *Beseda* (1864–66); F. A. Heber: *Böhmens*

Burgen, Festen und Bergschlösser 3–7 (1844–49); *Lumír* (1858); *Obrazy života* (1861); *Pražské noviny* (1859); *Programm des k. k. Gymnasium zu Jičín* (1854–58, hist. studie); *Světozor*. ■ **KNIŽNĚ.** *Odborné práce*: M. Büdingers *österr. Geschichte bezügl. Böhmens* (1859); – posmrtně: *Nesnáze českého horopisu* (1940, ed. B. Horák, I. Honl). ■ **KORESPONDENCE**: Č. Zíbrt: *Dopis A. V. M. Šemberovi r. 1854 o dialektu jičínském*, ČL 13, 1903/04, s. 419. ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: *České zpěvy* (zpěvník, 1856, s. J. Tobiáškem). ■

LITERATURA: ● ref. *České zpěvy*: D. (F. Doucha), *Pražské noviny* 5. 3. 1856; an., *Pražské noviny* 17. 10. 1856 ●; Z. (K. V. Zap): ref. studie *Slovo o předhistorických náspech v Čechách, Památky archeologické a místopisné* 1856, d. 2, s. 94; ● ref. studie *O založení hradu Přimdy r. 1121*: Z. (K. V. Zap), *Památky archeologické a místopisné* 1856, d. 2, s. 144; H. J. (Jireček), *Slovenské noviny* (Viedeň), příl. *Světozor* 19. 9. 1857 ●; an.: *Jak známo... (okolnosti vzniku práce Wo ist Karl...)*, *Pražské noviny* 23. 5. 1857; J. J. (Jireček): ref. studie *O rodu rytířů Košíků z Lomnice, Slovenské noviny* (Viedeň), příl. *Světozor* 26. 9. 1857; ● *okolnosti brožury M. Büdingers...* (an.): *Poutník od Otavy 1859*, s. 237; *Pražské noviny* 29. 3. 1859; *Mor. noviny* 8. 4. 1859; *Pražské noviny* 4. 5. 1859 ●; ● *nekrology*: (an.): *NL* 6. 4. 1880; *Osvěta* 1880, s. 523 ●; R. Smetana, B. Václavěk in *Český národní zpěvník. Písně české společnosti 19. století* (1940, s. 29); J. Markl: *Realismus české lidové písně (kandidátská disertace, UK Praha 1953)*; L. Vojtíšková: *100 let zpěvníku J. Tobiáška a A. V. M.*, ČL 1958, s. 47; J. Plech in *Souhvězdí domova. O životě a díle básníků a spisovatelů Českého ráje* (1960, s. 133).

lk

Malý čtenář

1882–1941

Hustrovaný beletristický, zábavný i naučný časopis pro mládež, zprvu pro mladší, později pro starší školní věk.

Podtitul: 1882–1882/83 (roč. 1–2) Školské mládeži československé pro poučení a zábavu; 1883/84–1891/92 (roč. 3–11) Časopis pro českou mládež; 1892/93–1928/29 (roč. 12–48) *Knihy české mládeže* (1896/97, roč. 16, v záhlaví jednotlivých čísel ještě podtitul *Nejlacinější obrázkový časopis pro českou mládež*); 1929/30 (roč. 49) *Knihy československé mládeže*; 1930/31 (roč. 50) *Knihy české mládeže*; 1931/32–1937/38 (roč. 51–57) *Knihy československé mládeže*; 1938/39–1939/40 (roč. 58–59) *Knihy české mládeže* (1939/40, roč. 59, kromě tohoto podtitulu na tit. listě uveden na záhlaví č. 1 a č. 20 podtitul

Obrázkový týdeník a na záhlaví č. 2–19 a č. 21–40 podtitul Obrázkový týdeník české mládeže; 1940/41 (roč. 60, pro předčasné zastavení bez tit. listu) na obálkách jednotlivých čísel První obrázkový týdeník české mládeže. – *Redaktoři*: 1882–1882/83 (roč. 1–2) J. Zelený, K. Vognar, G. Smetana; 1883/84 (roč. 3) K. Vognar, G. Smetana; 1884/85 (roč. 4) J. Zelený, G. Smetana, K. Vognar (tento do 14. 2. 1885, č. 1–5); 1885/86–1890/91 (roč. 5–10) G. Smetana, J. Zelený, přitom 1888/89–1935/36 (roč. 8–55) odp. red. J. R. Vilímek, v roč. 8–12 uváděný jako Josef Vilímek; 1891/92–1906/07 (roč. 11–16) G. Smetana, J. Zelený, F. S. Procházka; 1907/08–1921/22 (roč. 27–41 do č. 5) G. Smetana, F. S. Procházka; 1921/22–1924/25 (roč. 41 od č. 6 – roč. 44) F. S. Procházka; 1925/26–1930/31 (roč. 45–50) F. S. Procházka, A. Jenne; 1931/32–1937/38 (roč. 51–57) B. Schweigstill, F. S. Procházka; 1938/39 (roč. 58) na tit. listě B. Schweigstill, F. S. Procházka, v tiráži jednotlivých čísel: č. 1 E. Maška, F. S. Procházka, č. 2–3 pouze odp. red. J. R. Vilímek, č. 4–11 B. Schweigstill, F. S. Procházka, č. 12–15 pouze odp. red. B. Schweigstill, č. 16–20 odp. red. J. Sainer, red. kruh F. Jirásek, F. Maixner, B. Schweigstill; 1939/40 (roč. 59) do č. 13 B. Mencák, od č. 14 R. Voříšek; 1940/41 (roč. 60) do č. 10 R. Voříšek, č. 11–38 F. Hrubín. – *Nakladatel*: 1882–1886/87 (roč. 1–6) redaktoři vlastním nákl., z toho 1882–1884/85 (roč. 1–4) Pardubice, 1885/86–1886/87 (roč. 5–6) Kolín; 1887/88–1888/89 (roč. 7–8) do č. 8 J. R. Vilímek (st.); 1888/89–1939/40 (roč. 8 od č. 9 – roč. 59) J. R. Vilímek (ml.); 1940/41 (roč. 60) J. R. Vilímek, komanditní společnost v Praze. – *Periodicita*: 1882 (roč. 1) měsíčník, leden–červen 6 čísel; 1882/83 (roč. 2) měsíčník, září–červenec 11 čísel; 1883/84–1887/88 (roč. 3–7) měsíčník, říjen–červenec 10 čísel; 1888/89–1938/39 (roč. 8–58) čtrnáctideník, září–červen 20 čísel; 1939/40 (roč. 59) týdeník, září–červen 40 čísel; 1940/41 (roč. 60) týdeník, září–květen 38 čísel, pak okupačními úřady zastaven. – *Přílohy*: 1888/89–1932/33 (roč. 8–52) celostránková, zpravidla barevná ilustrace k ročníku, 1931/32–1932/33 a 1935/36 (roč. 51–52 a 55) ke každému číslu s přivázanou paspartou k nalepení; 1892/93 (roč. 12) k č. 19 dvoustrana omalovánky; 1928/29–1937/38 (roč. 48–57) románová příloha k vydání označenému A: ročně 4–6 titulů našich i cizích autorů.

M. č. patřil k nejrozšířenějším a v několika generacích čtenářsky nejspěšnějším dětským časopisům. Jeho zakladatelé, učitelé v Poděbradech, jím chtěli rozhodnit tehdy velmi nepopulární četbu školních dětí, povznést ji k vyšší umělecké, myšlenkové a jazykové úrovni a prostřednictvím přitažlivě psaných naučných textů rozšiřovat vědomosti mladých čtenářů. Na počátku měl časopis omezený rozsah, chudá byla i grafická úprava, chyběl výtvarný doprovod. Na skromné podobě M. č. se podílel

úzký okruh spolupracovníků, částečně vyvolaný i vzdáleností redakce od kulturního centra a později i dislokací redaktorů na různá působišť. Obrat nastal 1887, kdy počínaje 7. roč. se vydavatelem stalo nakladatelství J. R. Vilímka a do tvorby časopisu se zapojili zkušení redaktoři, nejprve anonymně J. Klecanda a od 1891 F. S. Procházka, který zůstal ve vedení M. č. až do své smrti. S přechodem 8. roč. (1888) na bohatě graficky a ilustračně vypravený (a vynalézávě propagovaný) čtrnáctideník se podstatně rozšířil okruh příspěvatelů. I v této době si však M. č. uchoval výchozí podobu své slovesné části, kdy verše a povídky doprovázela složka naučná, zejména přírodovědná a kulturně-umělecká a kdy časopis uzavírala stránka věnovaná veršovaným hádankám, rébusům aj. (zprvu s titulem *Rozmanitostí*, později – až do prvních let nového století – s názvem *Oříšky*). Tato závěrečná část se na přelomu století zpestřila, zvláště o malé obrazové seriály, o dětské vtipy, legrační chytačky, jež na děti nastrožili dospělí (*Z dědečkových žertíků*), o výrocky významných osobností (*Zlatá zrnka*) a o drobné psané, kreslené, fotografické a posléze i rukodílné práce žáků (*Dílna*). Později přibýly i návody, jak zhotovit různé předměty (*Práce a hra, Ž umělecké dílny*). Od roč. 26 (1906/07) vycházela rubrika *Kronika* obsahující informace o zajímavostech z cizích zemí a ze světa vědy, od 30. let s titulem *Panoráma* (též jako doprovod k fotografiím ze světa) a pak s titulem *Rozmanitostí*, která se střídala s obdobnou rubrikou *Ze všech koutů světa*. V meziválečném období se objevily i různé další, většinou přechodné rubriky reagující zpravidla na novinky technického i kulturního vývoje: radiová, sportovní, skautská, filmová, fotografická, letecká, filatelistická, modelářská, esperantistická, akvaristická, výletní, loutkářská, kouzelnická a o správném chování.

Začátky M. č. nebyly lehké. Scházely texty bez otevřeně vyslovované didaxe a kladoucí si vyšší umělecké cíle, takže vedle pohádek, pověstí, překladů bajek, ukázek z děl klasických autorů a několika příspěvků A. Heyduka a K. V. Raise převažovaly v prvních ročních nenáročné veršiky a kratší prózy s moralistní tendencí, hlavně od autorů z řad učitelů. To se změnilo s přechodem časopisu do nakladatelství J. R. Vilímka a zejména s autorskou i kvalitativní konsolidací české dětské literatury na přelomu století. Tehdy se v M. č. prosadil rea-

Malý čtenář

listický proud, jak se projevoval v díle M. Gebauerové, V. Beneše, P. Suly, H. Sedláčka. Objevily se i rozsáhlejší historické povídky (F. Herites, A. Jirásek), dobrodružná a cestopisná próza (J. Kořenský). V prvních ročnících M. č. verše tiskli A. Černý (i pseud. Jan Rokyta a J. M. Rubín), F. Doucha, I. Geisslová, A. Heyduk, F. Hyšman, R. Jesenská, K. Jiránek, B. Klimšová, A. Kosina, S. A. Košťál, J. Kozel, F. V. Krch, J. Nečas, K. V. Rais, J. Soukal, L. Strahl, B. Studničková, L. Unger, F. Zákrejs a J. Zaříčanský. Od 7. roč. k nim přibyli K. Babánek, V. Beneš, R. Čechová, B. Čermák (i pseud. Miloslav Červenka), P. Dejmek (i pseud. Pavel Petr), D. Dudáček, X. Dvořák, J. Flekáček, L. Grossmannová Brodská, J. Hošek (i podp. J. Hošek Příbyslavský), M. Jakerlová (pseud. Pavla Procházková), J. Janoušek, B. Jedlička Brodský, J. Kalus, B. Kaminský, A. Klášterský (i šifra A. K.), J. Kožíšek, E. Krásnohorská, C. Kredba, K. V. Kuttan, J. Kvapil, E. Lešehrad (i pseud. Emanuel Lešetický a J. P. Lešetický), H. Marek, K. Mašek (i pseud. Fa Presto), L. Mašínová, P. Maternová, T. Mellanová, J. Milota (i pseud. J. M. Orebský), A. E. Mužík, A. Nečásek, G. R. Opočenský (i podp. Gero, G. R. O.), B. Patera, H. Pilbauerová, V. Pittnerová, F. S. Procházka (i pseud. Jan Roch, šifra Fr. S. P.), H. Sedláček, K. Semerádová, P. Skřivan (i podp. J. John), J. V. Sládek, P. Sula, F. X. Svoboda, M. Syrová, A. B. Šťastný, J. Toucová-Mettlerová, A. Trýb, V. i V. S. Unzeitig, Viola z Prácheňska, J. Vonka, J. Vrchlický, J. Vřesnický, L. N. Zvěřina, J. Žemla a ojedinele i další. *Prózu* v prvních ročnících M. č. tiskli: F. J. Andrlík, L. Benýšek, K. Čermák, J. K. Hraše, F. Hrnčíř (i pseud. Julius Verner), F. Hyšman, B. Klimšová, F. V. Kodým, J. Kořenský, V. Lužická, F. Moc, S. Podlipská, S. Řehák (i pseud. S. Ř. Kamenický), A. Svoboda, V. Špaček (i pseud. Václav Podhradský), K. Tamele, B. L. Tyšler (i pseud. Teofil Cikart), J. Vítek, F. Zákrejs. Většina z nich přispívala i v dalších letech, kdy k nim přibyli: V. Beneš, R. Čechová, A. Černý, A. Daněk, P. Dejmek (i podp. Pavel Dejmek a Pavel Petr), A. Dostál, J. V. z Finberka, J. Flekáček, F. Flos, M. Gebauerová, L. Grossmannová Brodská, F. Herites, I. Herrmann, A. Heyduk, K. Hloucha, J. F. Hruška, A. R. Husová, E. Jelínek, F. V. Jeřábek, V. K. Jeřábek, A. Jirásek, K. Kálal, J. Košťál, M. Kozák, J. Kožíšek, E. Krásnohorská, B. Kvapilová, F. Mačenka, J. Malý, J. Milota (i podp. J. M.

Orebský), A. Mrštík, V. Mrštík, A. Nečásek, J. Opolský, E. Peck (Pek), J. Petryl, G. Pfeifrová, V. Pittnerová, A. Pochop, T. Polabská, Č. Pozdník, F. S. Procházka (i pseud. František Faustín a Jaroslav Houdek), K. V. Rais, J. V. Rosůlek, V. Řezníček, H. Sedláček, J. Soukal, P. Sula, F. X. Svoboda, R. Svobodová, A. B. Šťastný, L. Tesařová, V. Tille (i pseud. Václav Říha), Č. Tonder, B. Tožička, A. Trýb, M. Václavěk, J. J. Váňa (i pseud. Jaroslav Mcelský), B. Vendyš, K. Vika, Q. M. Vyskočil, A. Wenig, Z. Winter, J. Zahradnicková, K. J. Zákoucký (i pseud. Marie Bouchalová a Karel Heřmanický), A. Ziegloserová, K. Žádník, J. Žemla, A. Žipek, F. C. Zupka a ojedinele i další. *Naučné články* psali pro M. č. zprvu J. Dolenský, K. Eichner, J. Kopřiva, J. Kořenský, G. J. Lašek, V. Petrů, S. Řehák (i pseud. Stanislav Kamenický), J. K. Skrбек, K. Tamele, B. L. Tyšler, později jejich řadu rozhojnili B. Bauše, K. Buřková-Wanklová, A. Cmíral, J. A. Cupal, F. J. Čechetka, K. Čermák, J. Doležal, P. Durdík, F. Flos, M. Gebauerová, L. Grossmannová Brodská, F. X. Harlas, L. Hejtmánek, F. Hrnčíř, J. Hroník, F. Hyšman, V. Jedlička, K. Kálal, V. Kálal, F. V. Kodým, J. Kosina, J. K. Kunstovný, F. Mačenka, K. B. Mádl, E. Musil Daňkovský (i podp. E. M. Daňkovský), D. Panýrek (i pseud. Jaroslav Květ), J. Pavel, F. S. Procházka, K. V. Rais, A. Rezek, H. Sedláček, A. B. Svojsík, K. V. Tuček, J. J. Váňa (i pseud. Jaroslav Mcelský), B. Vendyš, J. Veselý, K. J. Zákoucký, A. Zavadil ad. Po 1. světové válce se M. č. pohotově přizpůsobil dobovým představám o dětské četbě i změněné mentalitě čtenářů a publikoval již převážně dobrodružnou prózu (též s legionářskou tematikou), cestopisy, povídky a humorné reportáže ze života současné mládeže (Ferdá Ferdásek vysílá rozhlasek od B. Schweigstillia), většinou v mnohadílném pokračování, i fundované umělecko-naučné texty z různých oborů. Vyhlášoval též zajímavé soutěže, které předpokládaly již určitou vyspělost účastníků (podle portrétů a medailonků poznat významné osobnosti uměleckého, veřejného a sportovního života, určit stavební památky podle leteckých fotografií, soutěž o nejlepší znalost rodného kraje aj.). Od 30. let byla silně oslabena beletrie (zejména povídka) a zcela zmizely verše (objevily se až v posledních ročnících okolo Mnichova a okupace v podobě přetisků starších básní S. Čecha, V. Dyka a O. Fischera). Také umělecká výcho-

va, kterou M. č. pěstoval od svých prvních ročníků, se stávala náročnější (medailony českých i cizích klasiků i autorů literatury pro mládež, naučné články o B. Smetanovi, A. Dvořákovi, J. Kociánovi a Českém kvartetu), informace o výtvarném umění (M. Aleš, J. Mánes, K. Škréta, J. V. Myslbek s reprodukcemi jejich děl) vyvrcholila v posledním ročníku seriálem Petr se dívá na obrazy. Co do charakteru příspěvků se tak zaměření časopisu v průběhu let přesunulo od čtenářů mladšího školního věku na starší mládež a především na chlapce. V poválečném M. č. otiskli *básně* K. Babánek, B. Bauše, M. Calma, R. Čechová, A. Černý, X. Dvořák, A. Heyduk, F. Homolka (i pseud. Plzeňský a podp. Svatopluk Homolka), J. Hošek (i podp. J. Hošek Příbyslavský), J. Janoušek, A. Jenne (i pseud. Klára Legerová), J. Kalus, A. Klášterský, B. Klimšová, E. Krásnohorská, V. Krofta (i pseud. Oldřich Urban), E. Lešehrad, J. Milota (i pseud. J. M. Orebek), J. Ch. Novotný (Kuzma), G. R. Opočenský (i pseud. Gero), F. S. Procházka, H. Sedláček, P. Skřivan (i podp. J. John), J. Spilka, A. Zieglerová ad., v posledních ročnících pak ještě sporadicky J. Hais Týnecký, L. Mašínová, F. Šálek a J. Vopařil. *Prózu* tiskli J. Š. Baar, K. Babánek, F. Bayer, J. Bednář, B. Beneš Buchlovan, L. Benýšek, V. Cinybalk, S. Cyliak, F. J. Čečetka, A. Daněk, K. Dewetter, A. Dostál, J. Drbohlav, K. Engel-müller, E. Fiker, F. Flos, M. Gebauerová, J. Glazarová, J. Hais Týnecký, K. Hloucha, R. R. Hofmeister, E. Holan, J. R. Hradecký, J. F. Hruška, J. Jahoda, A. Jenne (i pseud. Klára Legerová), V. K. Jeřábek, J. Kopta, J. Kratochvil (pseud. J. K. Baby), F. Kubát (i pseud. T. A. Buk), J. Š. Kubín, K. Leger, K. Lukešová-Sojková, F. Mačenka, F. Maixner, J. Marcha, R. Medek, M. Mervartová, K. Michl, M. Míšková-Raisová, A. Musil, J. Novák (i pseud. kapitán Bračka), A. Novotný, F. Omelka, B. Pernica, J. Petrus, G. Pfeifrová, A. Pochop, B. Pospíšil, F. Poulíček, R. Preisner (v roč. 60 debutoval), B. Prusík (pseud. Jiří Horn), H. Sedláček, A. Sellner, B. Schweigstill (i pseud. Jiří Klas), F. X. Svoboda, L. Šebestová, E. Štorch, A. M. Tilschová, J. Toucová-Mettlerová, B. Tožička, J. M. Troska, J. F. Urban, V. Valenta-Alfa, J. R. Vávra, R. F. Vojtř, O. Votočková-Lauermannová, J. Vřesnický (i podp. J. Návleka), Q. M. Vyskočil, A. Wenig, F. Wenig, F. C. Župka ad., též pod neidentifikovanými šiframi a značkami. *Autory naučných textů* v poválečném M. č. by-

li: J. Bartoš, B. Bauše, F. J. Čečetka, J. K. Čemus, A. Dostál, S. Drahorádová, K. Eichner, J. Hloušek, E. Holan, J. Holub, J. Kořenský, F. Kubát (i podp. T. A. Buk), F. Mačenka, H. Malířová, J. Marák, E. Musil Daňkovský, A. Navrátil, J. Pávek, E. Rošický, H. Sedláček, B. Schweigstill, L. Šebestová, J. R. Vávra, A. Wenig, K. J. Zá-koucký ad. *Překlady* tvořily až do poloviny 30. let v obsahu M. č. méně významnou složku. Zpočátku nebyl původní autor většinou uváděn, překlady byly anotovány pouze poznámkou, z kterého jazyka jsou pořízeny, často nebyl uveden ani překladatel. Nejvíce byly zastoupeny literatury slovanské (polská, ruská, jihoslovanské), objevovaly se však i převody z angličtiny, francouzštiny, němčiny, maďarštiny a z jazyků severovýchodních, z latiny a esperanta. V posledních ročnících (v souvislosti s vyšší frekvencí dobrodružné literatury) hojně přibýlo překladů z literatury americké a za okupace především z němčiny (jména některých zde uváděných původních autorů nelze identifikovat, lze se tedy domnívat, že za německým jménem se skrývá český autor). Výběr překládaných prací představuje pestrou směs autorů od J. de La Fontaina až po J. Verna, od J. W. Goetha až po K. Hagenbecka, od F. M. Dostojevského a L. N. Tolstého až po M. M. Prišvina, od F. J. Coopera a R. Kiplinga až po současné anonymní a zlatokopecské příběhy. Během šedesátí ročníků se v M. č. vystřídalo značné množství překladatelů, z nichž nikdo nepatřil k jeho kmenovým spolupracovníkům. Šlo u nich jen o ojedinělé příspěvky, mezi jinými také A. Klášterského (angličtina), E. Jelínka (polština), J. F. Khuna a M. Kozáka (ruština), J. Boreckého (srbochorvatština), S. Mudry (němčina), J. Flekáčka (italština) ad. Od 7. roč. byl M. č. bohatě vypraven výtvarně. Kmenovým ilustrátorem po celou další dobu vycházení časopisu byl V. Černý, ale často se uplatnili i Z. Burian, O. Cihelka, V. Čutta, M. Fischerová-Kvěchová, A. Heusler, S. Hudeček, A. Kašpar, J. Kočí, A. Liebscher, A. Mucha, K. V. Muttič, K. Rélink (též Röhling), K. Stroff, K. Štapfer, K. L. Thuma, J. Ulrich, J. Vilímek, J. Wenig, F. Ženíšek, v posledním ročníku i F. Tichý ad. Kromě toho přinášel M. č. i reprodukce děl našich i cizích malířů a sochařů. Zpočátku využíval pro obrázky i štočky zahraničních tiskáren a k nim objednával verše domácích autorů. Od konce 20. let se však v M. č. začala uplatňovat fotografie, a to nejen por-

Malý čtenář

trétní jako dříve, nýbrž i jako samostatný umělecký artefakt nebo jako názorný doplněk naučných textů (K. Plicka, V. J. Staněk) i jako součást aktuálních zpráv. V posledních ročnících fotografie ovládla pole hlavně v podobě samostatných reportáží. – M. č. měl vliv na několik generací čtenářů, z nichž chtěl vychovat lidi samostatné, činorodé, toužící po vědění, dobré občany, a to výhradně tradičními uměleckými prostředky bez jakéhokoliv ideologického usměrnění. Na jeho oblibě též měla zásluhu obchodní zdatnost nakladatelství J. R. Vilímka, které využívalo časopisu i k propagaci vlastní produkce dětské literatury (mj. tím, že v něm otiskovalo ukázky z připravovaných knih: 1893–1925 vydávalo Knihovnu M. č. a 1928–34 knižnici Loutkové hry M. č.). Kromě toho 1891–1942 vycházel Kalendář M. č. (vždy na následující školní rok), který v beletristické části tiskl hlavně práce autorů časopisu. Pořadatelem byl do 1930 F. S. Procházka, 1931–32 J. Ch. Novotný, dále redaktor neuváděn.

LITERATURA: an.: M. č., Hlasy poděbradské 1, 1882/83, č. 1 a 13; V. Špaček: M. č., Čes. škola 5, 1882/83, s. 51; an.: ref. M. č. (roč. 3), Hlasy poděbradské 2, 1883/84, č. 9; F. S. Procházka: J. R. Vilímek (30 let M. č.), Malý čtenář 30, 1910/11, s. 54; Promyk (H. Sedláček): M. č., Úhor 1913, s. 134 a 150; V. Marek: M. č., Úhor 1918, s. 158; Svbd. (O. Svoboda): M. č. (roč. 40), Úhor 1920, s. 147; ● 40 let M. č.: F. Homolka, Úhor 1921, s. 33, 49, 65; Svbd. (O. Svoboda), tamtéž, s. 141 ●; Svbd. (O. Svoboda): ref. M. č. (roč. 42), Úhor 1923, s. 95; O. Pospíšil: ref. M. č. (roč. 45), Úhor 1926, s. 108; V. F. Suk: Časopisy pro mládež, Úhor 1930, s. 193 + 50 let M. č., NL 5. 10. 1930, příl. Z kulturního života; Q. M. V. (Vyskočil): Zakladatel M. č. G. Smetana zemřel, Malý čtenář 52, 1932/33, s. 367; J. Janeček: M. č. a jeho tvůrci, Malý čtenář 58, 1938/39, s. 173; an.: 60. roč. M. č., Vilímkův Kalendář Malého čtenáře 35, 1940/41, s. 151; M. Písková: F. S. Procházka – redaktor M. č., AUP PF Olomouc, Philologica 10, Čes. jazyk a literatura 9 (1990, s. 195).

sm

Malý hlasatel viz Mladý hlasatel

Jakub Malý

* 4. 8. 1811 *Praha*

† 7. 3. 1885 *Praha*

Překladatel a teoretik překladu, literární a divadelní kritik, představitel Jungmannovy školy a propagátor národního směru v literatuře. Autor první novočeské sbírky národních pohádek a pověstí, popularizátor v oblasti politiky, historie a jazyka, publicista a konzervativní politik.

VI. jm. Jakub Josef Dominik M.; do 50. let užíval i vlastenecké jméno Budislav, resp. jeho zkratku, a podepisoval se J. B. Malý. – Pocházel z české měšťanské rodiny. 1822–29 vystudoval gymnázium, pak tzv. filozofii (do 1831) a práva (do 1835). Za studií se přátelil s vlastenci a literáty (J. Franta Šumavský, J. J. Langer, K. H. Mácha, J. S. Tomíček, J. K. Tyl aj.) a napsal několik básní do soudobých časopisů; místo právnické praxe se pak rozhodl věnovat literatuře. Zpočátku se živil jako vychovatel ve šlechtických rodinách, pomáhal J. Jungmannovi při doplňování česko-německého slovníku, ve vydavatelství V. Špinky a pak V. Hessa založil a redigoval knižnici překladové literatury Bibliotéka zábavného čtení (do 1844, pak do 1847 u F. Řivnáče), časopisecky publikoval četné zprávy, přehledy a recenze o české literatuře a divadle. Ve 40. letech vydával nejprve krátce beletristický časopis Denice, později vedl po J. K. Tylovi redakci Pospíšilových Květů. Věnoval se také politice: 1845 uveřejnil odpověď na stať J. M. Thuna Slawismus in Böhmen, v níž hájil svébytnost české kultury a její schopnost dosáhnout úrovně kultury německé. 1847 napsal řadu politických článků do Havlíčkových Nár. novin (knižní vyd. pod tit. *Politické zlomky*), v nichž se zasazoval o federativní uspořádání rakouské monarchie. 1848 byl zvolen členem Nár. výboru a účastnil se Slovanského sjezdu; po svatodušních bouřích uprchl z obavy před stíháním do Vídně, kde se stal důvěrníkem správní rady národní vídeňské obrany, publikoval politické příspěvky ve Slawische Zeitung a dopisoval do Konstitutionelles Blatt aus Böhmen; v září t. r. se vrátil do Prahy. 1850 odmítl nabídku redigovat vládní list Pražské noviny a pokusil se o obnovení Květů, pak krátce vydával politický Pražský prostonárodní list, v téže době publikoval i několik kompilací a překladů historicko-politických prací. Na počátku 60. let napsal *Úvahu Čecha o novém*

zřízení *Rakouska* a volně zpracoval spis A. Hellmutha Mezi vzkríšením 1848–60, v nichž se vyjádřil k politickým změnám v Rakousku po pádu Bachova absolutismu a vydání Říjnového diplomu. Potom se opět více věnoval překladům beletrie, literární kritice a historii, rozsáhlé popularizační práci zvl. v oblasti českého jazyka a českých dějin; byl též významným propagátorem studia angličtiny u nás, seznamoval českou veřejnost s Amerikou atd. 1851–63 byl korektorem matičních spisů a v 70. letech členem matiční komise pro vzdělávání literární historie a pěstování literární kritiky (přednášková činnost). Od 1859 byl nejprve spolupracovníkem a od 1865 spoluredaktorem Riegrova Slovníku naučného, sám vydával 1874–85 jeho zkrácenou devítisvazkovou verzi *Stručný všeobecný slovník věcný*; připravil též první rozvrh Ottova slovníku naučného. 1870 byl zvolen mimořádným členem KČSN. 1876 se pokusil podnikat a otevřel si nepříliš výnosné knihkupectví. Stáří prožil v městském chorobinci na Karlově, kde také zemřel. Pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

M. bohatá literární a literárněorganizační činnost pokrývala období od 30. do 80. let 19. století. Po několika básnických pokusech (v čas. *Čechoslav*, *Jindy a nyní*, *Čes. včela*, *Květy*) se zaměřil na překládání, literární kritiku a popularizaci, jimiž odpovídal na aktuální potřeby české literatury i společnosti. Dobovým zájmem o lidovou slovesnost byla motivována sbírka *Národní české pohádky a pověsti*, časově (1838) předcházející práce B. Němcové, K. J. Erbena ad. V prvním vydání obsahovala sedm pohádek (poslední, 4. vyd. se rozrostlo na 40 titulů, některé vyšly i časopisecky), které M. dělil na báchorky (pohádky „předhistorické“), pověsti a tzv. povídky („děti národního humoru“). Texty, získané vlastním sběrem nebo přejeté od jiných sběratelů (K. Amerling, K. J. Erben), M. podroboval poměrně značným úpravám, které narušovaly jejich autenticitu a měnily je v rozvláčné, pouze zábavě sloužící čtení. Významnější byla M. činnost na poli překladatelské. Vědom si potřeby zábavné četby, která by uspokojila nároky střední měšťanské vrstvy a zároveň vedla k omezení dosud převládající německé produkce, založil 1835 překladovou knihovnici *Bibliotéka zábavného čtení*, v níž vydával zejména soudobou prózu anglickou, francouzskou, ruskou a polskou.

V jejích 30 svazcích byla vedle významnějších autorů (H. Ch. Andersen, J. H. Bernardin de Saint-Pierre, N. V. Gogol) zastoupena i díla umělecky průměrná, ale čtenářsky přitažlivá. M. sám překládal (časopisecky, knižně i v rámci knihovny) z angličtiny (E. G. Bulwer-Lytton, Ch. Dickens, O. Goldsmith, W. Irving, W. Maginn, F. Marryat, J. Morier, W. Scott, W. Shakespeare, H. M. Stanley, S. Warren), z francouzštiny (A. Barrot, J. N. Bouilly, A. Daudet, A. Dumas, F. Fouqué a de la Motte, F. R. Chateaubriand, P. de Kock, A. de Lavergne, G. Sandová), z polštiny (R. Berwiński, A. Gorczyński, J. I. Kraszewski, K. Wójcicki), z němčiny (A. Hübner, A. Kotzebue, G. E. Lessing, C. Mücke, K. G. Nieritz, P. F. W. Oertel, F. W. Ziegler), z vlámstiny (H. Conscience), z dánštiny (H. Ch. Andersen) a italštiny (A. Manzoni). Jako jeden z prvních u nás soustavně překládal hry W. Shakespeara: jeho *Othello*, mouřenín benátský z 1843 je první shakespearovský překlad bez upravovatelských zásahů. V 50. letech se významně zapojil do matiční akce *Dramatická díla W. Shakespeara*: přeložil pro ni 11 dramát a napsal závěrečnou stať, která, ač převahou kompilační, patří k prvním shakespearovským studiím u nás. Bohatá překladatelská zkušenost vedla M. k promyšlení teoretických otázek překladu. Nejsoustavněji formuloval své názory ve stati *O překládání klasiků se zvláštním zřetelem na Shakespeara* (ČČM 1854), která patřila ve své době k nejdůležitějším pojednáním této problematiky. Překládání chápal M. jako činnost uměleckou, předpokládající jak dokonalou znalost jazyka originálu, tak literární talent; jeho formulace implikovaly požadavek kongeniality překladatele a autora. Kladl si otázky účelné překladatelské metody respektující odlišnosti předloh, volného a věrného překladu (klasická díla navrhoval překládat věrně včetně lokálního koloritu, u děl určených především zábavě připouštěl volný překlad přízpusobený domácím poměrům) atd. Významnou část M. díla tvořily práce literárněkritické, literárněhistorické a literárněteoretické. Po celý život soustavně sledoval českou literaturu, pravidelně referoval o knižních novinkách i českých divadelních představeních, publikoval souhrnné přehledy literární činnosti (v ČČM), v nekrolozích a biografických studiích (F. L. Čelakovský, F. Doucha, Š. Hněvkovský, Ch. Dickens, W. Shakespeare) podával portréty jednotliv-

vých osobností. V řadě studií (*Obsah krásy, Úvod k estetice, Slovo o rýmu, Vlastenectví a kosmopolitismus, O jistém směru nynější literatury české*) i v knize *Soustavný nástin slovesnosti* obecněji formuloval svá teoretická a kritická stanoviska. Vycházel v nich z jungmannovské poetiky, žádal dokonalou formu (mj. prosazoval časoměrný prozodický systém) a národní obsah literárního díla, mnoho pozornosti věnoval jazyku. Literární dílo poměřoval klasicistním ideálem a nedokázal už adekvátně reagovat na vývojové proměny v průběhu 19. století, kdy se pro své konzervativní názory dostával do sporů s novými literárními proudy: odsuzoval např. rozervanecké sklony romantické poezie a prózy a kosmopolitní tendence i zavádění tzv. nízkých témat v májovské generaci viděl jako nebezpečí pro českou literaturu. V četných polemikách, vedených často spíš z osobních důvodů, se střetl s mnoha významnými představiteli české kultury (např. K. Havlíček Borovský, J. Neruda, K. Sabina), negativně hodnotil díla B. Němcové, V. B. Nebeského, K. H. Máchy, G. Pflagra, A. Heyduka, V. Háška, almanach *Máj* aj. Podrobný obraz literárního života v 19. století podal ve vzpomínkových knihách *Vzpomínky a úvahy starého vlastence* a *Naše znovuzrození*, které jsou zároveň prvními obsáhlými monografickými pracemi o českém národním obrození.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Budislav, secans...α (dub.), Václav Pravda (1863); -a-, B., J. B. M., J. M., J+M+, J. M. B., K (Nár. noviny 1849), K., m, M., M. J., *℥*, -ý. ■ PRÍSPĚVKY in: Beseda (1864–65); Bohemia; ČČM (1834–78); Čechoslav (1831–33); Čes. včela (1834–46); Denice (1840–41); Hlas (1865); sb. Hlasy vlastenců... (1832, 1835); Jarý věk (1883); Jindy a nyní (1833); Konstitutionelles Blatt aus Böhmen (1848); Květy české, pokr. Květy (1834–47); Lumír (1851–52); Malý čtenář; Nár. listy (1861); Nár. noviny (1849); Nár. pokrok (1867–68); Obrazy života (1861, 1872); Obzor (1855); Ost und West (1839–41); Osvěta (1880, 1885); Památky archeologické (1858); Panorama des Universums; Pokrok (1872–85); Politik (1872); Poutník od Otavy (Písek 1858–60); Pražské noviny (1849–59); Pražský posel (1852); Slawische Zeitung (Viedeň 1848); Světozor (1834–35, 1858, 1868–77); Urbánkův Věstník bibliografický (1883); Vesna (Viedeň 1851); Vlastenecký kalendář na rok 1852; Zlatá Praha (1885); Živa (1853–63); – posmrtně: Besedy Času (1912). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Poklad (P 1837); Národní české pohádky a pověsti (1838; rozšř. vyd.: 1845–46 s tit. Sebrané báchorky a pověsti národní 1–4, 1865 Národní báchorky a pověsti,

1876 Národní pohádky); Pocta jich c. k. Výsostem, arciknížatům Františkovi Josefovi, Ferdinandu Maxmilianovi a Karlu Ludvíku k jich příjezdu do Prahy (B b. d., 1847); Soustavný nástin slovesnosti... (1848); František Ladisl. Čelakovský (1852); Dárek pilné mládeži (PP a antologie pův. i přel. příběhů a básní, 1857); J. E. Vocel (1872); Vzpomínky a úvahy starého vlastence (1872 ← Pokrok 1872); Shakespear a jeho díla (1873); Naše znovuzrození 1–6 (1880–84); Život a působení Jiřího Melantricha z Aventina (1880). – *Překlady a adaptace*: E. G. Bulwer-Lytton, W. Irwing, Wilson; Drobné povídky (1835); W. Irwing: Alhambra (1837) + Aninka Delarbrová (1837); (K. Wójcicki:) Klechdy, pověsti lidu polského a rusínského (1838); W. Shakespear: Othello, mouřenín benátský (1843) + Veselé ženy windsorské (1858) + Král Jindřich VI., d. 1–3 (1858, 1861, 1866) + Mnoho povyků pro nic za nic (1864) + Konec vše napraví (1869) + Jak se vám to líbí (1870) + Marná láska snažení (1870) + Troilus a Kressida (1870) + Perikles, kníže tyrský (1872) + Kytice z dramatických spisů Williama Shakespeara (1873) + Antonius a Kleopatra (1880) + Hamlet, princ dánský (b. d.) + Makbeth (b. d.); S. Warren: Výpisky z deníka lékaře 1–3 (1845–46); C. Mücke: Kterak malý Štěpán otce svého hledá (1847) + Valentin Duval aneb Každý jest svého štěstí strůjcem (1847, obojí ze sbírek sestavené K. G. Nieritzem); K. G. Nieritz: Tři matky k jednomu dítěti (1847) + Každý má svého koníčka aneb Pokuta za zradu (1848); F. A. Mignet: Historie Revoluce francouzské od 1789–1814 (1850); L. A. Thiers: O majetnosti (1850); Kam vede loterie (1851); Kvítí z cizích luhů. Sbírká krátkých povídek zábavných, přeložených z rozličných jazyků 1–6 (1852–53: H. Ch. Andersen, J. N. Bouilly, E. G. Bulwer-Lytton, H. Conscience, A. Dumas, P. de Kock, A. de Lavergne, W. Maginn, F. Marryat. an.); V. V. Tomek: Die Grünberger Handschrift (1859, z češ. do něm.); A. Hellmuth: Mezi vzkríšením 1848–60. Kronika dvanáctiletí Rakouska (1862, pseud. Václav Pravda); Ch.-L. Bonaparte Napoléon: Idey napoleonské (1864); G. E. Lessing: Nathan moudrý (1865); F. de la Motte Fouqué: Undina (1872); E. G. Bulwer-Lytton: Poslední dnové Pompej (1878); H. M. Stanley: Těmnou pevninou (1879); P. F. W. Oertel: Strýček v Egyptě (1879) + (pseud. W. O. Horn) Stříbrné loďstvo (b. d.); A. Hübner: Procházka kolem světa (1880); F. A. Heller von Hellwald: Země a obyvatelé její (1882, s J. B. Práškem, sám „vzdělal“ Afriku, Atlantický oceán, Polární krajiny, Austrálii); O. Goldsmith: Vikár wakefieldský (b. d., 1884); – posmrtně: J. I. Kraszewski: Záhuba pohanů na Litvě (1886); J. Morier: Příhody Hadži baby Ispahanského 1, 2 (b. d.). – *Ostatní práce*: Prostonárodní dějepis české země (Spravedlivá kronika) 1–7 (1844–45); Krátká mluvnice česká pro Čechy (1845); Worte eines Čechen, veranlasst durch die Graf Jos. Math. Thun'sche Broschüre Der Slawismus in Böhmen (Lipsko 1845); Příkladové české mluvy. Krátké mluvnice české pro Čechy díl druhý

(1846); Napoleon Bonaparte, císař francouzský 1, 2 (1848–49; b. d., 1929, upr. do nové češtiny J. Kroftová); Dějiny národu českého (1849); Hraběte Lva Thuna Úvahy o nynějších poměrech hledíc zvláště k Čechám (1849); Vymožení Rudolfova majestátu od stavů českých r. 1609 (1850); Svět a jeho divy (1851); Praktische českische Sprachlehre für Deutsche (1851); Amerika od času svého odkrytí až na nejnovější dobu 1–6 (1853–57, dodatek 1859; sv. 1, 2 překl. z W. Irvinga); Oerstedův Duch v přírodě a jeho význam (1856); Jan Kepler (1857); Poněměřil Slované lüneburští a jejich zvláštnosti (1857); Úvahy Čecha o novém zřízení Rakouska (1861); Politické zlomky (1862 ← Nár. noviny 1849); Dějepis národu českého pro čtenáře každého stavu 1, 2 (1864, sešitově 1863–65); Názorný atlas k Slovníku naučnému (1867); Ukázka frazeologie česko-německé a německo-české (1868); Dopisovatel. Navedení ke spisování listů a psaní všeho druhu... (1869; další rozšíř. a opr. vyd. s tit. Vzorný dopisovatel 1892, 1907 a b. d., 1908, s K. Vorovkou, J. Kellerem); Hrabata z Thunu a Hohenšteina (1870); Rukověť anglického jazyka (1870); Rod Villani (1871); Anglická čítanka (1872); Soustátí severoamerické a jeho ústava (1872); Stručný obraz jazyka českého (1872); Gedanken über die Lösung der socialen Frage (1873); Vlastenský slovník historický (1876); Náš panslavismus (1877); Populární poučení o pravopise českém (1877); Dr. František Ladislav Rieger, politický vůdce národu českého (1881); Rusko země, stát i národ (1881). – *Výbory*: Výbor drobných spisů 1–3 (1872–76); Švanda dudák a jiné národní pohádky (1946, ed. L. Makuš). ■ *REDIGOVAL periodika*: Denice (1840–41), Květy (1846–47, 1850), Poutník (1848), Pražský prostonárodní list (1851–52); *kalendář*: Nový pražský kalendář pro každého, pokr. ... pro město i pro venkov (1860–84); *knižnici*: Bibliotéka zábavného čtení (1835–47); *slovníky*: Slovník naučný (red. F. L. Rieger; M., uvedený jako spoluredaktor, vedl faktickou redakci d. 3–11, 1863–74), Stručný všeobecný slovník věcný (Malý slovník naučný) 1–9 (1874–85). ■

LITERATURA: V. A. Černý: J. M. (1885). ■ ● ref. knihovnice Bibliotéka zábavného čtení: J. K. Ch. (Chmelenský), ČČM 1835, s. 456; J. K. Tyl, Květy 1835, s. 230; J. K. Ch. (Chmelenský), Čes. včela 1837, s. 128; K. Sabina, Ost und West 1840, s. 42; K. Štorch, Květy 1844, s. 564 ●; ● ref. překl. W. Shakespeare: Othello: Fr. D. (Doucha), ČČM 1843, s. 36; J. E. W. (Voceľ), ČČM 1843, s. 293 ●; H. Borovský (K. Havlíček B.): Slovan a Čech. List do památníku panu J. M., Pražské noviny 17. a 21. 5. 1846, příl. → Politické spisy 1 (1900, s. 88) + (H. B.) Malá exhortička p. J. Malému, Čes. včela 1847, s. 136 → O literatuře (1955, s. 77); an. (V. B. Nebeský): ref. Amerika od času svého odkrytí..., ČČM 1854, s. 481; Redakcí (J. Neruda): První a poslední slovo J. Malému, Obrazy života 1859, s. 115 + (pod vl. jm.): Něco o „posledním“ slově, Obrazy života 1859, s. 236, oboje → Literatura 1 (1957); an.: Naučný slovník, Kritická příl.

k NL 1864, s. 231, 333; an.: J. M. Nástin životopisný, in J. M.: Výbor drobných spisů 3 (1876); R. (J. Emmler): ref. Vlastenský slovník historický, ČČM 1876, s. 157; an. (J. Arbes): Karel Havlíček Borovský před soudnou stolicí J. M., Šotek 1880, s. 44; K. Tieftrunk in Dějiny Matice české (1881); J. J. Kolár: Slavnému novému překladateli Shakespeara Hamleta, panu J. M., NL 4. 9. 1883 (8. 9. 1883 odpověď J. M.); ● nekrology: (an.:) Pokrok 8. 3. 1885; NL 8. 3. 1885; Zábavné listy 1885, s. 311; Anubis (J. Vrchlický), Lumír 1885, s. 143; an. (J. V. Sládek), Lumír 1885, s. 144; (an.:) Zlatá Praha 1885, s. 162; Květy 1885, sv. 1, s. 503; Lit. listy 1885, s. 81; R. (V. Ryba), Zlatá Praha 1885, s. 164 ●; F. Čenský: J. B. M., Osvěta 1886, sv. 2, s. 879; an. (J. Neruda): J. M., Humorist. listy 1889, s. 284 → Podobizny 4 (1957, s. 52); J. Arbes: Český Parnas studentský z dob Máchových, Květy 1901, sv. 2, s. 313; in Literatura česká 19. století 3 (1905, 1907); V. Tille in České pohádky do roku 1848 (1909); Č. Zbrt: Básně J. E. Vocela, B. Němcové, K. Vinařického, B. Jablonského aj. nevydané v albu na oslavu stříbrné svatby Ferdinanda V. r. 1865. Osvěta 1911, s. 529; J. Vlček in Nové kapitoly z dějin literatury české (1912, s. 122) → Z dějin české literatury (1960, s. 376); I. Herrmann: Momentky ze starého alba 1. J. M., Zvon 14, 1913/14, s. 86; O. Fischer: Mackbeth v Čechách, Naše doba 23, 1915/16, s. 490; J. Baudiš: Příspěvky ke kritice českých překladů shakespearových, ČMF 5, 1915/17, s. 119 a pokr.; M. Hýsek: Jungmannova škola kritická, LF 1919, s. 212 + Ještě případ Sabinův, Lumír 1925, s. 390; kp: Vzpomínka na J. J. M., LidN 5. 8. 1941; J. Levý in České teorie překladu (1957); F. Vodička in Cesty a cíle obrozenecké literatury (1958); J. Koč: Karel Havlíček Borovský a počátky austroslavismu, Slovanský přehled 1971, s. 191.

lk

Ladislav Malý

* 17. 3. 1862 Příbram

† 4. 3. 1956 Příbram

Prozaik píšící zábavné a naučné prózy hlavně pro mládež, zaměřený vedle cestopisné tematiky zvláště na historické a bájeslovné náměty z Dobřířska a Příbramska; autor kulturněhistorických statí, turistických průvodců, též instruktivních příruček o dětských hračkách.

Podpisoval se i Láda M. – Byl synem učitele a osvětového pracovníka Šebestiána M. V Příbrami vychodil M. obecnou školu a nižší reálné gymnázium, 1877–81 studoval na učitelském ústavu, zprvu ještě v Příbrami a od 2. roč. v Praze, kde také maturoval. Jako učitel půso-

Malý

bil v Dobříši (1881–83), na Březových Horách (1883–97) a od podzimu 1897 jako řídící učitel ve Staré Huti u Dobříše. Do důchodu odešel 1923. 1886 byl zvolen předsedou Komitétu pro zřízení muzea v Příbrami a po jeho otevření zde pracoval až do konce 2. světové války jako kustod. V místech svého působení se aktivně účastnil kulturního a společenského života; organizoval ochotnické divadlo, včelařské, štěpařské a malířské kursy. Hodně cestoval po českých zemích i cizině (hlavně Dalmácie), o svých cestách často přednášel, propagoval turistiku a byl také léta činný v Klubu čes. turistů.

Velká část literární tvorby M. je určena mládeži a souvisí s autorovou pedagogickou profesí. Tvoří ji pohádky a povídky s výraznou poznávací a výchovnou intencí, které přístupnou formou (obvykle v rámci fabulovaného vyprávění) seznamují s některými přírodními jevy (*O dvou sněhuláčích*, *Z vlašťovčích kronik*) nebo prostředkují vlastivědné poznatky či parafrazují motivy lidových bájí a pověstí autorova rodného kraje (*V tajemné tůni víl*). Povídky čerpající náměty z historie i místních pověstí Podbrdsku obsahují hlavně soubory *Poklad vily Vltavy*, *Dobříšské obrázky* a *Příbramské obrázky*. Jednoduché příběhy ze života současných dětí (*Strýčkova cesta*, *K srdci mateřské matky*, *Pod dědovým krovem*) mají cestopisný charakter podložený autorovými vlastními zážitky a usilují jak poučit, tak vzbudit v dětech touhu po poznání vlasti i cizích zemí. Pro dospělě psal M. fantastické prózy jednoduššího typu (*Fantastické povídky*), jednak příběhy využívající prvků vědecké fantastiky (*Srážka dvou světů*). Vedle beletrie se M. věnoval literatuře věcné. Význam hry pro vývoj dítěte a výchovný efekt hraček, jež si dítě samo vyrobilo, zdůrazňuje M. záslužná práce *Hračky dětí československých*, která obsahuje popisy výroby hraček doplněné jednoduchými nákresey; bohatý a cenný materiál shromáždila pak obsáhlá příručka *Československý všeměl*, přinášející návody ke zhotovení tradičních hraček, a to diferencovaně podle věku dítěte. Součástí autorova díla jsou i drobné práce kulturněhistorické (*Svatá Hora a umění* aj.) a četné turistické publikace, převážně o příbramském a dobříšském regionu.

PSEUDONYMY: Horský, Valsidalovič, Ylamov, Ylamov-Valsidalovič. ■ PŘÍSPĚVKY in: Budečská

zahrada (1889); Časopis turistů (1899 Ukazatel k 10 ročníkům Čas. turistů, 1909 Ukazatel ke 20 ročníkům Čas. turistů 1888–1908, i sep., 1915 Ukazatel k 25 roč. Čas. turistů 1888–1913, i sep., 1919 Ukazatel k 30. roč. Čas. turistů 1888–1918, i sep.); Horymír (Příbram); Květy mládeže (1896); Nár. listy (1902); Od stříbrných hor (Příbram 1928–49); Rozpravy Aventina (1930–31); Věstník Městského muzea v Příbrami (1929–40; mj. 1930 Příbramské doly, i sep., 1931 Hluboš, i sep., 1938 Svatá Hora a umění, i sep.). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Strýčkova cesta (P pro ml., 1905); Z vlašťovčích kronik (P pro ml., b. d., 1910); K srdci mateřské matky, Pod dědovým krovem (PP pro ml., 1912, označeno jako 1. a 2. část souboru V ovzduší Adrie); O dvou sněhuláčích (P pro ml., 1913); Srážka dvou světů (P 1913); Fantastické povídky (1914); Poklad vily Vltavy (P pro ml., 1918); Dobříšské obrázky (PP 1937); Jiskerky života (memoáry, 1939); Příbramské obrázky (PP 1939); V tajemné tůni víl (P pro ml., 1940); Vzpomínky starého Příbramana (1941); Ponorkou a aeroplánem (P 1941); Vodníková kmotříčka (pohádka, 1946); Se Šebíčkem za chlebičkem (P 1947). – *Ostatní práce*: Hračky dětí československých (1895); Vzhůru na cesty! (turist. příručka, 1897); Vycházky a výlety po okolí příbramském (1897); Nový průvodce po Příbrami a okolí (1911); Průvodce po Dobříši a okolí (1911); Svatba na císařské louce u Dobříše r. 1915 (b. d., 1915); Československý všeměl 1–6 (1927–28); Nový průvodce po Dobříši a okolí (1928); Příbramsko a Dobříšsko (1930); Památník obce Stará Huť u Dobříše (1947). ■ REDIGOVAL časopis: Věstník Městského muzea v Příbrami (1929–40, celkem 24 čísel). ■

LITERATURA: drv.: Nová literatura u Podbrdsku (i ref. Příbramsko a Dobříšsko), LidN 10. 10. 1930; T. (F. Teska): Sedmdesáté narozeniny L. M., Od stříbrných hor 4, 1931/32, s. 127; an.: ref. Dobříšské obrázky, tamtéž 10, 1937/38, s. 32; F. Teska: ref. Příbramské obrázky, Od stříbrných hor 12, 1939/40, s. 32 + Život vrchovatě naplněný prací (k 85. nar.), Od stříbrných hor 14, 1946/47, s. 105; an.: Nejstarší český spisovatel zemřel, LD 10. 3. 1956; I. Adamovič: Utopické vize ve staré české sci-fi, Ikarie 1995, č. 9.

mu

Pavel František Malý

* 29. 6. 1882 *Pardubice*
† 27. 1. 1952 *Praha*

Prozaik podávající zážitky ze světové války a inklinující, též jako dramatik a autor veršů, k pamfletickému traktování časových sociálních a náboženských témat; grafik a karikaturista, výtvarný i kulturní referent.

Pokřtěn František Josef M.; příjmení užíval v obměnách se jmény Pavel a František a s jejich iniciálami. – Základní školu vychodil v Praze a v Pardubicích, 1895–97 první tři třídy reálky v Praze v Ječné ul. Pak pracoval jako ilustrátor v soukromém ateliéru. 1900–01 navštěvoval dva semestry přípravku prof. B. Roubalíka na pražské Akademii výtvarných umění, potom studoval ve Vídni u krajináře A. Hlaváčka a techniku leptu u V. Röhlunga, zároveň přispíval literárně i ilustracemi do tamních časopisů, hlavně do Dělnických listů. Po návratu do Prahy pokračoval v literární a kreslířské činnosti (ilustrace pro čas. Švanda dudák, Rudé květy, Světozor, Besedy lidu, Malý čtenář), působil též jako výtvarný referent, hlavně v orgánu státoprávně pokrokové strany Samostatnost. Za světové války byl 1915 odveden, 1916 zatčen za činnost v tzv. vinohradské mafii (družina kolem V. Dyka, A. Hajna, K. S. Sokola, s nímž se M. stýkal již před válkou), odsouzen a vězněn (trvalým následkem bylo oslabení levého oka). Po 1918 působil jako redaktor obořových časopisů (zvl. Kožešnické listy) a jako referent a grafik spolupracoval převážně s nár. demokratickým tiskem (Demokrat, Nár. demokracie, Nár. listy), 1938 byl penzionován. V meziválečném období několikrát vystavoval svoje kreslířská a malířská díla a vydával alba svých karikatur a kreseb.

Na základě autopsie napsal M. soubory črt a povídek z I. světové války *Jarka a Majda ve frontách*, *Z vojenských lazaretů* a *Výkřiky a ozvěny*, jejichž záběry situací na frontě i v zázemí provázela sociální kritika, projevy soucitu s oběťmi války i apely na vlastenecké uvědomění čtenáře. Základ většiny M. próz, včetně satirických *Pohádek o redaktorech*, zachycujících prostřednictvím parodovaného pohádkového schématu tíživou sociální situaci mladých spisovatelů, tvořil žurnalisticky zběžný záznam každodenního života drobných lidí a tato epizodičnost podmiňovala i fabulační jednoduchost a kompoziční uvolněnost většiny jeho črt a obrázků. Satiry jako prostředku k vyjádření antiklerikálních postojů využil pak M. v epické skladbě *Kdyby Kristus nyní z mrtvých vstal* a v pamfletickém zpracování starozákonních příběhů *Biblické pohádky*; satiricky vyzněla i poválečná hra *Ve svornosti naše síla*, zesměšňující soudobé literární poměry a pseudovlastenectví středních vrstev. V referentské činnosti se M. zaměřil hlavně na pražské výsta-

vy, občas psal i o divadle, literárních novinkách a kulturních událostech.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Efpem, Fer Ahasver, Ježatec, J. E. Žatec, Pavel Malvín, Pavel Nezmar, Petr Nezmar; efpem, F. M., F. P. M., M., Pavel F. M., P. F. M., P. F. M.-ý, P. M.; (dub.:) Argus, Běžec, F. Pavel (též F. P., Pavel, Pavel F., P. F.) Rézon, F. P. M. Běžec, M. Argus, M. Cyankali, M. Cyank-ali, Mefisto, Petr Sám, P. M. Alvín, Reyon, Vlasta, Zahy, Žaky. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času (1903); Besedy lidu (1906–08); Dělnická osvěta (1909–10); Demokrat (od 1919); Drobné umění (Valaš. Meziříčí 1920, příl. pro ml. Probuzení); Máj (1905); Nár. demokracie; Nár. listy (od 1902); Nár. obzor (1906); Nebojsa (1920); Neruda (1906); Novina; Památník Ústředního spolku čes. kupců v Praze (1935); Pokroková revue (1909–10); Právo lidu (1903–14); Rašple; Rudé květy (1902–08); Samostatnost (1912–14, 1928–39); Sborník Prvního pěveckého obchodního sdružení v Praze (1930); Věstník Dělnické akademie (1908); sb. Waltnerova pětadvacítky (b. d., 1924); Ženský obzor (1928). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Kdyby Kristus nyní z mrtvých vstal (B 1907, pseud. Pavel Malvín); Okamžik (D 1907); Pohádky o redaktorech (PP 1907, pseud. Ježatec); Biblické pohádky (PP 1908); Pod jařmem pruské orlice (P 1909); Jarka a Majda ve frontách (P pro ml., 1917, pseud. Ježatec); Z vojenských lazaretů (PP 1917, pseud. Fer Ahasver); Výkřiky a ozvěny (PP 1918, pseud. Fer Ahasver); Ve svornosti naše síla (D 1932, pseud. Petr Nezmar). – *Ostatní práce*: Padesátník Prokop Kroupa v karikaturách P. F. M. (soubor pohlednic, 1928); Šedesátník Antonín Hajn v kresbě i karikatuře P. F. M. (soubor pohlednic, 1928); Viktor Dyk v karikatuře P. F. M. (1932). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Probuzení, příl. pro ml. časopisu Drobné umění (Valaš. Meziříčí 1920, s J. Procházkou), Kožešnické listy (1922–25); *sborníky*: Sborník Prvního pěveckého obchodního sdružení v Praze (1930), Památník Ústředního spolku čes. kupců v Praze (1935). ■

LITERATURA: v. k.: ref. Z vojenských lazaretů, NL 2. 9. 1917.

mn

Rudolf I. Malý

* 17. 4. 1889 *Staré Ždanice* (Staré Ždánice)
u Pardubic
† 13. 4. 1965 *Praha*

Nábožensky orientovaný filozof, esejista, publicista a kritik.

Vl. jm. Rudolf Malý; jméno Ina (převážně v iniciále) užíval po sňatku (1917) s prozaičkou

I. R. Malou, která na M. biografii založila románovou trilogii *Bez počátku a konce* (1939–40). – Pocházel z rolnické rodiny. Po maturitě na gymnáziu v Pardubicích (1908) studoval literaturu, filozofii a dějiny umění na filoz. fakultě v Praze (krátce též na pařížské Sorbonně). Po složení státní zkoušky (1913) učil na gymnáziu v Křemencově ul. v Praze. 1914 nastoupil vojenskou službu, po výcviku ve Vídni, Záhřebu a Košicích sloužil 1915–16 na ruské frontě. 1918 se vrátil do Prahy. Jako člen strany nár. socialistické (1919–23) se z iniciativy E. Beneše stal 1920 úředníkem min. zahraničních věcí, 1927–29 působil jako legační rada českosl. vyslanectví v Římě, po návratu do Prahy jako přednosta politického zpravodajského oddělení, od 1931 jako vrchní odborový rada (redigoval též interní Denní přehled zahraničního tisku). Od 1939 pracoval jako přednosta oddělení do min. školství a osvěty. 1942 odešel předčasně do výslužby. Za studií byl M. členem studentského literárního sdružení Jungmann při týdeníku *Přehled* a už tehdy vstoupil do Filozofické jednoty, po válce řídil literární přílohu *Čes. slova* a měsíčníku *Budoucnost* (1920). Po odchodu z redakce nár. socialistické revue *Nár. kultura* (1923) byl jedním ze zakladatelů Skupiny kulturních pracovníků a redigoval časopis *Kritika* (1925 opustili F. X. Šalda aj. redakční kruh po názorových neshodách s M.). 1924 se stal členem Společnosti pro hospodářské a kulturní sblížení s novým Ruskem, od 1935 byl členem Literárního odboru Umělecké besedy (od 1938 členem výboru), 1936 byl zvolen do výboru Kruhu čes. spisovatelů (od 1940 jednatelem), od 1937 redigoval katolickou kulturněpolitickou revui *Tak*, 1938–45 byl členem předsednictva Kulturní rady pro dobrou čes. knihu při Nár. radě české. Po 1945 byl členem výboru Společnosti Viktora Dyka. Ve 20. a 30. letech M. navštívil většinu evropských zemí. Pohřben byl na hřbitově v Praze-Břevnově.

M. se zprvu věnoval divadelní kritice a literární publicistice (pod vlivem F. X. Šaldy). Jako náboženský myslitel, spojující jistoty křesťanské víry s racionalistickým přístupem, psal posléze především filozofické a kulturněpolitické eseje, studie a články se zřetelem k soudobým společenským i literárním jevům, charakteristické kritickým a bojovně polemickým laděním a osobitým stylem. V prvních knihách navazoval na platonsko-descartovskou tradici

a z novoidealistického stanoviska se kriticky vyrovnával s pozitivismem, subjektivismem a skepticizmem, s novými proudy převážně francouzské filozofie a teologie a s myšlenkami R. Rollanda, H. Bergsona, L. N. Tolstého, H. G. Schauera aj. (*Jasnýma očima*); v reakci na popřevratovou realitu (i na díla B. Němcové, J. S. Machara ad.) hlásal Masarykovi blízké pojetí humanismu založeného na moderním realismu, na novém vlastenectví, mravnosti a na křesťanském socialismu (*Akord motivů náboženských a sociálních*). V monografii filozofa N. Malebranche *Svět v Bohu* se zabýval aspektem logiky boží existence. V esejích knihy *Sláva dne* (původně tištěných především v *Kritice*) M. odmítl nivelizující pojetí demokracie, nastínil svou vizi „kvalitativní demokracie“, jejíž nositelkou měla být společensky doceněná, angažovaná a sjednocující se inteligence směřující k vyššímu poznání, a prosazoval představu „absolutního realismu“, spojujícího křesťanské hodnoty s každodenní skutečností, principy rozumu, citu a vůle (i proti lartpourlartismu a poetismu). Později se v programovém sborníku *Tváří k vesnici* pokusil definovat ruralismus jako „nový“, resp. náboženský realismus, poté co se ve 30. letech přiklonil ke katolictví a stal se obhájcem katolické církve (v níž viděl nositelku společenského a kulturního řádu a rozvoje i oporu v boji proti marxismu) a italského fašismu; kvůli jeho protiněmeckým postojům byl počátkem okupace zabaven náklad knihy *Marx a Řím ve světle živé skutečnosti* (podobně bylo po 1948 komunistickými úřady znemožněno vydání výboru z Šaldových dopisů S. F. X. Šaldou tehdy i nyní, doplněného M. vzpomínkami a články). Jako oslava katolicismu v nacionalistickém duchu vyzněl i volněji koncipovaný soubor příležitostných (zejména cestopisných) statí a črt *Světlo v tmách*. Smysl pro umělecký výraz M. osvědčil v ojedinele publikovaných, meditativně laděných prózách na pomezí eseje, např. v části souboru *Chvilky bez hodin*, který již knižně nevyšel; nevydán zůstal i svazek esejů Šipky v terči, dokončený rovněž v 50. letech.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Intelektuál; M., RIM, RIM., R. I. M., R. M. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Budoucnost* (1920); *Čas*; *Čes. kultura* (1914); *Čes. mysl*; *Čes. slovo* (i příl. *Setba*); *Filoz. revue* (1939); sb. F. X. Šaldovi k padesátinám (1918); *Kmen* (1917–19; 1918–19 i překl. EE F. Jammese); *Kritika* (1924–26); sb. *Kruh* (1941); *Květy* (1914–16; 1914 P Zpověď); *Lid. demo-*

kracie; Lípa (1917); Lumír (1939–40; 1940 PP Chvilé bez hodin); sb. Máj československých socialistů (1920); Nár. kultura (1923); Naše doba (1912, překl. Ě. Boutroux: Filozofie ve Francii od roku 1867); Nové Čechy (1920); Osvěta (1914); Osvěta lidu; Přehled (1910); Ruch filozofický (od 1920); Sever a Východ (1925); Studentská revue (1910–11); Tak (1937–39); sb. Tvář k vesnici (1936); Venkov (1939); Zahraniční politika; Země (1924). ■ KNIŽNĚ. *Eseje a studie*: Jasnýma očima (EE 1920); Akord motivů náboženských a sociálních (EE 1921); Svět v Bohu (studie, 1922); Posvěcení života (EE 1924); Sláva dne (EE 1925); Kříž nad Evropou, revoluce dvacátého století (studie, 1935); Světlo v tmách (EE a cestopis. črty, 1937); Marx a Řím ve světle živé skutečnosti (EE 1939). ■ REDIGOVAL časopisy: Nár. kultura (1923, s red. kruhem), Kritika (1924–25, s red. kruhem), Tak (1937–39; 1939 s J. Scheinostem); *sborníky*: F. X. Šaldovi k padesátinám (1918, s F. Pujmanem), Máj československých socialistů (1920). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. Kruh (1941, s K. Šourkem a J. Tomáškem). ■

LITERATURA: ● polemika o M. kritice filozofie E. Rádl (Lumír 45, 1916/17, s. 19); R. Weiner, Venkov 28. 4. 1917; R. I. Malý, Kmen 1, 1917/18, č. 3, 12; F. X. Š. (Šalda), tamtéž, č. 13 → KP 10 (1957); R. Weiner, Venkov 5. 5. 1917 ●; J. V. Sedlák: ref. sb. F. X. Šaldovi k padesátinám, Kmen 2, 1918/19, s. 397; ● ref. Jasnýma očima: J. H. (Hora), PL 15. 7. 1920; K. Čapek, Cesta 3, 1920/21, s. 296 → Spisy. Dodatky ke sv. 14–19 (1995) ●; ● ref. Akord motivů náboženských...: J. V. Sedlák, Tribuna 9. 10. 1921; A. M. Píša, Červen 1921, s. 364; -y- (J. Sýkora), Akademie 25, 1921/22, s. 286; B. Lifka, Tribuna 12. 2. 1922; F. V. Krejčí, PL 18. 3. 1922; J. Kapras, Čes. revue 1922, s. 163 ●; ● ref. Svět v Bohu: B. Lifka, Tribuna 12. 11. 1922; F. X. Šalda, Tribuna 3. 12. 1922 → KP 12 (1959); J. T. (Tvrďý), MSIR 16, 1922/23, s. 75; J. Kozák, Čes. mysl 1923, s. 47; A. M. Píša, RP 15. 4. 1923 ●; Kí. (F. Krejčí): ref. Jasnýma očima, Čes. mysl 1923, s. 177; ● ref. Posvěcení života: bpv. (B. Plíva), Přerod 2, 1923/24, s. 149; F. Götz, NO 6. 7. 1924; Kí. (F. Krejčí), Čes. mysl 1924, s. 308; B. Lifka, Kritika 1924, s. 363 ●; ● polemiky a ohlasy na M. články O jednotnou frontu inteligence, Kvalitativná demokracie aj. (Kritika 1924–25): F. X. Šalda, Var 3, 1924/25, s. 362 → KP 13 (1963); J. O. Novotný, Cesta 7, 1924/25, s. 476; Z. N. (Nejedlý), Var 3, 1924/25, s. 511; V. D. (Dyk), Lumír 1925, s. 223 ●; ● ref. Sláva dne: -och- (F. S. Procházka), Zvon 26, 1925/26, s. 490; A. N. (Novák), LidN 3. 1. 1926; J. Hejduk, Kritika 1926, s. 7; Dom. P. (Pecka), Archa 1926, s. 39; A. Klatovský, NO 30. 1. 1926; B. Lifka, Tribuna 31. 1. 1926; J. B. Čapek, Sever a Východ 1926, s. 75 ●; ● ref. Kříž nad Evropou...: -i- (B. Václavek, dub.), NO 25. 12. 1935; Š. Jež, Lumír 62, 1935/36, s. 130; vz. (V. Zelinka), Zvon 36, 1935/36, s. 434; J. V. Sedlák, Venkov 5. 1. 1936; M. (E. Masák), Archa 1936, s. 41 ●; -á- (J. Rybák): Ne Kristus, ale Mussolini (polemika), RP 22. 12. 1936; ● ref. sb. Tvář k vesnici: V. Cháb, Čin 1937,

č. 3; V. Černý, LidN 1. 3. 1937; kn (K. Nový), Panoráma 1937, s. 89; B. Václavek, U 1937, s. 172 ●; ● ref. Světlo v tmách: Š. Jež, Lumír 64, 1937/38, s. 278; drb. (J. Borecký), Zvon 38, 1937/38, s. 713 ●; ● ref. Marx a Řím...: F. Kropáč, Lumír 65, 1938/39, s. 256; O. Sv. (Svozil), Archa 1939, s. 189 ●; V. H. (Hánek): k padesátinám, Venkov 16. 4. 1939; ne (A. Novák): O život a osobitost národa, LidN 10. 8. 1939; V. Hellmuth-Brauner: Nedožitě osmdesátiny R. I. M., LD 17. 4. 1969; R. I. Malá: R. I. Malému do záhrobí, Obroda 1969, č. 25; Inter arma... (Z dopisů F. X. Šaldy R. I. M., z 1914–18), Zápisník o Šaldovi (1992, s. 35); VP (V. Petrbok): R. I. M..., Souvislosti 1995, č. 4.

jz

Mandevillův cestopis viz in Vavřinec z Březové

Manducator

Kolem 1400

Překlad biblické dějepavy Petra z Troyes, zvaného Comestor nebo Manducator.

Historia scholastica (Školská dějeprava) pařížského teologa Petra z Troyes († 1178) je obsáhlý pokus o objektivní biblické dějiny. Autor zpracoval – opíraje se zejména o Dějiny války židovské a Starožitnosti židovské Josefa Flavia, starověké filozofy (Aristotela) a církevní spisovatele – biblické dějiny od stvoření světa po druhý pobyt sv. Pavla v Římě. Látku, výhradně čerpanou z výpravných částí bible (knihy rozjímavé, básnické a poučné vypustil), rozvrhl do 21 oddílů nestejného rozsahu (knihy Mojžíšovy, Jozue a Soudců vyžadovaly důkladnější vysvětlení než mladší knihy Starého zákona a dobře známé evangelijní texty). V textu vysvětluje, hlavně s pomocí Josefa Flavia, nejasná místa bible; v marginálních poznámkách se pokouší uvést do časové shody s židovskými dějinami dějiny řecké a římské. Spis byl až do reformace oblíbenou učebnicí; nahrazoval bibli a byl také školní bibli nazýván.

Do češtiny byla *Historia scholastica* – označovaná autorovým přízviskem *Comestor* nebo *Manducator* (tj. Polykač; dostalo se mu ho pro jeho sčtetlost, protože „spolykal“ podivuhodné množství knih) – přeložena koncem 14. nebo počátkem 15. století; v té době byl dokončen

Manducator

český překlad bible a tzv. M. byl jeho potřebným doplňkem. Neznámý překladatel, zřejmě duchovní, neuměl dokonale latinsky a často mu chyběly věcné znalosti. Proto je v překladu poměrně mnoho věcných omylů a chyb. Český M. byl ve své době značně oblíben; dochoval se ve čtyřech neúplných rukopisech z 15. století; byl také opsán charvátskou hlaholicí v klášteře na Slovanech.

EDICE: Petra Comestora *Historia scholastica* 1, 2 (1910, 1914, ed. J. V. Novák). – *Ukázka in:* Výbor z české literatury od počátku po dobu Husovu (1957). ■

LITERATURA: J. Izvěkov: Zbytky hlaholského písemnictví v Praze, ČČM 1905, s. 60, 265; J. V. Novák in Petra Comestora *Historia scholastica* 1 (1910); F. Ryšánek: Krtíšský hlaholský zlomek, Bratislava 1932, s. 584 + Další zlomek českého hlaholského Komestora, sb. Slované studie (1948); L. Pacnerová: Židlochovický zlomek staročeského Komestora, LF 1955, s. 222 + Nový zlomek staročeského Komestora v Národním muzeu v Praze, sb. Rodné zemi (1958) + Další zlomek staročeského Komestora, LF 1959, s. 138 + Třeboňské zlomky staročeského hlaholského Komestora, LF 1962, s. 256 + České hlaholské památky, Slavia 1963, s. 452 + Vyšebrodské zlomky staročeského hlaholského Komestora, LF 1964, s. 247 + Nález dalších zlomků staročeského hlaholského Komestora, Slavia 1965, s. 333 + Číselné značky pro tisíce ve staročeském hlaholském Komestoru, Slavia 1968, s. 587 + Třeboňské zlomky staročeského hlaholského Komestora 2, LF 1971, s. 64 + Česká hlaholská literatura v klášteře na Slovanech, sb. Z tradic slovanské kultury v Čechách (1975).

m sl

S. V. U. Mánes

Působnost 1894–1949

Spolkové vydavatelství výtvarných publikací, později nakladatelství a knihkupectví v Praze zaměřené na umění a soudobou původní a překladovou beletrii.

Vydavatelská činnost Spolku výtvarných umělců Mánes (zal. 1887, název psán zpočátku též Manes, 1948 sloučen s jinými ve Svaz čes. výtvarných umělců, zrušen 1951), zprvu jen příležitostná, se postupně soustředila kolem spolkového časopisu *Volné směry* (zal. 1896) a během prvního desetiletí 20. století vykrystalizovala do několika knižnic. Organizačně se na ní až do započetí vlastního nakladatelského

podnikání koncem prvního desetiletí století podílel zejména J. Štenc (1871–1947). Později řídil nakladatelství ve spolkových místnostech ve Vodičkově ul. 38 tajemník R. Kofenek, od počátku 20. let L. Springer (oba vyučení knihkupci). 1923 byla výborem spolku ustavena nakladatelská komise, v níž ediční strategii koncipoval zejména A. Matějček. Po kritice Springrova působení a jeho odchodu se 1926 ředitelem nakladatelství stal spisovatel J. Toman (pracoval zde již od 1923), který též 1930 získal jako tajemník spolku na své jméno koncesi pro nově zřizované knihkupectví v novostavbě spolku na Riegrově (později Vltavském, dnes Rašínově) nábřeží čp. 250. Od 1926 byl M. členem Klubu moderních nakladatelů Kmen. Následující oživení činnosti a rozšíření spektra produkce trvalo do druhé poloviny 30. let, kdy samostatná nakladatelská činnost téměř ustala a ediční projekty (převážně výtvarné monografie) byly realizovány v koprodukcí s Melantrichem, po 1945 též s nakl. Sfinx (B. Janda) a Svoboda. Knihy zpočátku tiskla tiskárna Dr. Ed. Grégr a syn, na jejíž adrese V tůních 8 byla v prvních letech i administrace publikací. Později se na tisku podílely převážně firmy J. Štenc (štočky), Průmyslová tiskárna, Grafia, F. Obzina ve Vyškově a od poloviny 30. let nejprve Melantrich, po válce též Svoboda.

Po prvních publikacích M. vydaných z podnětu J. Štence, alba *Listy z Palety* (1894) a M. Aleš (3 díly 1896), vycházely další publikace až do 1907 „péčí a nákladem Volných směrů“. Českému i světovému výtvarnému umění byla věnována knižnice *Výtvarné zjevy* (1905–36, 14 sv.; v prvních svazcích s podtit. *Sbírka výtvarných monografií*). Prvé tři svazky t. r. založené knižnice *Dráhy a cíle* (1905–24, 12 sv.) přinesly eseje svého redaktora F. X. Šaldy Boje o zítřek a dva svazky soudobé francouzské prózy (C. Maclair a M. Barrès). Po Šaldově odchodu z redakce 1907 se knižnice zaměřila na původní i překladové statí k výtvarné tematice (E. Fromentin, M. Jiránek, G. Moore, A. Slavíček, W. Pater, F. Chudoba, F. Kupka, A. Volland). *Sbírka ilustrovaných monografií Zlatoroh* (1909–29, 55 sv.), projektovaná jako popularizační knižnice esejů o čelných osobnostech českého kulturního života, přinášela eseje, později též vyčerpávající několikasvazkové monografie převážně o osobnostech českého výtvarnictví,

hudby, literatury, historie i politiky. Redigoval ji nejprve M. Švabinský, od sv. 38/39 (1923) F. Žákavec. Literárněvědnou tematikou přispěli A. Novák (J. Neruda, 1910, J. Dobrovský, 1928), E. Chalupný (K. Havlíček, 1911, J. Jungmann, b. d., 1912), V. Tille (B. Němcová, 1911), V. Chaloupecký (F. Palacký, 1912), F. V. Krejčí (J. Vrchlický, 1913, Jan Hus, 1915, K. H. Mácha, 1916), M. Hýsek (J. K. Tyl, 1926). Řada titulů vyšla v několika vydáních. Oživení aktivity spolku koncem 20. let podnítilo vznik komerčně nejspěšnější knižnice *Knihy Mánesa* (1929–37, 30 sv.), živě reagující na soudobé sociální, politické i umělecké proudy. Vyšly v ní Hovory s O. Březinou G. Pickové-Saudkové (1929), Spojité nádoby A. Bretona (1934), Monako V. Nezvala (1934) i první český překlad Zámku F. Kafky (1935), což je vůbec první český knižní překlad tohoto autora. S výrazným akcentem na francouzskou provenienci edice dále přinesla v aktuálním výběru společenské, psychologické i dobrodružné romány, cestopisy, eseje, odborné studie (Jul. Benda, E. Filla, L. Frank, P. J. Jouve, A. Malraux, E. Waughová, S. Hoel, J. Giono, E. Bass, G. Duhamel, G. Friedmann, A. de Saint-Exupéry, E. Beneš, H. Jelínek, B. Pasternak aj.). M. se ideově i autorskou, resp. redakční účastí svých členů podílel na zrodu Sbírkou dobrého umění *Prameny*, přinášející původní monografické studie o českých i světových výtvarnících od nejstarších dob do současnosti, třebaže edice (1935–49, 64 sv.) nejdřív vycházela jen nákladem Melantricha; spoluvydavatelem se stal M. až v závěrečné fázi knižnice (od sv. 44, 1941, s Melantrichem, od sv. 56, 1947, s nakl. Svoboda). Svazky s účastí M. redigovali E. Filla a J. Träger (sv. 44–50, 1941–42), F. Muzika a J. Träger (sv. 51–55, 1942–43), E. Filla a J. Krofta (sv. 56–64, 1947–49). Knižnice M. uzavírá třísvazková Sběrka populárních příruček o umění *Abece-da umění* (1938–47, red. J. Pečírka, později J. L. Nerad) s úvodním svazkem B. Markalouse Co je umění. Mimo knižnice vyšlo několik titulů vzpomínek, cestopisů a korespondence s výtvarnou tematikou. Závažná beletristická díla se objevila před 1. světovou válkou (1913 Básnické spisy O. Březiny – v dalších vydáních vycházely až do 1929, 1914 Kniha lesů, vod a strání S. K. Neumanna a Tak pravil Zarathustra F. Nietzscheho v překladu O. Fischera). Další významné tituly se objevily až kon-

cem 30. let (1936 Veřejná růže P. Eluarda a 1937 Umělé květiny J. Friče). Torzem zůstal pokus o rozsáhlé kolektivní dílo Dějepis výtvarného umění v Čechách; 1931 vyšel pouze 1. díl (Středověk) v redakci Z. Wirtha (v sešitech vycházel od 1924). Mimo knižnice vyšly též tři dětské knihy. Trvalou součástí produkce od vzniku M. byly katalogy výstav, spolkové prémie a drobné příležitostné tisky. Obrazem proměn vývoje spolku je kmenový spolkový časopis Volné směry (1896 – červenec 1949, roč. 1–41 do č. 2–3), jehož redakce zejména v prvních letech formovala i vydavatelský program knih. Monotematické a monografické separáty z Volných směrů (zprvu pod názvem Ilustrovaná alba) vycházely až do 30. let. Před 1. světovou válkou vycházel ještě Časopis pro architekturu, umělecká řemesla a úpravu měst Styl (1909–13, roč. 1–5), v jehož redakci se vystřídali Z. Wirth, P. Janák a O. Novotný. – Ve všech obdobích ediční aktivity M. spolučovala vnější podoba jeho knih tendence české knižní kultury. Secesní dekorativismus dozívající ve výrazných úpravách prvních svazků knižnice Dráhy a cíle (V. Županský, E. Pelant, J. Rössler) i v standardní anonymní úpravě knižnice Zlatoroh ustoupil v druhém desetiletí úpravám Jar. Bendy (O. Březina, S. K. Neumann, C. Farrère aj.). Charakteristickým společným znakem úprav obou dalších kmenových grafiků nakladatelství J. Kaplického (30. léta) a F. Muziky (40. léta) bylo důsledné respektování funkce knihy při aplikaci syntézy tradičních i moderních postupů typografie. Na výzdobě jednotlivých titulů (obálky, ilustrace) se od počátku příležitostně podíleli i další umělci spolku.

KNIŽNICE: Dráhy a cíle (1905–24); Výtvarné zjevy (1905–36); Zlatoroh (1909–29); Knihy Mánesa (1929–37); Abeceda umění (1938–47); *Prameny* (1941–49, s nakl. Melantrich a Svoboda). ■ SOUTBORNÉ VYDÁNÍ: O. Březina. ■ Z DALŠÍ PRODUKCE: sb. Sníh (pohádky, 1902); C. Farrère: Bitva (1913); S. K. Neumann: Kniha lesů, vod a strání (1914); F. Nietzsche: Tak pravil Zarathustra (1914); M. Liebermann: Malířská fantazie (1918); V. Říha (V. Tille): Strnadovy povídky (1919); K. Mašek: Tři léta s Mánesem (b. d., 1922); A. Matějček: Dílo Jana Štursy (1926); V. Závada: Za Otokarem Březinou (1929); Dějepis výtvarného umění v Čechách (1 d., 1931); J. Götzová: Profily českých herců (1931); O. Novotný: Cestování s Mánesem ve Španělsku (1935); P. Eluard: Veřejná růže (1936); J. Frič: Umělé květiny (1937); F. Kubišta: Bohumil Kubišta (1940);

Marčanová

L. Žák: Obytná krajina (1947); Kreslír Adolf Hoffmeister (1948). ■ PERIODIKA: Volné směry (1896–1949); Styl (1909–13). ■

LITERATURA: K. Novotný: Jan Štenc padesát-níkem, Volné směry 21, 1921/22, s. 208; A. N. (Novák): Zánik Zlatorohu, LidN 3. 1. 1934; F. Dvořák: Ediční činnost SVU M., Sborník SVU M. (1992); R. Prahl, L. Bydžovská in Volné směry, časopis secese a moderny (1993, s. 69); J. Javůrek: Spolek M. a počátky české krásné knihy, Čtenář 1994, s. 128.

az

Manifest České moderny viz Česká moderna

Manifest českých spisovatelů 1917 viz Projev českých spisovatelů

Marie Marčanová

* 3. 10. 1892 Mšeno u Mělníka
† 3. 9. 1979 Praha

Překladatelka ruské, ukrajinské a běloruské poezie.

Pocházela z rodiny učitele a školního inspektora; z matčiny strany byla spřízněna s rodinou básníka J. Haussmanna. Žila s rodiči v Mělníku, Přešticích a Rokycanech. Se svou sestrou Zdenkou M. (1896–1984, učitelka, bibliografka, autorka sbírek dětské poezie Černá Plzeň, 1933, a Náš svět, 1934) studovala 1907–11 jako privatistka na reálném gymnáziu v Rokycanech a na dívčím pedagogickém ústavu v Plzni (mat. 1914). 1920 složila státní zkoušky z němčiny a francouzštiny; z těchto jazyků se již dříve pokoušela o první básnické překlady (např. H. Heine). Od 1915 učila na obecných školách v Plzni a od 1936 v Praze, 1940 odešla předčasně do penze a věnovala se překladatelské práci. Rodinné prostředí formovalo M. k demokratickému slavjanofilství, od něhož se odvíjelo její pozdější sblížení se sovětskou kulturou; začala se učit rusky, byla členkou Společnosti pro kulturní a hospodářské sblížení s Novým Ruskem a sdružení Levá fronta. Publikovala verše pro děti v proletářských časopisech (pod pseud. Marta Marvanová). 1926

ji zájem o soudobou ruskou poezii přivedl k B. Mathesiovi, který se stal rádcem a patronem jejích prvních překladů i celoživotním přítelem a spolupracovníkem; Mathesius také doprovodil některé její překlady předmluvami nebo doslovy. – Pohřbena byla v háji rozptylu na Smíchovském hřbitově.

M. výběr z ruské poezie vycházel převážně z emocionálního, instinktivního vztahu; blízká jí byla zejména poezie intimní a přírodní. Překládala lyriku akméistů a imazinistů, nejtěsnější vztah měla k veršům A. A. Achmatovové, S. A. Jesenina, N. A. Kljujeva, N. S. Gumiljeva, ale i k poezii klasiků A. S. Puškina a M. J. Lermontova. Překládala také veršovaná dramata (Ostrovského Sněhurku, Gribojedovovo Hoře z rozumu, Ukrajinky Lesní píseň) a básně pro děti (Čukovského Pohádky, Jeršovova Koníka Hrbáčka, Maršakův Kolotoč). Řada překladů vznikla pro různé kolektivní edice (S. P. Ščipačev), pro výběry jiných překladatelů (D. B. Kedrin) a pro antologie, z nichž nejvýznamnější byla Mathesiova antologie ruské poezie z let 1910–1930 s tit. Nová ruská poezie (1932) a M. antologie Sovětské básníci (1946). Po válce se vyhranil i M. vztah k běloruské a zejména ukrajinské literatuře, měla osobní styky s ukrajinskými básníky a patřila k nejvýznamnějším propagátorům a tlumočnickům ukrajinské poezie u nás. Překládala T. Ševčenko, L. Ukrajin-ku, M. T. Rylského, V. M. Sosjuru, I. J. Franka, L. S. Pervomajského aj., podílela se spolu s J. Turečkem a Z. Hanusovou na překladu rozsáhlého burleskního eposu I. P. Kotljarevského Aeneida, překládala i lidovou tvorbu (dumky, kalamajky, kozáčky, častušky). Průřez jejího překladatelského díla z ukrajinštiny je zachycen ve výboru Dobré slovo Ukrajiny, z ruštiny a ukrajinštiny ve výboru Hlas paměti. Už na počátku své činnosti, oceněna F. X. Šaldou, tvořila M. spolu s B. Mathesiem a J. Horou jádro meziválečné generace překladatelů ruské poezie a představovala kontinuální přechod k mladé poválečné překladatelské generaci.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Marta Marvanová (Kohoutek); M. M., -mar-. ■ PŘÍSPĚVKY in: Archy (sv. 17, 1930); ant. Básníci Bílé Rusi (1955); ant. Bránili svou zem (1945); Cesta (1923–30); Českosl. voják (1957–62); Čtení o Sovětském svazu (1952–64); ant. Jsme sovětská mládež (1953); Kalendář Světa sovětů (1948–61); Kmen (1928); Kohoutek (1924–26); ant. Kolo inspirace (1967); Komunistka (20. léta); Kritický měsíčník (1940, 1945); Kultura

(1957); Kultura doby (1937–39); Kulturní besedy českosl.-sovětského přátelství (1954); Kvart (1930–35); Květy (1951–59); Kytice (1946); Lid. demokracie (1951); Lid. noviny (1939–51); Listy pro umění a kritiku (1936); Lit. noviny (1930–49); Lit. noviny (1955–63); Lumír (1932); Mateřídouška (1958); Nár. osvobození (1927–30); Nová svoboda (1961); Nový život (1950–57); Obrana lidu (1958–60); Panoráma (1945–48); Plamen (1960); ant. Poezie sovětské Rusi 1, 2 (1956); ant. Poezie, zbraň pravdy (1953); Praha (1951); Praha–Moskva (1939–62); Pramen (1924–27); Právo lidu (1928, 1938); Program D; Ranní noviny (1935–36); Rodina a škola (1958–63); Rozsévačka (30. léta, 1953); Rudé právo (1945–65); ant. Říjen 1917 (1962); Slovanský přehled (1928–29); ant. Slovo míru (1951); Svět sovětů (1945–67); Světová literatura (1958); Svob. slovo (1959–62); Topičův sborník (1925–26); Tribuna (1923); Tvar (1928, 1932); Tvorba (1928, 1953–62); ant. Udeř, mladá bouře! (1962); ant. Ukrajina zpívá a vypráví (1957); Umělecký měsíčník (1950–51); ant. Věčná Rus (1945); ant. Věčné přátelství (1960); ant. Verše bojují dál (1953); Vesmír (1953); ant. V. I. Lenin v sovětské lidové poezii (1954); ant. Vítězit a žít (1951); Vlasta (1951, 1959); též viz KNIŽNĚ. ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: N. A. Kljujev: Písně o jizbě (1928); A. A. Achmatova: Bílé hejno (1931, dopln. vyd. 1947) + Milostný deník (1963, též ed.); S. A. Jesenin: Básně (1931, též ed.) + Modravá Rus (1940, s překl. J. Hory, B. Mathesia, rozšíř. vyd. 1947, s jinými) + Básně (1955, s jinými) + Lyrika (1964, s jinými) + Mezi městem a vesnicí (1965) + Za píseň život jsem vyměnil (1979, s jinými); N. S. Gumiljev: Ohnivý sloup (1932); V. V. Kazin: Dělníkův máj (1932); Nová ruská poezie (1932, s překl. B. Mathesia); M. J. Lermontov: Bratr smutek (1941, s překl. J. Hory, B. Mathesia) + Poémy (1945, poema Bojar Orša) + Výbor z díla 1 (1951, básně a poema Bojar Orša) + Jak volný vítr (1957, s jinými) + Samota a láska (1964, s E. Fryntou, J. Horou) + Proměny démona (1967, s jinými); Zpěvy země sovětů (1945, s překl. I. Barta, Z. Niliusové, B. Mathesia); V. A. Lugovskoj: Hořký vítr světa (1945); Sovětská básníci (1946, též ed.); T. H. Ševčenko: Bylo kdysi v Ukrajině... (1946, se Z. Niliusovou, J. Turečkem-Jizerským) + Taras Ševčenko (1951, s jinými); N. S. Tichonov: Písně a balady (1946, s D. Šajnerem) + Život pod hvězdami (1954, s jinými); A. S. Gribojedov: Hoře z rozumu (1947, s B. Mathesiem, Z. Niliusovou); M. T. Rylskij: Znamení Vah (1947, s jinými) + Poslední jaro (1965, s T. Schwarzovou, J. Turečkem-Jizerským, též ed.); K. I. Čukovskij: Pohádky (1948); P. P. Jeršov: Koník Hrbáček (1948); A. N. Ostrovskij: Sněhurka (1948); S. J. Maršak: Kolotoč (1949); A. S. Puškin: Výbor z díla 3 (1950, poema Ruslan a Ludmila); Ukrajina zpívá (1950, s J. Vladislavem); V. M. Inber: Výbor z veršů (1952, s J. Teichmannem, V. Brtčkem); L. Ukrajinka: Světla před úsvitem (1953, s jinými, též ed.) + Lesní píseň (1955, s J. Turečkem-Jizerským); M. V. Isakovskij: Verše a písně (1955, s jinými);

I. P. Kotljarevskij: Aeneida (1955, se Z. Hanusovou, J. Turečkem-Jizerským); I. J. Franko: Poezie (1956, s jinými); L. S. Pervomajskij: Barvínek (1956, s J. Turečkem); V. M. Sosjura: Slavičí dálky (1958); Dobré slovo Ukrajiny (1961, vlastní překlady, též překl. T. Schwarzové, J. Turečka-Jizerského, též ed.); Hlas paměti (1971, i dosud nepublik. texty, též ed.). ■ USPOŘÁDALA A VYDALA: Poezie práce (1953); též viz KNIŽNĚ. ■

LITERATURA: ● ref. překl. A. A. Achmatova: Bílé hejno: J. Heyduk, Venkov 1. 8. 1931; amp (A. M. Piša), PL 20. 11. 1931 ●; B. Václavek: ref. překl. A. A. Achmatova: Bílé hejno, S. A. Jesenin: Básně, Tvorba 1931, č. 48 → Kritické stati z třicátých let (1975); J. Heidenreich (Dolanský): ref. překl. N. S. Gumiljev, Rozhledy 1933, č. 19–20; ● ref. překl. Sovětská básníci: Lin. (J. Linhart) KM 1946, s. 371; M. Sedloň, RP 30. 7. 1946; -ta, LD 24. 8. 1946; J. Janů, Svob. noviny 9. 10. 1946; -vbk (V. Běhounek), Práce 1. 5. 1947 ●; ● ref. překl. Dobré slovo Ukrajiny: Jff (J. Franěk), Tvorba 1961, s. 763; O. Rafaj, Nová svoboda 9. 12. 1961 ●; ● k sedmdesátinám: M. D. (Drozda), LitN 1962, č. 40; JFF (J. Franěk), Kultura 1962, č. 40; -hzk (J. Honzík), Plamen 1962, č. 10; -k-, RP 3. 10. 1962; H. Konovalov, Svět sovětů 1962, č. 41; H. Vrbová, Praha–Moskva 1962, s. 572; O. Z. (Zilynskyj), Českosl. rusistika 1962, s. 190 + oz (O. Zilynskyj), Slovanský přehled 1962, č. 6; an., Tvorba 1962, č. 40 ●; H. Konovalov: Lesja Ukrajinka u Čechů a Slováků, Praha–Moskva 1963, č. 6; ● k 75. narozeninám: an., LitN 1967, č. 40; V. Barnett, HV (H. Vrbová), O. Zilynskyj, E. Žižková, Dialog 1968, č. 1 ●; O. Zilynskyj in M. M.: Hlas paměti (1971); V. Kulas: k osmdesátinám, Nové Mělnicko 1972, č. 40; (vv) (M. Vacík): ref. Hlas paměti, LD 19. 3. 1974; B. Dohnal in Zápas o tvar (1977, o překl. Lermontova); V. Kulas: nekrolog, Nové Mělnicko 1979, č. 38; J. Tregubová: O některých problémech překlada M. J. Lermontova na češský jazyk, Českosl. rusistika 1980, č. 5; J. Vladislav: Opožděná kytice pro M. M., Obrys (Mnichov) 1984, č. 3; O. Uličná: Sergej Jesenin v českých překladech, Bulletin ruského jazyka 1988, sv. 28, s. 179; J. Vladislav: Kytice pro M. M., Listy 1991, č. 4.

VV

Antonín Marek

* 5. 9. 1785 Turnov

† 15. 2. 1877 Smíchov (P.-Smíchov)

Básník z přátelského okruhu Jungmannova, první významný zjev v novodobé české poezii politické, propagátor ideje slovanství. Překladatel poezie, prózy a dramatu, publicista, jazykovědec, tvůrce nové české terminologie filozofické; autor kázání, proslovů a příležitostných básní.

Křtěn Antonín Josef, některá díla podepisoval Antonín B. (vlastenecké jm. Bolemír). – Otec, turnovský měšťan, byl brusičem drahokamů a vlastnil dům Na sboře (odtud M. pseud. Bolemír Izborský); zemřel za M. dětství. Od 1791 chodil M. v rodišti do české školy, desetiletý byl poslán na rok do vesnice Wiesenthal (Lučany n. Nisou) u Smržovky pro osvojení němčiny. Od 1796 studoval na cisterciáckém gymnáziu kláštera Grüssau v pruském Slezsku, od 1801 v Praze tzv. filozofii (z profesorů ho ovlivnili zejm. matematik S. Vydra a estetik A. G. Meissner) a od 1804 v Litoměřicích bohosloví. Tam byl posluchačem Jungmannových přednášek češtiny, které měly rozhodný vliv na jeho národní uvědomění a na literární tvořivost; později se stal Jungmannovým přítelem a spolupracovníkem. Po vysvěcení v srpnu 1808 působil jako kaplan v Rožďalovicích (od října 1808) a v Libuni (od prosince 1809), jako administrátor v Tatobitech (od prosince 1813), jako lokalista na Hrubé Skále (od května 1815), jako farář v Týně u Rovenska (od března 1820) a v Libuni (od září 1823). Neúspěšně se pokoušel 1818 dostat se do Prahy učit na normální škole, 1831 o kanovnické místo na Hradčanech a 1833 v Litoměřicích. Za téměř šedesátiletého působení v Libuni získával další kněžské hodnosti (1828 osobní děkan, 1843 vikariátní sekretář, 1844 biskupský vikář a konzistoriální rada, 1850 čestný kanovník litoměřické kapituly). Jako školní dozorce (1844–58) pozvedl školství turnovského vikariátu (40 škol). Usiloval o zvýšení vzdělanostní úrovně učitelů, v čemž mu napomáhala univerzálnost jeho vědomostí, studium didaktiky a stavu školství v jiných zemích. Zavedl pravidelné a povinné učitelské porady, které řídil až do 1861 (zápisy o nich obsahují také M. „poradní řeči“). V duchu Jungmannova jazykového programu se podílel na organizačním zajišťování rozvoje české kultury: 1809–10 podporoval Jungmannův plán ustavit Čes. společnost pro vydávání čes. knih, 1815 poslal kněžím svého vikariátu oběžník s návrhem založit podle vzoru Tablicovy slovenské učené společnosti Sbor podkrokoňských Čechov, získával členy pro Matici českou, staral se o prodej jejích knih (1838 dostal za zásluhy o Matici čestný diplom) a 1851 finančně dotoval při Matici založený Jungmannův fond; později se účastnil práce v Umělecké besedě, Svatoboru, Akademickém řečnickém a čtenářském spolku a od 1867 byl

předsedou muzejní společnosti jičínského kraje. V prosinci 1848 se účastnil sjezdu Slovanských lip v Praze jako turnovský delegát a byl tu zvolen předsedou, koncem května 1849 odjel do Prahy na Slovanský sjezd (zvolen náhradníkem výboru). Svůj otcovský vztah k třem synům, narozeným v rozmezí 1854–63, veřejně nezastíral. Za okupace Libuně pruskými vojsky 1866 byl dočasně vystěhován z fary a těžce onemocněl zánětem plíc. Jako „libuňský jemnostpán“ byl M. středem přátelského kruhu vlastenců, jehož členy hlavně byli kněží z okolí F. Vetešník (Markvartice, Sobotka), J. Šolc (Libuň) a J. Černý (Jičín) a jičínští profesori S. K. Macháček a F. Šír a úředník J. F. Hollmann. Častým návštěvníkem M. byl J. Jungmann s rodinou, mezi hosty patřili F. L. Čelakovský, J. Frič, matematik J. L. Jandera, V. K. Klicpera, J. S. Presl, P. J. Šafařík i návštěvníci ze slovanských zemí (např. M. Hórník, V. S. Karadžić, J. A. Smolef, I. I. Srezněvskij). Mladší kulturní generace uctívaly v M. představitele počátečních fází národního obrození: 1847 byl vyzván Maticí, aby sepsal Jungmannův životopis (neuskutečnilo se), 1867 měl slavnostní projev při zasvěcení pomníku V. F. Durycha v Turnově, 1873 byl čestným hostem Jungmannových oslav v Praze, 1876 oslav dokončení Palackého Dějin, t. r. se účastnil Palackého pohřbu. S kněžským působením v Libuni se rozloučil v říjnu 1876, na odpočinek se odstěhoval do Prahy na Smíchov. Pohřben byl na Vyšehradě. – M. je hlavní postavou dramatického obrazku A. Horákové Libuňský jemnostpán (1926).

Básnické prvotiny M. jsou doloženy z let jeho kněžských studií; podstatná část jeho poezie vznikla do začátku 20. let, i když ojediněle psal básně ještě v 60. letech. (Soubornému vydání jeho poezie chtěl v 40. letech napomoci Jungmann pořízením opisu básní, ale kniha se neuskutečnila, mj. již pro M. nezámem o vlastní básnické dílo.) Nejosobitějším M. literárním projevem a jeho vývojovým přínosem je politická lyrika psaná v podobě reflexivní básně (*Má vlast*), elegie (*Poslání k J. v únoru 1817*), ódy (*Na Trosky*) a básnického psaní (*Marek Jungmannovi*); pro tyto skladby je příznačná nejen evokace dávné slávy české země, ale i reálný zřetel k soudobému stavu české společnosti a k žádoucím perspektivám národně-obrodného hnutí. Víra v budoucnost je zakotvena v představě nezdolného Slovanstva,

zejména silného Ruska, a je stejně jako ostatní skutečnosti především záležitostí mohutného citového prožitku, který uvádí tyto národně-politické projevy do sféry preromantického umění. V původní básnické produkci M. jsou dále zastoupeny četné příležitostné básně, památníkové a náhrobní verše, proslovy a náboženská lyrika včetně písňových textů, jednotlivými skladbami pak milostná, didaktická a úvahová lyrika, ukolébavka, epigram a bajka. Umělecký přínos M. spočívá i v překladech, zejména Schillerových balad a Ovidiových heroid. Překládal i z jiných básníků německých (A. F. Kotzebue, F. L. Stolberg) a latinských (G. V. Catullus), prózu z F. V. Bulgarina a C. F. van der Velde (překlad Srocení Puhačeva od Puškina se nedochoval), podle německého zpracování J. J. Eschenburga pořídil prozaický překlad Shakespearovy komedie (s tit. *Omylové*); J. A. Smolefovi pomáhal při jeho překladu několika básní RK do lužické srbštiny. Vliv Jungmannových teoretických názorů a jeho básnické praxe se projevuje hlavně v M. básnickém slovníku a v metrice (vedle přízvukných i básně časoměrné a skladby v indických rozměrech). Jazykový charakter M. poezie a jeho blízký vztah k Jungmannovi zavdaly podnět k domněnce (zřejmě mylné), že se M. básnický podílel na RK. – Jako jazykovědec se M. zajímal také o záležitosti spisovné správnosti (čl. *Lovec*) a vydatně se podílel na přípravných pracích k Jungmannovu Slovníku. Pro zamýšlenou vědní encyklopedii, jejíž vydávání navrhl F. Palacký muzejnímu výboru, zpracoval M. samostatná filozofická kompendia (logika, metafyzika), jejichž přínos spočíval ve vytvoření nosného jazykového základu české filozofické terminologie. Jazykové kvality charakterizují též M. původní i překladové kateletství a řečnictví. Jako publicista a odborný spisovatel se dotýkal několika dalších oblastí, nejčastěji psal podle cizích předloh o životě a kultuře v Rusku a v jiných slovanských zemích. Časopiseckou úvahu *Slovan*, v níž jsou obsaženy podstatné rysy jeho pojetí slovanské ideje, reprodukoval J. Kollár v básni *Slavjan* (Slávy dcera, 1845).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Bolemír Izborský, M. Izborský; A. M., A. M.-k, od Ma-ka. ■ PŘÍSPĚVKY in: Boleslavan (Ml. Boleslav 1860); V. Bradáč: Kancionál (1864); Časopis pro katol. duchovenstvo (1828–43); ČCM (1832–42); Čechoslav (1820–25); Čes. včela (1836–37); Denice (1840); Dennica – Ju-

trzenka (Wrocław 1843–44, J. A. Smolef a A. M., překlad B. Ludiše a Lubor z RK do lužické srbštiny); Dobroslav (1821–23); Hlasatel český (1807, B. Má vlast); sb. *Hlasy vlastenců ke dni 1. března 1832...* (1832); Jindy a nyní (1833, pojednání Slovan); J. Jungmann: Slovesnost (1820, B. Poslání k J. v únoru 1817, pojednání V jakém jazyku v Čechách psáti náleží); Krameriusovy c. k. vlastenské noviny (1815–19); Krok (1821–31); 1823 stať *Lovec aneb Oprava prohršků proti duchu mluvy československé*, překl. P. Ovidius Naso: *Leander Héře*; *Květy* (1836–37); alm. *Nové básně* (1814, BB Marek Jungmannovi, Na Trosky); sb. *Oběť novozákonná pobožného křesťana* (1830, ed. F. Šír); *Posvátná kazatelna* (Olomouc 1868); *Prvotiny pěkných umění* (1813–16, mj. překl. F. Schiller: *Chod do železnice, Pátka s ještěrem*); *Rozmanitosti* (1816–17; 1817 překl. F. Schiller: *Potápěč*); *Rozličnosti Pražských novin* (1829–33); *Sbírka výkladův a kázání* (1853–60, ed. E. Veverka); sb. *Slavnost svěcení ráporu národní obrany turnovské dne 16. září, Turnov* (b. d., 1849); *Světozor* (1834); V. Tomášek: *Šestero písní v hudbu uvedených* (1816); – posmrtně: ČČM (1892, 1947); *Kytice* (1947); *Listy filologické* (1909, 1947, 1948, 1949); *Světozor* (1870); *Svob. zítřek* (1946, č. 51). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Radování libuňské církve, když Jeho biskupská excelenci... Václav Leopold Chlumčanský... ji navštívit a v ní biřmovati ráčil...* (B. b. d., 1812); *Píseň k dosednutí na biskupskou stolicí litoměřickou... Jozefa Františka Hurdálka... dne 25. února 1816* (B. b. d., 1816); *Uvítání... Jozefa Františka Hurdálka, biskupa litoměřického ... do Libuně, kdež dne 19. června 1819 biřmovati ráčil* (B. b. d., 1819, an.); *Píseň při biřmování v Libuni dne 19. června 1819* (B. b. d., 1819, an.); *Na památku položení základního kamene ku škole turnovské dne 20. října 1865* (B. b. d., 1865, an.); *Slovo ku posvěcení nové školy v Turnově... dne 28. září 1867* (B. 1867). – *Překlady*: W. Shakespeare: *Omylové* (1823, pseud. Bolemír Izborský); C. F. van der Velde: *Divadlo z ochoty* (1830); J. R. Kühnel: *Šestero kázání postních o hříších proti Duchu svatému* (1831). – *Ostatní práce*: *Logika nebo Umnice* (1820); *Pohřební řeč nad rakví... Františka Nigrina, ... děkana v Hradišti...* (b. d., 1843); *Základní filozofie. Logika. Metafyzika* (1844); *Berla křesťana, putujícího po cestě do věčnosti. Misionářská kázání...* (1852). – *Výbory*: *Básnická poslání* (1933, ed. J. Jakubec); in J. Plch: A. M. (1974, výbor z pův. a přel. poezie a z publicistiky). – *Souborná vydání*: *Sebrané básně* (Česká akademie, Novočeská knihovna č. 11, 1935, 1 sv., ed. J. Jakubec; dopln. a opr. vyd. Státní pedagogické nakl., 1953, 1 sv., ed. J. Jakubec, F. Šimek). ■ KORESPONDENCE: A. Rybička: *Pomůcky k biografickému listáři českému* (J. L. Zieglerovi z 1818–25), *Světozor* 1869, s. 271 a pokr.; J. Emler: *Listy A. M. k J. Jungmannovi* (z 1815–47, též dopisy adresované J. J. Jungmannovi z 1825 a 1833), ČČM 1888, s. 151 a pokr., 1889, s. 264 a pokr., 1892, s. 292 a pokr.; K. A. Vinařický: *Korespondence a spisy pamětní 1* (K. A. Vinařickému

z 1827; 1903, ed. V. O. Slavík); F. L. Čelakovský: Korespondence a zápisky 3 (F. L. Čelakovskému z 1845; 1915, ed. F. Bílý); P. Vychodil in Z doby Sušilovy (F. Sušilovi z 1858; b. d., 1917); J. Páta: Zajímavá upomínka na rok 1848. Z neznámého posud listu... A. M. (nezn. adresátovi z 1848), Osvěta 1919, s. 599; A. M. Regal: Dva listy A. Marka Matěji Procházkovi (z 1859 a 1875), Hlídkka 1933, s. 414; in sb. Pedagogické dědictví K. S. Amerlinga (K. Amerlingovi z 1842; 1960, ed. M. Novotný); R. Havel: Ze vzájemné korespondence Josefa Jungmanna a A. M. (J. Jungmannovi z 1813–41), sb. Literární archiv PNP 8–9, 1974 + Doplněk ke korespondenci A. M. (synům J. Novotnému z 1867–73 a F. Novotnému z 1869–75, B. Novotné z 1875), sb. Literární archiv PNP 8–9, 1974 (totéž v ed. N. Macurové in Tvar 1997, č. 18). ■

LITERATURA: F. Zelinka: O působení A. M., děkana v Libuni, co biskupského vikáře a školdozorce bývalého okresu turnovského (1875); J. Jakubec: A. M. Jeho život a působení i význam v literatuře české (1896); J. V. Šimák: O A. M. (1927); C. Mařan, E. Pražák, F. Malý: Patriarcha slovanství P. A. M. (1947); J. Plich: A. M. (1974). ■ F. C. Kampeřík: Škola v Libuni, Květy 1845, s. 82; an.: Epištola do Libuně ke dni 5. 9. 1865, NL 2. 9. 1865; A. Rybička: Pomůcky k listářu biografickému (veršovaný pamětní list A. M. pro J. L. Zieglera z 1821), Světozor 1870, s. 263; ● nekrology: J. Neruda, NL 18. 2. 1877 → Literatura 2 (1961, s. 250); E. Krásnohorská, Osvěta 1877, s. 318; J. Beran, Světozor 1877, s. 93; an., Lumír 1877, s. 78 ●; F. Schulz: Česká balada a romance, Osvěta 1877, s. 233; F. Zelinka: Památka na duchovní a vlasteneckou působnost A. M., Posel z Budče 1877, s. 335; R. (J. Emler): Listy Josefa Jungmanna k A. M. (z 1807–45), ČČM 1881, s. 499, 1882, s. 26 a pokr., 1883, s. 45 a pokr., 1884, s. 54 a pokr.; F. Bačkovský: A. M., Zlatá Praha 1885, s. 519 a pokr.; J. Emler: Ještě několik listů Josefa Jungmanna k A. M. (z 1819–46), ČČM 1886, s. 433; F. Bačkovský: Jak podporovali se staří vlastenci čeští (M. podíl na příspěvcích pro P. J. Šafaříka po jeho přesídlení z Nového Sadu do Prahy), Hlas národa 9. 6. 1886 + O spisovatelské činnosti A. M., Lit. listy 1886, s. 233 a pokr.; Red. (J. Emler): Několik listů spisovatelů a vlastenců českých k A. M. (od A. V. Svobody, V. Hanky, F. L. Čelakovského, J. Chmely, J. S. Presla, F. Palackého, J. Kollára, F. S. Kodyma, J. K. Tyla, J. Franty Šumavského, B. Němcové, V. Staňka, J. Arnolda, K. Amerlinga, K. A. Vinařického, P. J. Šafaříka z 1812–53), ČČM 1887, s. 59 a pokr.; A. Krecar: Počátky novočeské literatury filozofické, Lit. listy 10, 1888/89, s. 49 a pokr.; J. Jakubec: Význam A. M. pro českou literaturu, ČČM 1890, s. 115 a pokr.; J. M. Černý in F. Durych, první slavista český (1890, s. 52: projev M. o Durychovi z 1867); J. Karásek: Srezněvský v Jičíně, Jičínský obzor 4. 12. 1892; A. Krecar: Česká literatura logická, Roční zpráva obecního nižšího gymnázia ve Slaném 1892/93; J. L. Turnovský: A. M., sb. Vzpomínky na paměť třicetileté činnosti Umělecké besedy (1894); J. Jakubec: Česká

poezie politická do Havlíčka, Naše doba 11, 1903/04, s. 502; J. Folprecht: A. M.: Elegie (1813), LF 1909, s. 137; J. Jakubec: Jungmannova škola básnická, sb. Literatura česká 19. století 1 (2. vyd. 1911); J. B. Novák: Války osvobozovací a naše obrození, ČČM 1914, s. 267; V. Bitnar: Stoleté jubileum českého překladu Schillerovy balady (M. překlad Potápěče), Archiv literární 1, 1918/19, s. 133; F. Šimek: O jazyku A. M. po stránce gramatické i lexikální, LF 1922, s. 14 a pokr., 1923, s. 24 a pokr. + O slovech A. Markem samostatně utvořených, LF 1925, s. 30 a pokr. + O vzájemném vlivu jazyka A. M. a jazyka podvrhů družiny Hankovy, Mnéma. Sborník vydaný na paměť... J. Zubatého (1926) + Cizí slova u A. M., LF 1927, s. 95; F. Schuster: Jan Křest. Jodl Kralupský, zapomenutý žák Josefa Dobrovského (Jodlovy dopisy adresované A. M., b. d. a z 1816), ČČM 1935, s. 205; A. Novák: Sto padesát let od narození A. M., LidN 5. 9. 1935; F. Vávra: M. libuňské vzkříšení, Beseda 1940, s. 343 a pokr.; E. Horáčková: Vzpomínky na M. rodinu, Beseda 1940, s. 424; Ant. Veselý: U libuňského jemnostpána, in Básnické krajiny (1942, s. 70); F. Šimek: Nález pozůstalosti A. M. (též osudy syna a vnuků M.), Svob. zítřek 1946, č. 50; J. Břambora: Nejstarší M. básniřské psaní Jungmannovi, Kytice 1947, s. 475; F. Šimek: Slovanství a rusofilství A. M., Slovanský přehled 1947, s. 153 + K. M. Jelínek, děkan v Libuni, předchůdce A. M., ČČM 1947, s. 202 + Neznámý rukopis A. M. (zápisy z 1818–29), Naše věda 25, 1947/48, s. 27 + Doporučení Širových překladů od A. M., LF 1948, s. 224 + Příspěvky k A. M., LF 1949, s. 198 a pokr.; M. Strnad: Několik poznámek k Shakespeareovi 4. Křížák a M., Slovesná věda 1949, s. 119; B. Němcová in Listy 2 (1952, dopisy Němcové z 1854 adresované A. M., ed. M. Novotný); K. Berka: Zásluha A. M. o českou logiku, Universitas Carolina, Philosophica 1, 1955, č. 2, s. 109; M. Švankmajer: K rusofilství A. M., Slovanský přehled 1956, s. 355; in J. J. Jungmann: Korespondence (1956, dopisy adresované A. M. z 1820–32, ed. O. Votočková-Lauermannová); L. Dvořák: Ještě k rusofilství A. M., Českosl. rusistika 1958, s. 62; J. Krystýnek: Slovanská idea u A. M., sb. Franku Wollmanovi k sedmdesátinám (1958); J. Hrabák: Verš A. M. ve srovnání s veršem Jungmannovým, sb. Rodné zemi (1958) + Trináctislabičný verš A. M., in Studie o českém verši (1959); in Pedagogické dědictví K. S. Amerlinga (1960, A. dopisy adresované A. M. z 1842–75, ed. M. Novotný); J. Plich in Souhvězdí domova (1960, s. 43); J. Beneš in Ač zemřeli, ještě mluví (1964, s. 334); M. Kaňák in Josef Franta Šumavský: Ze života a díla (1965, s. 168: Frantův dopis adresovaný A. M.); S. Balcar: Buditelská činnost P. A. M., Zpravodaj Šrámkovy Sobotky 1970, s. 58; J. Plich: Markova Má vlast v kontextu soudobého literárního a společenského vývoje, sb. Stati k národnímu obrození (1972, s. 43); F. Vávra: Tragický úděl (o dětech A. M.), Blahoslav. Rodinný kalendář českosl. církve husitské 1973, s. 93; V. Macura: Sémiotická terminologie A. M., Jazykovědné aktuality 1975,

s. 61; M. Kaňák: Světlé památce P. A. M., Čes. zápas 1977, č. 10 a pokr.; K. Rýdl: Pedagogické úsilí podnikonošských buditelů v první polovině 19. století, Pedagogika 1982, s. 69; E. Siegllová: Z počátků ochotnického divadla v Turnově, Zpravodaj Šrámkovy Sobotky 1983, s. 40; M. Šulcová: Libuňský jemnostpán, Z. Valta: Otec českých slov, obojí Naše rodina 1985, č. 36; K. Hnízdová: A. M. a české národní obrození, Slovanský přehled 1985, s. 484; J. Moravec: K přátelství A. M. s V. Peřfkem, Kulturní listy litoměřického okresu 1987, s. 26; J. K. Tyl: Paralipomena – Korespondence (1989, ed. M. Otruba, Tylovy dopisy adresované A. M. z 1844–46); M. Sedláček: 150 let Jungmannova Napominatele (o počátcích české jazykové kritiky), NŘ 1993, s. 251.

mo

Bohumil Marek

* 3. 12. 1903 *Dolní Bludovice* (Haviřov-B.)

† 17. 7. 1982 *Frydek-Místek*

Básník inspirovaný lidem a přírodou Slezska, užívající v části díla lašského nářečí.

Syn horníka a chalupníka. Chodil do české obecné školy v Horních Bludovicích, 1914–22 studoval české reálné gymnázium v Orlové (přispíval básněmi do studentského rukopisného časopisu *Dnešek*, o prázdninách si přivydělával na šachtě v Dolní Suché jako vozač). 1922–23 učil na obecných školách v Dolních Bludovicích (Haviřov-B.) a v Soběšovicích na Těšínsku. Po vojenské prezenční službě v Olomouci (1923–25) byl rok bez zaměstnání (přechodně pracoval v zemědělství na Hané a v kamenolomu na Slovensku). 1926 nastoupil k poště v Ostravě, kde 1930–45 sloužil na vedoucích místech. 1936 vstoupil do sdružení Lašsko perspektiva. Za okupace byl členem ilegální Slezské nár. rady. Od 1945 působil jako referent pro osvětu, věci tiskové a záležitosti úřednictva v ostravské expozituře Moravsko-slezského zemského nár. výboru (redigoval též kulturní zpravodaj *Slezské ozvěny*), organizoval rovněž akci *Budujeme Slezsko* na pomoc válkou zničeným oblastem. 1946 se vrátil do poštovních služeb, od 1948 byl ředitelem poštovního okrsku Ostrava, 1952–59 inspektorem spojů a referentem pro školení na Krajské správě spojů v Ostravě, 1959–63 vedoucím učiliště spojů v Opavě. Po válce se intenzivně věnoval regionální kulturní a politické práci

(i jako lektor marxismu-leninismu); 1945 spoluzakládal Sdružení umělců slezských v Opavě (byl pak mj. předsedou literární sekce) a stal se členem Moravského kola spisovatelů, 1945–52 působil také jako redaktor nakl. *Iskra* a předseda ostravského odboru *Společnosti přátel Lužice*. 1964 odešel do důchodu a od 1966 žil v Bašce u Frýdku-Místku, kde byl od 1967 předsedou *Osvětové besedy*.

Ve svém knižním debutu, o jehož vydání se zasloužil P. Bezruč, vyšel M. ideově i v užití lašského nářečí z příkladu Ō. Lysohorského, nepřijal však jím vytvořenou spisovnou laštinu (psal rodným dialektem) ani jeho teorii o lašském národě; během války se pak vrátil ke spisovné češtině. Od žalob na útlak slezského kraje a snů o příštím osvobození lidstva přešel za okupace k tvorbě naplněné láskou k rodné zemi i k přírodním krásám *Beskyd* (tyto verše, především v knize *Rodné Laško*, patří k jeho nejzdařilejším, ač je často zatěžuje popisnost). Po osvobození a zvláště po 1948, kdy nadšeně vítal společenské přeměny a budování socialismu, v M. tvorbě střídala inspiraci Bezručem a lidovou písní patetická oslavnost a heslovitost. – M. od mládí studoval život a historii Lužických Srbů; o jejich kultuře a umění napsal množství článků, překládal také z lužickosrbské poezie (J. Březan), nevydána zůstala sbírka na lužickosrbské motivy *Kraj*, kde teče Sréva, stejně jako soubor veršů z doby okupace *Ve víchru*.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: B. Marko, Bohuš Marko, Boža Marko, Jan Sasyn, Jura Hanys, Jura Ochab; ARKO, B. M., Mk. ■ PŘÍSPĚVKY in: kat. Bezručovy moravské výplazy v kresbách A. F. Stehlíka (Ostrava 1957); Českolužický věstník (od 1921); Dělnický deník (Ostrava, od 1929); Hornická ročenka 1947 (1946); Hornický rok 1949 (Opava 1948); kal. Horník na r. 1950 – ...1959; *Jiskra* (Vítkovice, od 1961); *Hraničář* (Frývaldov 1946); *Moravskoslezský deník* (Mor. Ostrava 1926); *Nová svoboda* (Ostrava, od 1945); *Odpich* (Vítkovice); sb. *Ostravsko včera a dnes* (1954); *Ozvěny* (Ostrava 1969); *Pobeskydí* (Frýdek-Místek, od 1972); *Poštovní úředník* (od 1926); *Práce*; *Právo lidu* (1946); *Přehled lužickosrbského kulturního života* (od 1964); *Přítel sovětů* (Ostrava 1946); *Radostná země* (Opava 1951–52); *Ruch* (Brno, od 1926); sb. *Slezské hlasy* (Ostrava 1970); *Slezské ozvěny* (Mor. Ostrava 1945–46); *Služba osvětě* (Mor. Ostrava 1945–48); sb. *Španělsko v nás* (1937); *Těšínsko* (Opava, od 1969); sb. *Těšínsko Petru Bezručovi* (1947); *Těšínský kalendář* (1946–48); *U* (1937–38); sb. *Tvorba Sdružení umělců slezských* (1968); sb. *Valentin Držkovič* (Opava

Marek

1948); sb. Vzpomínky na Petra Bezruče (Brno 1947); sb. Znali jsme Petra Bezruče (Frýdek-Místek 1970); Zpravodaj města Uher. Hradiště (1970). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Šlunzok žpivo (BB 1936, pseud. Jura Hanyš); Goralská země (BB 1941); Rodné Lašsko (BB 1945); Slunce nad zásekou (BB 1948); Soudružka Ostrava (BB 1954). ■ REDIGOVANÉ časopis: Slezské ozvěny (1945–46); *sborníky*: Pozdrav Ostravska Zdeňku Nejedlému (1953, s J. Bilanem a J. Filgaselem), Znali jsme Petra Bezruče (1970); *knižnici*: Slezský úsvit (1947–48). ■

LITERATURA: J. Rohel: Setkání s B. M. (1974). ■ ● ref. Šlunzok žpivo: M. (V. Martínek), Moravskoslezský deník 14. 7. 1936; B. V. (Václavek), Index 1936, s. 94; Ó. L. (Łysohorsky), U 1936, s. 379; an., Tvorba 1937, s. 383 ●; ● ref. Goralská země: K. P. (Polák), Nár. práce 27. 3. 1942; Ns. (J. Nečas), Čtete 1942, s. 117 ●; ● ref. Rodné Lašsko: zk. (Z. Koňák), NO 22. 8. 1945; motr. (M. Otruba), Svob. slovo 1. 8. 1946 ●; A. Závodský: ref. Slunce nad zásekou, SISb 1949, příl. Slezská tvorba, s. 19; ● ref. Soudružka Ostrava: E. Benšová, Nová svoboda 2. 8. 1955; A. Závodský, SISb 1955, s. 439 ●; E. Vávrovský: B. M., básník beskydského lidu i černé Ostravy, Těšínsko 1969, č. 2; ● k sedmdesátinám: M. Rusinský, Ostravský kulturní zpravodaj 1973, č. 12; V. F. (Ficek), Listy PPB, ř. 4, 1973, č. 4 ●; jb: Básník Lašska, LD (Brno), 18. 1. 1974; Redakce (K. Rzyman): B. M. pětasedmdesátinám, Těšínsko 1978, č. 4; (lča): nekrológ, Ostravský večerník 16. 8. 1982.

pp

Damascen Marek

† 12. 2. 1725 *Hájek* u Prahy

Autor českých kázání.

O životě M. je známo jen to, že byl vysvěcen na kněze, vstoupil do řádu sv. Františka z Assisi a přijal řeholní jméno Jan Damascenský. Poslední léta života strávil ve františkánském klášteře *Hájek* u Prahy.

Vynikl jako kazatel. Plodem jeho dlouholeté řečnické praxe je posmrtně vydaný soubor nedělních kázání *Trojí chléb nebeský*, čítající více než 1100 stran. Obsahově ani formálně se M. tvorba nevymyká z dobové kazatelské literatury: ovlivněn rakouským augustiniánem Abrahamem od sv. Kláry, prokládá svá kázání verši, někdy přetíženy zdobnými hříčkami, někdy ústrojně glosujícími a heslovitě shrnujícími obsah pojednání, a ve shodě se soudobou kazatelskou praxí citáty z nejrůznějších spisů, anekdotami, příklady čerpanými ze sbírek

exempel, facetií a ezopovských bajek, ohlasy duchovních písní, ojediněle i světskými popěvkami. Příznačným rysem M. slohu je rozvádění dějových prvků do epické šíře, důraz na cit a expresivita vyjadřování, častým tématem jeho kázání je marnost lidského života. M. je také autorem spisu *Vůdce cesty... do Hájku*, ve kterém informuje poutníky o historii Loretánského domečku v *Hájku* a předkládá jim modlitby potřebné při vykonávání poutní pobožnosti.

KNIŽNĚ: *Vůdce cesty* všech pobožně putujících do *Hájku* svatého... (1718); *Trojí chléb nebeský*... 1, 2 (1727, 1728). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Jireček in *Rukověť* 1 (1875); *Knihopis* č. 5185–87. ■ LITERATURA: A. Podlaha: *Dodatky a opravy k biografii starších spisovatelů českých, ČČM 1892*, s. 334 + in *Poutní místo Hájek* (1913); H. Hrubý in *České postily* (1901); J. Vašica: *K dějinám staršího českého písemnictví, Řád 1936*, s. 348 → *České literární baroko* (1938); M. Sládek: *Hájek v české literatuře počátku 18. století* (též o postile D. M.), *Posel z Budče* 1995, č. 9.

msl

Jan Jindřich Marek

* 4. 10. 1803 *Liblín*

† 3. 11. 1853 *Kralovice* u Radnic

Lyrický a epický básník a prozaik. Autor melancholické milostné, přírodní a úvahové poezie, často zhudebnovaných písňových textů, romancí, balad a deklamovánek. V próze dospěl od sentimentalistických skladeb k historické povídce walter-scottovského typu.

Křtěn Jan Nep. Amadeus, jméno Jindřich (možná birmovaci) se nevyskytuje na úředních dokladech. – Syn učitele; u něho a u liblínského faráře získal M. první vzdělání. Gymnázium a tzv. filozofii vystudoval v Plzni 1813–22 (přátelé J. J. Kalina, J. P. Koubek, J. R. Macan); tehdejší studentskou přezdívku Jan z Hvězdy (pro častou nepřítomnost ducha při vyučování) přijal později za spisovatský pseudonym. S plzeňským profesorem J. V. Sedláčkem se i později stýkal, dedikoval mu svou první knihu *Básně* a napsal jeho životopis (ČČM 1836). Z příkazu pedantického otce (bránil mu též v psaní veršů a spálil rukopis jeho studentské sbírky) studoval M. od 1822 v Praze bohosloví;

záměr opustit seminář a uprchnout do Ameriky se nezdařil. Po vysvěcení (srpen 1826) vykonával kněžské povolání v obcích rodného kraje. Jako kaplan v Kralovicích (1826–28) zajížděl do Liblína za vrchním tamního panství J. V. Pickem a za hrabětem Vilémem Stuppachem z Wurmbrodu (ve 40. letech mu dedikoval své Zábavné spisy). Do 1832 byl zámeckým kaplanem v Plasích, krátce administrátorem v Kozojedech a od 1833 tamním farářem, od 1847 do konce života farářem v Kralovicích. Stýkal se s plzeňskými přáteli, zejména s kněžími H. J. Karlíkem (později převor v Teplé), gymnaziálním profesorem J. F. Smetanou a V. Zárubou (později farář v Dýšině). Tylovu nepříznivou kritiku svých povídek (ČČM 1846–47) označoval za příčinu toho, že po vydání souboru svých prací (Zábavné spisy) zanechal spisovatelství. 1848 byl v Kralovicích starostou Lípy slovanské a předsedal českým učitelským poradám plaské sekce, 1850 byl ve své obci zvolen prvním radním, 1852 se této funkce vzdal. Pohřben byl na kralovickém hřbitově.

M. počáteční elegicky sentimentalistická lyrika (*Básně*) rozvíjí téma „těžkomyslnosti“. Námětem milostných skladeb (ideální milenka Lína) je nemožnost soužití, stesk z rozchodu, naděje na posmrtné setkání. Z reflexivní a přírodní lyriky – s motivy vadnutí, hřbitova, prchavosti času, opuštěnosti – promlouvá roz-citlivělý smutek a tklivý pocit životní marnosti, který, hledaje úlevu v smrti, je vyvažován náboženskou vírou v transcendentní jistoty. Sy-labotonicý princip versifikace bývá kombinován s časoměrným a hudebnost verše je podporována i jinými prostředky. Pozdější M. lyrika má většinou písňový charakter a sbližuje se s dobovou konvenční produkcí vlasteneckých, společenských a milostných básní. Hojně byla zhudebnována (později ještě v kantátě B. Smetany *Píseň česká*); mnoho písní dlouho žilo v repertoáru společenského zpěvu. Jako baladik psal M. příběhy o úkladech a pomstách, situované do pusté a děsivé přírody (*Anjelská hora, Umrleč věnec*), zpracovával i látky z folkloru (*Vodníkova nevěsta*) a pověstí (*Horymířův skok*), psal romance a historické zpěvy (*Muromská korouhev*), z drobné epiky pastýřskou idylu a legendu; oblíbeny byly i jeho humorné deklamovánky (*Sedlák na biliáru*). Překládal ojedinele (F. Fouqué, J. W. Goethe, L. H. Ch. Hölty, F. Matthisson, F. Schil-

ler, čínská poezie), někdy jeho původní básně anonymně adaptují cizojazyčnou předlohu. – Jako autor povídek se M. v první fázi (*Konvalinky*) podstatně podílel na podobě české pre-romantické prózy. Jeho práce, neurčitě situované v čase, většinou vyprávějí milostné příběhy dobrodružné, rytířské či loupežnické a zvýrazňují – využívající jazykových prostředků, symbolů, přírodních výjevů a krajinných scenerií – citový svět hrdinů a zvláštní náladovost životní atmosféry. Později vzniklé rozměrné skladby (*Jarohněv z Hrádku, Mastičkář*) psal M. po důkladném studiu historických pramenů. Nově se tu obrátil k walter-scottovskému typu historické povídky, která je umístěna do reálné dějinné skutečnosti, což není v rozporu se smyšlenými ději a postavami, dobrodružností a s romantickými prvky fabulačními a stavebními (záměny osob, tajuplné scény, děsivá prostředí). Obdobně jako J. K. Tyl nebo P. Chocholoušek se M. chtěl prostřednictvím historické prózy obracet k naléhavým českým společenským aktuálnostem; jeho konzervativismu odpovídal ideál středoeceřtí v zájmu národní jednoty (např. pojetí Jiřího z Poděbrad v *Jarohněvu z Hrádku*). Psal také povídky ze současnosti (*Známosti z průjezdu*), někdy se zpátečnickou kritikou společenskou a literární (*Volšanský zámeček* s průhlednou karikaturou básníka V. B. Nebeského).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jan z Hvězdy, Jindřich; J. J. M., J. z H. ■ PRÍSPĚVKY in: Almanach aneb Novoročenka (1824); Časopis pro katol. duchovenstvo (1828–38); ČČM (1829–36); Česoslav (1820–25); Čes. včela (1835–38); alm. Denice aneb Novoročenka (1825); Dobroslav (1821–22); alm. Hlasové duchovenstva k slavnému dosednutí na stolec arcibiskupský... pana Aloysia Josefa, svob. p. Schrenka z Notzingu (1838); alm. Hlasy duchovenstva k Jejich cí. král. Majestátům Ferdinandovi a Marii Anně při slavnosti korunování (1836); Jindy a nyní (1833); Krameriusovy c. k. vlastenské noviny (od 1819); Květy české, pokr. Květy (1834–39); alm. Kytka (1837–38); alm. Pomněnky (1842); Poutník slovanský (1826); Věnec ze zpěvů vlastenských (1837); Vlastimil (1840). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Básně (1823); Konvalinky aneb Sběrka původních romantických povídek z starobylých i novějších časů 1, 2 (PP 1824, 1828); Slova vlastenců plzeňských k slavnosti připnutí zlaté čestné medaile Jeho důstojnosti pánu panu Josefovi Vojtěchovi Sedláčkovi... (B 1835); Známosti z průjezdu (P 1838, Bibliotéka zábavného čtení, sv. 11, pseud. Jan z Hvězdy; s an. P Stanislav a Aninka, přel. z pol. V. S. Štulc; 1845 vyd. spolu s P Harfenice); Jarohněv z Hrádku. Novela

z časů Jindřicha Poděbradského 1–3 (P 1843, pseud. Jan z Hvězdy); Balady, romance, pověsti a legendy (BB 1843); Písně i jiné drobné básně (1843); Mastičkář. Povídka z časů Jindřicha Korutanského (P 1845, pseud. Jan z Hvězdy); Drobné povídky 1, 2 (1845; sv. 1 obs. i P Volšanský zámek). – *Ostatní práce*: O důstojenství kněžském. Kázání... v Plzni 8. prosince 1835 (1836). – *Výbor*: Výbor spisů Jana z Hvězdy (1905, in Květy z českých luhů, sv. 2, nakl. K. Springer). – *Souborná vydání*: Zábavné spisy Jana z Hvězdy (nakl. Jaroslav Pospíšil, 1843–47, 10 sv.); Jana z Hvězdy Sebrané spisy (nakl. I. L. Kober in Nár. bibliotéka, 1873–76; 3 sv., 2. vyd. b. d., po 1876); Sebrané spisy Jana z Hvězdy. Nové laciné vydání (nakl. I. L. Kober, b. d., 1890, 20 sešitů). ■ **KO-RESPONDENCE**: J. Pospíšil: Z dob vlasteneckých (J. Pospíšilovi b. d., asi z 1836–45; 1885. ed. J. Pospíšil); an.: Několik dopisů z let obrození (J. Pospíšilovi asi z 1836), Lit. rozhledy 10, 1925/26, s. 251. ■

LITERATURA: B.: ref. Konvalinky 1, Českoslovas 1825, s. 88; ● ref. Balady, romance..., Písně i jiné drobné básně, Jarohněv z Hrádku: an. (J. K. Tyl), Květy 1843, příl. Noviny z oboru literatury, umění a věd, s. 45 a pokr. → Národní zábavník (1981, s. 579, 585); J. B. Malý: Přehled literatury české na rok 1842 a 1843, ČČM 1844, s. 292, 293 ●; J. K. Tyl: Úvahy, literární obrazy a charaktery (přehled M. díla, ref. Mastičkář, Jarohněv z Hrádku, Známosti z průjezdu, Volšanský zámek, Harfenice), ČČM 1846, s. 379, 527 a 1847, s. 666 → O umění (1951, s. 202) a Čtení pro lid (1986, s. 396); an.: nekrolog, Pražské noviny 2. 12. 1853; an.: Jan z Hvězdy, Květy 1871, s. 286 (s podobiznou na s. 281); R. Wunš: J. J. M. Příspěvky životopisné, Slovan 1874, s. 88 a pokr. (autor je M. synovec); F. Zákrejs in Sebrané spisy Jana z Hvězdy 3 (1876) + Život Jana z Hvězdy, Posel z Prahy 19. 2. – 10. 3. 1876; F. Schulz: Česká balada a romance, Osvěta 1877, s. 386, 472 + Výpravna próza (o hist. povídkách M.), Osvěta 1881, s. 185, 276; F. Bačkovský: Kterak Čechové českým spisovatelům pero z ruky vyráželi, NL 29. 9. 1887; SA.: Jan z Hvězdy, Zlatá Praha 19, 1901/02, s. 35; A. Kraus in Stará historie česká v německé literatuře (1902, s. 170, báseň A. W. Griesla jako předloha M. Horymírova skoku); J. Máchal: J. J. M., sb. Literatura česká 19. století 2 (1903); F. Homolka: Rozšíření písní umělých mezi lidem českým, ČL 21, 1911/12, s. 320; J. L. Seifert: Anjelská hora J. J. Marka, LF 1915, s. 130; A. Helebrant: Kdy se narodil Jan z Hvězdy?, Archiv literární 2, 1922, s. 256; F. Strejček: „Bílé růže“ našich romantických básníků, Zvon 24, 1923/24, s. 341; an.: Karel Havlíček a kněží (M. zápis o K. H. ve farní matrice), Světozor 32, 1931/32, příl. U Ottů, s. 150; J. Horák: Prameny a ohlasy (ukrajinské motivy u M.), ČMF 24, 1937/38, s. 373; F. Vodička: Próza v letech dvacátých 2. J. J. M.: Konvalinky, in Počátky krásné prózy novočeské (1948); J. Janata: Česká píseň – hymna české radosti, Život Plzeňska 1951, s. 127; F. Stuchlý in J. J. M.: Mastičkář (1957); V. Štěpánek: Počátky novočeské prózy, ČLit 1969, s. 72; I. Bukačová in

800 let Kralovic (1989); J. Bartůňková in Ztvárnění primární a sekundární komunikace ve vybraných dílech české umělecké prózy 1. poloviny 19. století (Pedag. fakulta v Hradci Král. 1989).

mo

Jiří Marek

* 30. 5. 1914 *Praha*
† 10. 12. 1994 *Praha*

Prozaik, autor románů, povídek, pohádek a reportáží, filmový a televizní scenárista, literární historik. Psal psychologicky podbarvenou, realisticky zaměřenou a socialisticky orientovanou prózu ze současnosti a z nedávné minulosti; hojnou popularitu získal sériemi televizních, filmových a knižních zpracování detektivních příběhů z Prahy první poloviny 20. století.

Vl. jm. Josef Jiří Puchwein (předkové byli vinaři v Rakousku; příjmení si počeštil na radu K. J. Beneše 1937 náhodnou volbou v kalendáři a 1946 je přijal jako občanské jméno). – Byl nemanželský syn prodavačky vychovávaný strýcem; do obecné školy chodil ke Sv. Vojtěchu v Praze na Novém Městě. Když mu bylo sedm let, matka se provdala za bankovního úředníka a 1924 s manželem přesídlila do Písku. Tam také M. po studiu na pražském Jiráskově gymnáziu v Resslerově ul. (od 1924) 1926 přestoupil na klasické gymnázium. Jako malý chlapec vystupoval M. na jevišti Nár. divadla, v Písku hrál divadlo loutkové. Po maturitě 1933 (pro nemoc opakoval 6. třídu) si zapsal češtinu a němčinu na pražské filoz. fakultě. Už během středoškolského studia v Písku publikoval povídky (poprvé 1929 ve vimperském Steinbrennerově kalendáři) a verše (parodie a epigramy) v Prácheňském kraji, Píseckých listech a tištěném studentském časopise Gymnasium, vedle toho i ve Studentském časopise, kde se po příchodu do Prahy 1933 stal členem redakční rady. Prostředí letenské studentské koleje Spolku posluchačů filozofie, jehož byl funkcionářem, i probíhající spory o insignie pražské univerzity předurčily M. levicové smýšlení, jež také výrazně ovlivnilo jeho pozdější literární působení jako stoupence socialisticky orientovaného realismu. Už za studií se M. hlásil ke skupině mladých autorů Kov (patřil k ní i J. Drda a předčasně zemřelý L. Maršíček), která spolupracovala se spisova-

telským sdružením Blok, ale trvala jen krátce. Po ukončení vysokoškolských studií (1939) M. učil na gymnáziu ve Strakoncích (1939–40), na učitelském ústavu v Soběslavi (1940–43), na gymnáziu v Náchodě (1943–44) a opět v Soběslavi (do 1945), kde se také poprvé oženil; 1945–46 učil na učitelském ústavu v Praze a absolvoval zkrácenou vojenskou službu, krátce 1946 působil jako osvětový inspektor a pak znovu učil na gymnáziu v Praze-Michli (1947–48). Od 1948 se věnoval novinářství, literatuře a filmu. Nejprve 1950–52 pracoval jako redaktor Lid. novin a Rudého práva (tehdy též pobýval na stavbě Nové huti v Kunčicích), 1952–54 jako šéfredaktor časopisu Svět sovětů, 1954–59 jako ústřední ředitel Českosl. státního filmu. Podnikl řadu cest, od 1950 mnohokrát do SSSR, 1956 a 1965 do Číny, 1955 do USA, 1955 na Jávu a Bali, které se vesměs promítly do jeho tvorby. 1959–60 se věnoval literatuře (byl na tzv. tvůrčím pobytu), od 1960 přednášel na Institutu osvěty a novinářství (odborný asistent a pak docent a vedoucí katedry čes. jazyka a literatury, 1964–65 děkan fakulty sociálních věd a publicistiky). 1972 přešel na katedru čes. a slovenské literatury na Filoz. fakultě UK, kde působil až do 1982. Kandidátskou práci (*Příspěvek k sociologii kultury 1945–1968*) obhájil 1974. 1949–63 patřil k aktivním činovníkům Svazu českosl. spisovatelů, působil v organizacích novinářů, filmařů a Českosl.-sovětského přátelství.

Po prvních příspěvcích z gymnazijních let inspirovalo M. k prvnímu románu s kresbou pudem ovládaných lidí a s kriminální zápletkou *Lidé z Poljany* (1937 na pokr. v Nár. politice) prázdninové putování po tehdejší Podkarpatské Rusi. Okupace odvedla M. od sociálně motivované prózy k dobově příznačným psychologickým průhledům na vnitřní konflikty lidí z rozličných prostředí, a to nejprve povídkovým (*Život se nevrací*) a pak i románovým, analyzujícím různé podoby milostného vztahu, jak jimi prochází nadějná malířka (*Pečeť věrnosti*). Vyhraňování M. tvůrčí činnosti jak po stránce tematické, tak tvárné představují poválečná léta. Charakterizují ji vypravěčská spontaneita s prvky humoru i ironie, ale i dějové napětí, aktualizující společenské zaměření, a orientace na širší čtenářské vrstvy. Převládajícím postupem se stal analytickopsychologický zřetel, rozbíhající se však do několika žánrových poloh. Nejprve se projevil v baladické

novele *Muži jdou v tmě* důrazem na společný pocit odpovědnosti v extrémních válečných podmínkách a zároveň jako osobní individuální vnitřní konflikt ústřední postavy komisaře parašutistického oddílu vyslaného do okupovaných Čech. K obdobné psychologické analýze M. přistoupil i v 60. letech, a to zvláště v románu o osudové vině a z ní pramenícího strachu *Za tebou stín*, a v 80. letech v novodobé ironizující variantě středověkého milostného románu *Tristan aneb O lásce*. Druhá žánrová rovina M. próz směřuje ke společenskému románu. Nejprve v obraze mentálních rozdílů mezi horníky a různými vrstvami zemědělců v osudových chvílích hledání úkrytu před válečnou frontou (*Vesnice pod zemí*) a pak takřka na konci M. spisovatelské dráhy v rodové kronice *Sůl země* (3. díl s názvem *Čas lásky a nenávisti*), tentokrát již s vyostřenou představou třídní diferenciace společnosti v severních Čechách, jež se prolíná i s otázkou národnosti. M. v ní sleduje několik podnikatelských a proletářských generací počínaje 90. lety minulého století a zasazuje je do dobových společenských konfliktů. V posmrtně vydané románové kronice *Lásky mých předků* pak v intimnější poloze podal rodovou historii od praděda až do časů svého zrození. Další žánrovou rovinu M. díla tvoří práce reportážního rázu. I mezi nimi existuje výrazná diferenciace. Jejich hlavní povídkový proud se včleňoval do tehdy silně aktualizované dobové vlny tzv. budovatelské prózy; ta se u M. projevila pokračujícím zájmem o životní příběhy horníků v minulosti i současnosti, provázeným snahou vystihnout často s humorem jejich charakteristické vlastnosti (*Nad námi svítá*) a příklonem k prózám vysloveně agitačním (*Z cihel a úsměvů*) nebo pedagogicky zaměřeným (*Žít mezi lidmi*). V 70. letech k nim M. připojil, tentokrát už s hlubším psychologickým ponorem do nitra postav ocitajících se uprostřed prolínajících se konfliktů pracovních a osobních, soubor tří povídek *Noční jízda*. Jinou polohu žurnalistické prózy představují M. satirické, spíše zjednodušené pedagogické než umělecky zacílené karikatury autorem třídně pojímaného maloměšťáctví, dále ironizující kritiky negativních projevů v soudobé společnosti i amerického způsobu života (*Zasmějte se včerejšku, Střelnice*, později *Auopohádky* namířené proti konzumně pojímané společnosti). Konečně znaky reportážní prózy nesou i M. cestopisy, jež for-

mou črt, fejetonů i dopisů podávají zážitky ze Sovětského svazu, zejména Kavkazu a Krymu (*Radosná setkání, Úsměvné pobřeží*), Indonésie (*Země pod rovníkem*) a Číny (*Desatero skořicových květů*). Vypravěčskou pohodu zabarvenou humorem, psychologickou věrojatností i vystižením osobitého staropražského prostředí se vyznačuje třídílný cyklus kriminálních povídek, opírajících se o reálné soudní případy a inspirovaných soudničkami F. Gela. Hlavní v nich je drobný příběh, často zakončený pointou, která převádí kriminální zápletku do lidsky soucitné nebo úsměvně smílivé polohy. Spíše než o otázky zločinu a trestu stojí ve středu M. zájmu kresba rozmanitých figurek, drobných lidí s jejich spletitými osudy. Se stejným pochopením pak M. vytvářel i své dobromyslné strážce zákonů (*Panoptikum starých kriminálních příběhů, Panoptikum hříšných lidí, Panoptikum Města pražského*). Vyústěním základních směrů M. prózy, psychologického a satiricko-ironického, se stal jeho nejvýznamnější román *Můj strýc Odysseus*. Tato symbióza, čerpající látku z historie vlastního rodu a nesoucí řadu autobiografických rysů, účinně zvýraznila M. smysl pro humorem nadlehčenou povahokresbu v portrétu tragikomické postavy majitele pohřebního ústavu, jež se zároveň stala prostředníkem k hlubšímu zamyšlení nad chodem života, i pro uvolněné vypravěčství pohybující se na hraně mezi realitou a obrazotvorností. Intenzivně se M. věnoval i literatuře pro mládež. Vydal soubor netradičně pojatých pohádek využívajících běžných motivů v čapkovském duchu k zcivilnění fantastního světa (*Veselé pohádky vzhůru nohama*), svým vypravěčstvím dotvořil indické pohádky (*Nejkrásnější zahrada* – textový podklad mu přetlumčil O. Smékal), psal rozhlasové hry a příběhy ze života dětí, které někdy spojoval s detektivními postupy (*Záhada kolem Albatrosa*). Několik svých próz zpracoval i do podoby filmových scénářů: Nad námi svítá (1953), Zaostřit, prosím! (1956), Větrné moře (podle novely Muž proti moři), psal také scénáře na náměty jiných prozaiků a dramatiků (Případ Z-8, Vítězná křídla, Všude žijí lidé, Alibi na vodě, Na kolejiček čeká vrah, Svatá hříšnice); scenáristicky se podílel na filmové (Pěnička a parapličko, Partie krásného dragouna, Smrt černého krále, Vražda v hotelu Excelsior) i televizní (Hříšní lidé Města pražského, Panoptikum Města pražského) adapta-

ci svých kriminálních povídek. Pro rozhlas vytvořil několik desítek her, (zčásti i pro mládež), spolu s J. Otčenáškem byl u zrodu rozhlasového seriálu Jak se máte, Vondrovi?

PSEUDONYM, ŠIFRY: Jemar; Jam (Dikobraz 1958), -jm- (Květy 1965), -mrk-. ■ PRÍSPĚVKY in: sb. Aby zvítězila naše věc (1952); Ahoj na sobotu (1986); sb. Antonín Zápotocký ve vzpomínkách současníků (1985); AZ – Magazin (1984); Beseda (1971); Beseda naší vesnice (1974–76); Bulharsko (1985); Cizí jazyky ve škole (1966); Čes. literatura (1983); Českosl. armáda (1956); Českosl. televize (1989); Českosl.-sovětské vztahy (1975); Českosl. novinář (1965); Českosl. svět (1952, 1957, 1971); Českosl. voják (1979); Čes. dělník (1939–44); Čes. jazyk a literatura (1973, 1977); sb. Čeští spisovatelé korejským dětem (1952); Čtenář (1971–73); Čtení pro ženy (1990); sb. Čtyřicet let práce pro čes. literaturu (1989); Dikobraz (1949–68, 1984); Divadelní a filmové noviny (1966); Elán (1973); Film a doba (1955–59, 1984); Filmové noviny (1948); Gymnasion (Písek 1929–31); Hlas revoluce (1955, 1975–76, 1983); sb. Hornický rok (1949); Host do domu (1956, 1960); Im Herzen Europas (1962); Impuls (1966–68); Jihočes. akademik (Písek 1933–35); Kalendář pro ženy (1962); Kalendář Rudého práva (1961–62); Kino (1949–73); Kmen (1988–89); Krkonoše (Vrchlabí 1980); Kultura (1957–60); Kulturní měsíčník (Ostrava 1986–88); Kulturní politika (1948–49); Kulturní rozvoj (1985–89); Kulturní tvorba (1964–67); Květen (1955); Květy (1951–89; 1986–87 vzpomínky); Kytice (1946–47); Lid. demokracie (1953–59, 1983–89); Lid. obroda (Brno 1950); Lid. noviny (1934, 1940–42, 1948–52); Lid. kalendář SNPL (1961); Lit. měsíčník (1973–88); Lit. noviny (1936); Lit. noviny (1951–65); Magazin Co vás zajímá (1962, 1970); Magazin Lit. novin (1960); Mladá fronta (1948–52, 1961–79); Mladý svět (1960, 1965, 1972); My 49–51; sb. Na památku osvobození Československa sovětskou armádou (1951); Nár. politika (1937); Naše rodina (1988); Nová doba (1962–65); Nová svoboda (Ostrava 1960); Nové knihy (1961–86); Novinář (1983); Noviny (1992); Nový Orient (1973); Nový svět (1950); Nový život (1949–58); O knihách a autorech ČS (1982–89); sb. O životě a díle nár. umělce I. Olbrachta (Semily 1982); sb. Oheň a růže (1961); Ohníček (1971); Ochotnické divadlo (1960); Ostravský večerník (1973); Osvětová práce (1964); Pionýr (1983); Pionýrské noviny (1953); Písecké listy (1930–37); Plamen (1960–67); Pochodeň (Hradec Král. 1961); sb. Povídka 62 (1963); Požární ochrana (1969); Práce (1953–93); Prácheňský kraj (Písek 1930–31); Praha–Moskva (1957–82); Pravda (Plzeň 1969); Právo lidu (1936–37); sb. Prezident Klement Gottwald (1950); Repertoár Malé scény (1963); Reportér (1990); Rodina a škola (1975); Rolnické hlasy (1951); Romboid (Bratislava 1987); Rovnost (Brno

1957, 1969–70); Rozhlas (1984–86); Rudé právo (1945–69, 1981–94); Růst (1947); Sedmička pionýrů (1974); Sešity novináře (1973, 1983); Signál (1986); Slovanský přehled (1962); Slovenka (Bratislava 1961–63); sb. Spisovatelé Ostravsku (1953); Steinbrennerův kalendář (Vimperk 1929); Studentský časopis (1931–38); Svět práce (1969–87); Svět sovětů (1952–68); Svět v obrazech (1963, 1973); Světová literatura (1960, 1981–82); Svoboda (1957, 1983); Svob. noviny (1948); Svob. slovo (1955–86); Tvorba, i příl. Kmen (1949–87); Týdeník ČST (1987–90); Večerní Praha (1956–57, 1969, 1980–86); sb. Veselé čtení (1960); Vlasta (1951, 1961, 1994); Volkszeitung (1974); Výběr z nejzajímavějších knih (1980–86); sb. Vzbouřená země (1950); Záběr (1973, 1989); sb. Země kytičky (1955); Zeměd. noviny (1947–90); Zlatý máj (1972); Živnostenské noviny (1948); Život Plzeňska (1952); Život strany (1967, 1985). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Život se nevrací (PP 1944); Pečeť věrnosti (R 1944); Muži jdou v tmě (P 1946); A. S. Puškin (monografie, 1946); Josef Jungmann (monografie, 1947); Veselé pohádky vzhůru nohama (1947, přeprac. vyd. 1958 s tit. Pohádky vzhůru nohama); Pan Severýn (PP 1947, pseud. Jemar); Vesnice pod zemí (R 1949); Nad námi svítá (PP 1950); Hovoří matka (P 1951); Jak se Honza králem nestal (D pro ml., 1951, prem. 1950); V krásné zemi (RpRp 1951); Radostná setkání (RpRp 1951); Pionýr Feďa (P pro ml., 1953); Zasmějte se včerejšku (PP 1953, obs. i Pan Severýn); Z cihel a úsměvů (PP 1953); Mladí bojovníci (PP pro ml., 1953); Země pod rovníkem (Rp 1956); Desatero skořicových květů (RpRp 1957); Malá drama (PP 1960); List z kroniky (P 1960); Železný Míta (P pro ml., 1961); Žít mezi lidmi (PP 1961, obs. i List z kroniky); Střelnice (PP 1962); Za tebou stín (R 1962); Úsměvné pobřeží (RpRp 1962); Hluboký výkop (P 1963); Autopohádky (PP 1965, přeprac. pro ml. 1975); Blažený věk (R 1967); Nejkrásnější zahrada (adaptace indických pohádek, 1967); Panoptikum starých kriminálních příběhů (PP 1968); Záhada kolem Albatrosa (R pro ml., 1970); Panoptikum hrůšných lidí (PP 1971); Noční jízda (PP 1972, obs. i P Hluboký výkop); Můj strýc Odysseus (R 1974); Muž proti moři (R 1976); Panoptikum Města pražského (PP 1979); OK 096 se nehlásí (P 1979); Sůl země 1–2 (R 1981); Psí hvězda Sirius aneb Láskyplné vyprávění o psech (PP 1982); Vyprávění o psaní (EE 1985); Tristan aneb O lásce (P 1985); Čas lásky a nenávisti (R 1986, 3. d. románu Sůl země); Pohádkové vyprávěnky o knoflíkářích a jiné čeládce (PP pro ml., 1987); Praha = Prag = Prague = Prague = Praga (text k fotografiím J. a I. Doležala, 1991); – posmrtně: Lásky mých předků (R 1995). ■ REDIGOVAL *časopis*: Svět sovětů (1952 od č. 29 – 1954 do č. 28). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Hlas našich dnů (BB k únoru 1948, 1948); Veliké dílo (fotograf. reportáž z Nové huti K. Gottwalda v Ostravě-Kunčicích, 1952, s. V. Rýpar-em). ■

BIBLIOGRAFIE: J. M. Personální bibliografie (Znojmo 1979, rozmnož.). ■ LITERATURA: F. Buriánek: J. M. (1984, se soupisem knižních prací). ■ ● ref. Život se nevrací: Ns. (J. Nečas), Naše doba 51, 1943/44, s. 378; J. Machoň, LidN 11. 4. 1944; K. M. (Milotová), Venkov 23. 4. 1944 ●; ● ref. Pečeť věrnosti: K. P. (Polák), Nár. práce 10. 12. 1944; J. Polák, LidN 15. 2. 1945 ●; ● ref. Muži jdou v tmě: J. Hájek, Tvorba 1947, s. 543; K. Růžička, KM 1947, s. 145; J. Polák, Práce 10. 1. 1947; F. Buriánek, Zeměd. noviny 6. 3. 1947 → O současné české literatuře (1982); cd. (J. Hrabák), Rovnost 15. 6. 1947; G. (F. Götz), NO 5. 8. 1947 ●; ● ref. Vesnice pod zemí: J. Linhart, LidN 18. 9. 1949; K. Šiktanc, Mladá fronta 24. 11. 1949; F. Buriánek, Zeměd. noviny 24. 11. 1949; J. Štefánek, RP 27. 11. 1949; V. Běhounek, Práce 10. 12. 1949; cd. (J. Hrabák), Rovnost 9. 2. 1950; diskuse o knize (V. Řezáč, J. Štefánek, F. Götz, P. Bojar, F. Kautman, F. Buriánek, J. Marek), LidN 1. 1. 1950 ●; ● ref. Nad námi svítá: M. Filip, NŽ 1950, s. 477; M. Jariš, Tvorba 1950, s. 1935; S. Svoboda, Mladá fronta 16. 7. 1950; J. Štefánek, RP 8. 10. 1950; M. Stuchl, LidN 15. 11. 1950; F. Buriánek, Zeměd. noviny 4. 1. 1951 ●; F. Buriánek in J. M.: Vesnice pod zemí (1951); ● ref. Radostná setkání: M. Macková, LidN 25. 11. 1951; R. Parolek, NŽ 1951, s. 1719; J. Hájek, RP 13. 7. 1952 ●; Z. Neumannová: Ve službách současnosti, LidN 16. 1. 1951; ● ref. Z cihel a úsměvů: A. Závodský, Slezský sborník 1954, s. 264; A. Jelínek, NŽ 1954, 2. pololetí, s. 87; L. Procházka, Mladá fronta 7. 2. 1954; J. Nový, Obrana lidu 28. 2. 1954; J. Pilař, LitN 1954, č. 24; M. Jungmann, RP 26. 6. 1954 ●; G. Šubin: Cesta J. M., Praha–Moskva 1954, č. 5; J. Hájek in Literatura a život (1955); M. Suchmel: ref. Zasmějte se včerejšku, HD 1954, s. 222 → Co zbylo z recenzenta (1995); ● ref. Země pod rovníkem: I. Skála, RP 23. 9. 1956; F. Čihák, HD 1956, s. 564; M. Petříček, LitN 1956, č. 34 ●; ● ref. Desatero skořicových květů: I. Skála, RP 5. 9. 1957; J. Štefánek, LitN 1957, č. 4 ●; ● ref. Malá drama: v. f. (V. Forst), Tvorba 1961, s. 667; A. Hájková, HD 1961, s. 185; A. Jelínek, LitN 1961, č. 8; E. Hrych, Plamen 1961, č. 4 ●; ● ref. Žít mezi lidmi: M. Jungmann, LitN 1961, č. 44; J. Opelík, Kultura 1961, č. 48; J. Petrmičl, RP 14. 10. 1961; I. Zítková, Mladá fronta 10. 1. 1962; J. Pecháček, Plamen 1962, č. 2 ●; ● ref. Střelnice: M. Petříček, HD 1962, s. 549; Z. Heřman, LitN 1962, č. 32 ●; J. Petrmičl in J. M.: Muži jdou v tmě (1962); M. Ivanov: Kam dolétla holubice (Muži jdou v tmě), Českosl. voják 1962, č. 17 → Labyrint (1971); ● ref. Za tebou stín: M. Petříček, LitN 1962, č. 46; V. Forst, Tvorba 1962, s. 1195; vf (V. Falada), Zeměd. noviny 25. 1. 1963; J. Noge, Plamen 1963, č. 2 ●; V. Frýbová: ref. Železný Míta, ZM 1963, s. 87; ● ref. Autopohádky: Z. Heřman, LitN 1966, č. 8; J. Hek, Rovnost 23. 2. 1966; FB (F. Buriánek), Impuls 1966, s. 200; S. Bartůšková, HD 1966, č. 3; V. Stanovský, ZM 1966, s. 506 ●; O. Smékal in J. M.: Nejkrásnější zahrada (1967); V. Vařejková: ref. Nejkrásnější zahrada, Komenský 92, 1967/68, s. 512; J. Šnabr: J. M., ZM 1968, č. 1, příl.;

F. Buriánek in J. M.: Muži jdou v tmě (1968); ● ref. Blažený věk: Ks. (K. Kostroun), Nové knihy 1968, č. 8; M. Jungmann, Práce 21. 2. 1968; J. Pecháček, Kulturní noviny 1968, č. 12; Š. Vlašín, Kulturní tvorba 1968, č. 19; M. Pohorský, Impuls 1968, s. 434; I. Zitková, RP 7. 8. 1968 ●; ● ref. Panoptikum starých kriminálních příběhů: M. Pohorský, RP 14. 1. 1969 → Zlomky analýzy (1990); O. Sus, Listy 1969, č. 17 ●; ● ref. Panoptikum hříšných lidí: V. Kantor, Nové knihy 1971, č. 44; Š. Vlašín, Tvorba 1972, č. 20 ●; ● ref. Noční jízda: -ra.- (V. Macura), Tvorba 1972, č. 26; Š. Vlašín, Rovnost 25. 8. 1972; -ap- (A. Pludek), Lit. měsíčník 1973, č. 2 ●; M. Pohorský in J. M.: Vesnice pod zemí (1974); ● ref. Můj strýc Odysseus: Z. Bělinová, Nové knihy 1975, č. 21; J. Adam, Mladá fronta 10. 6. 1975; J. Heřtová, RP 20. 6. 1975; vv (M. Vacík), LD 20. 8. 1975; J. Tomáš, Tvorba 1975, č. 41; Š. Vlašín, Brněnský večerník 18. 12. 1975 → Ve škole života (1980); J. Nejedlá, Lit. měsíčník 1976, č. 7 ●; ● ref. Muž proti moři: RN (V. Erben), Nové knihy 1976, č. 10; J. Tomáš, Tvorba 1976, č. 14; (vln) (V. Novotný), Zeměd. noviny 17. 4. 1976; V. Ržounek, RP 6. 12. 1976 ●; J. Blažek: Skutečnost a alegorie v M. Malých dramatech, Čes. jazyk a literatura 27, 1976/77, s. 228; F. Buriánek: Usměvy láskyplné a ironické (Můj strýc Odysseus), in Ohlédnutí (1978); ● ref. Panoptikum Města pražského: Š. Vlašín, Rovnost 22. 6. 1979 → Na přelomu desetiletí (1985); H. Hrzalová, RP 2. 8. 1979; J. Hrabák, Lit. měsíčník 1980, č. 2 ●; M. Pohorský in J. M.: Můj strýc Odysseus (1979, 2. vyd.) + in J. M.: Síl země 2 (1981) → obojí Zlomky analýzy (1990); F. Buriánek in O současné české literatuře (1982); ● ref. Síl země: F. Buriánek, Lit. měsíčník 1982, č. 8; H. Hrzalová, Tvorba 1982, č. 38, příl. Kmen; J. Navrátil, Nové knihy 1982, č. 10; V. Píša, RP 7. 6. 1982; Š. Vlašín, ČLit 1984, s. 351 ●; ● ref. Psi hvězda Sirius...: tg. (R. Togerová), Nové knihy 1982, č. 43; H. Hrzalová, RP 26. 11. 1982; M. Pohorský, Tvorba 1982, č. 49, příl. Kmen; A. Bejblík, LD 15. 1. 1983; F. Buriánek, Lit. měsíčník 1983, č. 3 ●; J. Heřtová: Proměny vypravěče naší doby, Lit. měsíčník 1984, č. 5; F. Buriánek: O J. M. a jeho díle, Tvorba 1984, č. 22, příl. Kmen; M. Krobotová: K výzkumu srozumitelnosti Autopohádek J. M., AUP Olomouc, Facultas paedagogica, Philologica 3, Čes. jazyk a literatura 5, 1985; F. Buriánek in J. M.: Muži jdou v tmě, Muž proti moři (1985) + Žánrová variabilita prozaického cesty, in Z literárněvědných studií (1985); ● ref. Vyprávění o psaní: (po) (J. Poláček), Brněnský večerník 29. 1. 1986; (fc) (G. Franc), LD 20. 3. 1986; (vln) (V. Novotný), Zeměd. noviny 8. 4. 1986; E. Světlík, Tvorba 1986, č. 15, příl. Kmen; J. Holoubek, Mladá fronta 16. 8. 1986 ●; ● ref. Tristan aneb O lásce: F. Buriánek, Lit. měsíčník 1986, č. 5; J. Adam, Mladá fronta 20. 2. 1986; I. Vízdalová, Práce 15. 4. 1986; M. Pohorský, Tvorba 1986, č. 13, příl. Kmen; VěK (V. Kovářová), Nové knihy 1986, č. 4; V. Novotný, Zeměd. noviny 9. 8. 1986 ●; ● ref. Čas lásky a nenávisti: F. Cinger, RP 27. 11. 1986; B. Dokoupil, Tvorba 1987, č. 8, příl.

Kmen; F. Buriánek, Lit. měsíčník 1987, č. 4; Š. Vlašín, LD 22. 5. 1987; V. Novotný, Zeměd. noviny 25. 6. 1987; O. Rafaj, Lit. měsíčník 1987, č. 8 ●; ● ref. Pohádkové vyprávěnky o knoflíkářích...: P. A. Bílek, Nové knihy 1987, č. 12; J. Voráček, ZM 1987, s. 306 ●; F. Buriánek: O vypravěči J. M., Lit. měsíčník 1989, č. 5; O. Neff: Cesty k moudrosti, Kmen 1989, č. 19; F. Buriánek: J. M. – vypravěč, Přednášky z 33. běhu Letní školy slovanských studií (1992); (jp) (J. Poláček) in Slovník české prózy 1945–1994 (1994, Můj strýc Odysseus); ● ref. Lásky mých předků: A. Haman, Nové knihy 1995, č. 47; F. Cinger, Právo 14. 11. 1995; J. Šimůnek, Svob. slovo 9. 1. 1996 ●.

dv, zp

Josef Richard Marek

* 21. 7. 1883 *Karlín* (Praha-K.)† 19. 6. 1951 *Praha*

Výtvarný kritik, překladatel francouzské a německé literatury, autor románu o J. Mánesovi; knižní grafik a kreslil.

Podepisoval se i Josef Marek. – Pocházel z rodiny hostinského. V rodišti absolvoval gymnázium (mat. 1902), pak začal studovat architekturu na pražské technice (žák prof. J. Kouly), ale po třech semestrech (1903) přešel na Akademii výtvarných umění a stal se žákem V. Bukovace a V. Hynaise, u něhož 1906–07 (po ukončení 3. roč.) absolvoval Speciální školu malířskou. Poté působil jako profesor kreslení a geometrie na vyšší reálce (1912–14 ve vedlejším úvazku též na gymnáziu) na Žižkově (Praha-Ž.), od 1927 (s přestávkou ve šk. roce 1933/34, kdy měl zdravotní dovolenou) na vyšší reálce v Praze-Karlíně. Při zaměstnání se soustavně věnoval výtvarné kritice a esejistice, nejprve v Moderní revui, později v Lumíru a jiných časopisech, působil též jako redaktor výtvarné rubriky ve Venkově (1918–24) a v Nár. listech (1924–38), od 1945 byl výtvarným referentem Českosl. rozhlasu. Jako výtvarný umělec se orientoval na knižní grafiku a v tomto oboru se uvedl již 1903, kdy pro Šrámkovu prózu Sláva života, vydanou Knihovnou Nového kultu, vytvořil obálkovou kresbu; pracoval pak pro významné knižnice (zvl. Knihy dobrých autorů a Čeští autoři K. Neumannové, Dobré dílo J. Floriana, Knihovna Moderní revue, Topičovy Bílé knihy aj.), spolupracoval s nakl. Aventinum, Symposion, J. R. Vilímkem,

Družstevní práce aj. Zajímal se i o otázky výtvarné výchovy a o stavovské záležitosti (od 1924 byl předsedou Svazu českosl. kreslířů), ve 20. letech redigoval časopisy *Drobné umění* a *Stavba*. Zároveň s touto výtvarně zaměřenou činností se již od 10. let vydatně věnoval práci překladatelské.

Souvztažnost a vzájemnou motivovanost M. dvojí umělecké orientace, jednak výtvarné, jednak slovesné, významně podporovaly synkretizační tendence počátku století, konkrétně pak i prostředí *Moderní revue*, v níž se M. v obou svých rolích etabloval. Příznačně se také již v počátcích specializoval na knižní grafiku a stanul mezi průkopníky hnutí za krásnou knihu; byl tvůrcem secesně stylizovaných dekorativních vinět a titulních listů nebo celkové grafické úpravy knih, z nichž některé byly jeho vlastní překlady (např. P. Gauguin: *Noa-Noa*, A. Gide: *Saul*, J. A. Rimbaud: *Pobyt v pekle*). Od 10. let se také soustavně věnoval výtvarné kritice, zejména referování o výstavách, občas i úvahám o vztahu výtvarné a slovesné stránky knihy (např. stať *Umění v knihách* o výtvarném doprovodu F. Bílka k poezii O. Březiny; též studie o české knižní grafice ve francouzském časopise *L'Art vivant*). Později vydal několik monografií-esejů o soudobých výtvarnících, kteří mu byli blízcí školením nebo naturelem či výtvarněorganizátorskou aktivitou: o M. Beránkovi, O. Blažičkovi, F. Z. Eberlovi, F. V. Mokrém a J. Štolovském, z malířů starších uměleckých epoch o P. J. Brandlovi. – V překladatelské práci se shodně s *Moderní revu* (zejména v intencích autoritativního edičního programu A. Procházky) i v souladu s dalšími exkluzivními edicemi zaměřil na moderní francouzskou literaturu. Tak byl prvním českým překladatelem básnické prózy J. A. Rimbauda, souboru próz symbolisty M. Schwoba, překládal i další dekadentní a symbolistní autory (např. J. Laforgue, A. Samain), značnou pozornost věnoval dílu Barbeye d'Aureville, jako jeden z prvních tlumočil rané práce A. Gida a společně s A. Procházkou také dramata A. Suarèse, volil však i práce méně známých autorů (např. R. Boylesve), popřípadě i literátů starších období a směrů (např. romantický povídkář Ch. Nodier, parnasista T. Gautier). Zvláštní oblastí jeho zájmů byla literární tvorba výtvarných umělců, jako vzpomínková próza P. Gauguina a psychologický román malíře E. Fromentina; sem jistou uměleckou bipolárností patřil

i představitel belgické naturalistické prózy a výtvarný kritik C. Lemonnier (z druhé strany M. zaujetí pro belgickou literaturu zase dosvědčují překlady Ch. De Costera a G. Eekhouda). Mimoto vybíral i aktuální, společensky naléhavé tituly, jakým byl román o 1. světové válce od F. Parmentiera. Překládal také z německé literatury, mj. díla tvůrců spjatých s českým prostředím (R. Michel, F. Werfel). Překladatelsky patrně spolupracoval i s populární knižnicí J. R. Vilímka *Láska* a život slavných mužů a žen (D. Dunckerová, R. Heymann, H. Freimark, H. V. Schumacher aj.; jméno překladatele je zde důsledně uváděno jen s iniciálou křest. jména – J. Marek). – V jediném svém románu *Žlutá růže Josefa Mánesa*, psaném (s J. Wenigem) v dialogizované formě pro rozhlas, ztvárnil M. cyklem obrazů spjatých osudovým motivem růže umělcovo životní a umělecké drama. Napsal též několik dojmových cestopisných črt.

ŠIFRY: jmr., jrm, jrm., m.- ■ PŘÍSPĚVKY in: *Almanach Družstevní práce* (1928); *L'Art et Dessin* (Paříž); *L'Art vivant* (Paříž 1928); *Cesta* (1918–28; 1927 K. M. Čapek Chod a výtvarné umění); *Čes. svět* (1915–18); *Graphische Künste*; sb. Hollar (1925–27, 1942); roč. *Chudým dětem* (Brno 1936, Mácha v zrcadle pražské výstavy); *Kulturní zpravodaj*, pokr. *Panoráma* (1926–28); *Lit. rozhledy* (1925); *Lumír* (1918–19); *Moderní revue* (1909–17; 1916 *Umění v knihách*); *Nár. listy* (1924–38); *Náš směr* (Brno 1912, t. r. jako 11. a 12. sešit samostatná monografie Petr Jan Brandl); *Přehled* (1911); *Ročenka Svazu českosl. kreslířů* na rok 1926; *Rozpravy Aventina* (1925–28); *Salon* (1935, cestopis. črta *Město zřícených chrámů*); *Světovzor* (1930); *Tribuna* (1925, též příl. *Módní revue* a *Zábavné čtení*); *Venkov* (1918–25). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o umění*: Petr Jan Brandl (monografie 1912 ← *Náš směr*); Oldřich Blažiček (monografie, 1933); F. Z. Eberl (monografie, 1934); *Cařihrad kouzla nezabavený* (cestopis. črta, 1935); *Muzeum Fr. Palackého a Fr. Lad. Riegra* (studie, 1935, s K. Stlouckem); *Josef Štolovský* (monografie, 1936); *Míla Beránek* (monografie, 1938); F. V. Mokrý (monografie, 1940); *Žlutá růže Josefa Mánesa* (rozhlasový R, 1940, s J. Wenigem); mimoto katalogy výstav O. Štáfla (1937) a J. Skody (1941). – *Překlady*: R. Boylesve: *Moje láska* (1908, 1921 s tit. *Má láska*); C. Lemonnier: *Mrtvý, Host Quadolietův, Prst Boží, Starý zvoník* (1908; 1912 *P Mrtvý spolu* s překl. K. Adama *Jak plyne potůček*) + *Mužství* (1911) + *Když jsem byla mužem* (1911) + *Upír* (1912) + *Vášnivý milenec, Quadolietův host* (1912) + *Adam a Eva* (b. d., 1913) + *Z vesnického zákoutí* a jiné povídky (b. d., 1913; obs. i překl. A. Horákové) + *Moloch* (1925) + *Syn země* (1925);

P. Gauguin: Noa-Noa (b. d., 1909); J. A. Rimbaud: Pobyt v pekle (b. d., 1910) + Pouště lásky, Záblesky, Pobyt v pekle (1912); J. A. Barbey d'Aureville: Štěstí v zločinu (b. d., 1910) + Karmazínová záclona (b. d., 1911) + Dábelské (b. d., 1920) + Rytíř des Touches (1923) + Co neumírá (1924) + Očarovaná (1925) + Rub karet whistové partie (b. d., in 1000 nejkrásnějších novel, sv. 46); A. Samain: Hyalis, malý faun s modrými očima (b. d., 1911, in 1000..., sv. 4); T. Gautier: Markýzín psík (b. d., 1911, in 1000..., sv. 12); Ch. De Coster: Blanka, Klára a Kandida (b. d., 1911, in 1000..., sv. 14); G. Eekhoud: Červený kohout (b. d., 1911, in 1000..., sv. 22); M. Schwob: Kniha o Monelle (1911) + Smyšlené životy (1911, s M. Kalašovou) + Lampa Psyche (1927); A. Gide: Návrat marnotratného syna (b. d., 1912, in 1000..., sv. 26) + Saul (1918); Ch. Nodier: Úval zabitého (b. d., 1913, in 1000..., sv. 49); D. Duncker: Markýza de Pompadour (1914); E. Fromentin: Dominik (1914); A. Suarès: Kressida, Helena (1914, s A. Procházkou); A. Silvestre: Abbé d'Arthès (b. d., 1914, in 1000..., sv. 41); A. Villiers de l'Isle-Adam: Vévoda Portlandský (b. d., 1914, in 1000..., sv. 69); L. Delattre: Silvie v zahradě (b. d., 1914, in 1000..., sv. 75); H. V. Schumacher: Císařovna Eugenie (1915); E. Zabel: Román carevny Kateřiny II. (b. d., 1915); F. M. Luzel: Dva kapucíni aneb Osud (b. d., 1916, in 1000..., sv. 101); A. Mercereau: Slovo k životu (1916); H. Freimark: Román královny Marie Antoinetty (b. d., 1917); R. Heymann: Sen lásky Napoleona (b. d., 1917); R. M. Rilke: Láska Magdalenina (Rilkova adaptace franc. prózy J. Bonnetta, 1917); J. Laforgue: Člověk Pierrot (1919); J. Jacquin, A. Fabre: Junák mstítel (1921); F. Parmentier: Uragan (1928); W. S. Masterman: Doznání rozhlasmem (1930); F. Werfel: Zbožnost (1931); R. Michel: Ježíš na Šumavě (1938). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Drobné umění (1920–22, s K. Fišerem a J. Veselým), Stavba (1922); *ročenku*: Ročenka Svazu československých kreslířů na rok 1926 (1926, s B. Hnátkem, S. Matějčkem, K. Šatalem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: V. Dyk: Dvojí poezie (1932, s jinými); Básník a sochař. Dopisy Julia Zeyera a Františka Bílka z let 1896–1901 (1941, i úvod). ■

LITERATURA: an. (F. X. Šalda): Arthur Rimbaud (též o překl. J. R. M.), Novina 4, 1910/11, s. 639 → KP 8 (1956); O. Šimek: ref. překl. C. Lemonnier: Mužství, Novina 5, 1911/12, s. 345; ill. (A. Novák): Cesta památce K. M. Čapka Choda (též o stati J. R. M.), LidN 17. 11. 1927; vz. (V. Zelinka): ref. překl. F. Parmentier, Zvon 29, 1928/29, s. 55; V. Stupka: Obnovený obraz J. A. Rimbauda (mj. srovnání překl. V. Nezvala a J. R. M.), LidN 6. 5. 1930; S. (K. Sezima): ref. Oldřich Blažíček, Lumír 59, 1932/33, s. 229; Sk. (F. Skácelík): ref. F. Z. Eberl, Lumír 61, 1934/35, s. 176; ● ref. Žlutá růže...: J. Loriš, Čteme 2, 1939/40, s. 284; rk, LidN 4. 1. 1940; kp. (K. Polák), Nár. práce 3. 8. 1940; F. V. Mokry, Venkov 22. 8. 1940; Č. (V. Červinka), Zvon 41, 1940/41, s. 224 a 464 ●; J. Knap: ref. F. V. Mokry, Venkov 1. 1. 1941;

L. Hlaváček: Začátky moderní české knihy, Výtvarné umění 1970, s. 367; J. Chlebeček: Kniha byla jeho láskou, Typografia 1988, s. 134.

bs, et

František Mareš

* 4. 11. 1884 Praha
† 25. 1. 1960 Plzeň

Autor básní z dělnického a školského prostředí, symbolického dramatu i filozofického eseje, nastolujících problematiku hledání životních hodnot, a práci o dějinách a teoriích socialistického hnutí.

Pocházel z dělnické rodiny. V Praze absolvoval střední školu a od 1904 studoval na technice chemii. Pak působil jako středoškolský profesor: od 1910 v Karlíně (Praha-K.) na vyšší reálce, 1912–13 ve Dvoře Král. na reálném gymnáziu, potom v Praze na různých středních školách (od 1922 na obchodní akademii); od 1930 byl ředitelem obchodní akademie v Plzni. Byl také politicky činný v soc. demokratické straně. V září 1939 byl zatčen gestapem a až do 1945 vězněn v koncentračním táboře Buchenwald.

M. verše neměly výrazné atributy básnického jazyka; věcně, ale s účástí, která tvořila poetický prvek M. tvorby, promlouvají o sociálním postavení a tužbách učitelů a chudých žáků (*Z dílny lidskosti*) a o práci a životě dělníků z hutí (*Z bojiště práce a jiné básně*). Ve veršovaném symbolickém dramatu *Syn Páně*, v němž se odráží i M. vlastní společenská aktivita, zobrazil faustovské hledání vědce pátrajícího po základních formách hmoty a spatřujícího v tomto úsilí své životní poslání, jemuž obětuje osobní štěstí, zdraví a nakonec i život. Myšlenky hry o neustálém vědeckém poznávání rozvedl reflexemi o významu poznání uměleckého v eseji *Od atomu ke kosmu*, který napsal z myšlenkového materiálu rozsáhlé odborné práce vzniklé v koncentračním táboře, jejíž rukopis shořel při náletu. – M. se též zabýval problematikou socialismu a komunismu; v práci *Socialism a komunism v moderním mezinárodním hnutí sociálním* pojednal o evropském (ve stručnosti i domácím) vývoji těchto hnutí od utopických počátků do současnosti, o jejich teoriích a taktice (k tomuto tématu se vztahuje i literaturou uváděný, avšak nezjištěný spis Sociální filozofie demokratického socialismu).

PŘÍSPĚVKY *in*: Akademie, lit. příl. Rudé květy (1924–27); Dělnická osvěta (1922–29); Nová svoboda (1928); Právo lidu, příl. Dělnická besídka a Sobota (1921–23). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Syn Páně (D 1923); Z dílny lidskosti (BB 1924); Z bojiště práce a jiné básně (1924); Od atomu ke kosmu (E 1947). – *Ostatní práce*: Socialism a komunism v moderním mezinárodním hnutí sociálním (1926). ■

LITERATURA: ● ref. Z dílny lidskosti: K. (F. V. Krejčí), PL 19. 10. 1924 (též o D Syn Páně); -ý (J. Sýkora), Akademie 28, 1924/25, lit. příl. Rudé květy, s. 16; K. Juda, Střední škola 1925, s. 107 ●; r. i. (R. Illový); ref. Z bojiště práce..., Akademie 28, 1924/25, lit. příl. Rudé květy, s. 79; F. Fajfr: ref. Socialism a komunism..., Čes. mysl 1927, s. 147.

dh

Michal Mareš

* 22. 1. 1893 *Teplice-Šanov* (Teplice)
† 17. 2. 1971 *Praha*

Prozaik, reportér a žurnalista, básník.

Vl. jm. Josef M.; křestní jméno psal i v podobě Joska, Michal J., Michael, příjmení Mares. – Otec, strojník, odešel po propuštění z práce (za účast na prvomájové oslavě) 1893 s rodinou z Teplíc do Prahy. M. navštěvoval německé školy, po měšťanské od 1907 obchodní akademii; 1909 byl za podíl na demonstraci proti popravě španělského volnomyšlenkáře F. Ferrera vyloučen ze všech středních škol v Rakousku-Uhersku a studoval pak večerně v soukromé obchodní škole T. J. Maděry. Zaměstnán byl jako soukromý úředník a cestující obchodní zástupce; 1914 odešel do Hamburku, kde se živil jako přístavní dělník a bubeník Armády spásy. Jako člen antimilitaristického Klubu mladých v Karlíně (od 1910) byl aktivním účastníkem anarchistického hnutí (jméno Michal přijal z úcty k M. A. Bakuninovi a M. Káchovi); 1912 byl poprvé vězněn za pouliční demonstraci. Přátelil se s řadou jeho tehdejších přívrženců z řad literátů a publicistů (J. Hašek, V. Borek, M. Kácha, manželé Štychovi), ale stýkal se např. i s F. Kafkou, K. a J. Čapky, F. Langrem aj. Po vypuknutí 1. světové války narukoval do Prahy, věren antimilitaristickému přesvědčení se však vyhýbal službě se zbraní a působil v aparátu vojenského zásobování. V listopadu 1917 dezertoval a následující rok prožil s oddíly „zeleného kádru“ v okolí Dačic. Bezpro-

středně po skončení války se vypravil do Německa, počátkem 20. let cestoval po Evropě a severní Africe (krátce sloužil v cizinecké legii). V Praze byl dramaturgem Longenovy Revoluční scény, pak postupně redaktorem listů Tribuna a Prager Tagblatt a zároveň trvalým spolupracovníkem Rudého práva. Jako novinář často pronikl k významným případům soudobého politického dění (např. fémové vraždy dr. T. Lessinga v Mariánských Lázních); po Hitlerově nástupu k moci pomáhal německým antifašistickým emigrantům, 1938 sloužil dobrovolně na hranici republiky v oddílu Stráže obrany státu a po záboru Sudet musel uprchnout před henleinovci (jeho majetek v Mar. Lázních byl konfiskován). Za 2. světové války pomáhal židovským občanům (organizoval např. černou poštu do Terezína) a podílel se i na ilegální odbojové práci. V květnu 1945 byl M. omylem zatčen a deportován orgány NKVD (na sklonku války ukrýval někdejšího redakčního kolegu z Prager Tagblattu vyhýbajícího se odchodu na frontu, který byl pokládán za agenta nacistické bezpečnostní služby). Na porušování zákonnosti a zneužívání moci v poválečných poměrech (zejména při nehumánním postupu tehdejších Revolučních gard vůči německému obyvatelstvu pohraničí) reagoval M. sérií reportáží otištěných v Peroutkově revui Dnešek; vyvolaly odpor zejména v komunistickém tisku a už 1947 byl M. žalován za úmyslné poškozování pověsti českosl. bezpečnostních orgánů (žaloba byla tehdy pod tíhou M. argumentů stažena). Po únoru 1948 byl M. jako jeden z prvních vyloučen ze Syndikátu čes. spisovatelů a v březnu 1948 uvězněn na Pankráci; ve vykonstruovaném procesu byl znovu obviněn z přechovávání německého špiona, souzen podle retribučního zákona a odsouzen k sedmi letům těžkého žaláře a k deseti rokům ztráty občanských práv (jeho věrným obhájcem byl JUDr. K. Resler). Od 1950 byl vězněn na Mírově, odkud jezdil na nucené práce do skláren v Ropotíně, 1953 přeložen do Ilavy a odtud 1955 propuštěn na svobodu. Zprvu pracoval na stavbě a po úrazu, kdy nepobíral ani minimální důchod, jej (zásluhou V. Makovského) zaměstnávali na AVU jako model vousatého starce. Po propuštění několikrát bezvýsledně žádal o revizi procesu (původní rozsudek zrušen v plném rozsahu a prohlášen za nezákonný teprve 1991 senátem Nejvyššího soudu Čes. republiky). Od 1964 ob-

čas publikoval (rukopis jeho pamětí – v LA PNP – je německý, protože M. nevěřil v jejich vydání v Čechách). Pohřben byl na hřbitově v Praze-Holešovicích.

M. literární činnost bezprostředně tlumočila prostřednictvím aktuálních temat jeho společenské názory. Po mladistvých pokusech o verše v anarchistických časopisech a po nevýrazné knižní prvotině vydal sbírku sociálně laděných básní *Přicházím z periferie*, zachycující v drobných smyslových postřezích i rozsáhlejších vizuálních záběrech atmosféru poválečného velkoměsta (Praha a Berlína). Pozdější M. básně, otiskované časopisecky, byly často přímým ohlasem dobových událostí. Osobitěji se M. projevoval v povídkách, reportážích, črtách i v drobných novinových žánrech (fejton, causerie, sloupek, entrefilet aj., kterými přispíval např. do *Tribuny*). Ve všech jeho prózách dominuje zájem o různé, často pitoreskní sféry velkoměstského života a pozornost k lidem z okraje společnosti, nevěstkám, zlodějkům, podvodníkům, nezaměstnaným, bezdomovcům atd. Své postavy a jejich zkratkovitě zachycené osudy předváděl M. nejen jako součást dokumentárně vylíčeného prostředí, ale s humanistickým zaujetím i jako bytosti s autentickým citovým životem a vlastními mravními normami (*Policejní štára, Pan Václav...*). Tematiku M. reportážních črt ovlivňovala snaha působit zobrazením otřesných sociálních faktů na vědomí veřejnosti; tento záměr se podstatně podílel i na vzniku jeho rozsáhlejších fabulovaných próz. Mimořádný mimoliterární ohlas z nich získal „africký román lásky a utrpení“ *Oáza*, věleňující do sentimentálního příběhu turistů v exotickém prostředí africké oázy obraz galejnických poměrů ve fosfátových dolech jižního Tuniska (dokumentární věrohodnost těchto partií vyvolala protest francouzské vlády a vedla k následnému zákazu nejdrastičtějšího pracovního trestu), pozornost české cenzury vzbudila svým tématem (odmítnutí trestu smrti) hra *Sing-Sing*, napsaná pod dojmem popravy Sacca a Vanzettiho. Aktuálnost obou děl dokládají i jejich okamžitě německé překlady, *Oázy* od R. Fuchse (zůstal nevydán), *Sing-Sing* od G. Reinerové (1928). Bouřlivou politickou reakci, osudnou pro M. další život, vyvolal po 1945 cyklus reportáží *Přicházím z periferie republiky* o osídlování pohraničí a odsunu německého obyvatelstva. V dokumentárních záběrech jed-

notlivých případů a často drobných, ale příznačných faktů vyjádřil M. tehdy zcela osamoceny, od nacionálních emocí oproštěný pohled na dramatické dění „v kraji zákonem opuštěném“: upozorňoval na problematické vystěhovávání německých dělníků, rolníků a dřevorubců, prováděné bez ohledu na hospodářské ztráty, na rozkrádání majetku a uměleckých cenností, na nehumánní poměry v internačních táborech a v nemocnicích, na „gestapismus“ v jednání policejních orgánů, na protiprávní činy národních správců apod. a představoval je jako projevy nebezpečného uvolnění negativních stránek v jedinci i komunitě, které ohrožuje budoucí společenský vývoj. – Součástí M. literární aktivity v meziválečné době byly i filmové scénáře (1928 *Když struny lkají*; nerealizovány zůstaly *Internacionální patriot*, 1932, a *Země nás uživí*, 1935). Při domovních prohlídkách 1945 údajně zmizely rukopisy sbírky *Buřičovy verše*, zlomku románu *Revolucionář* v posteli a *Povídke* pro malá a velké bolševiky.

ŠIFRY: M., Mi. Ma., mima. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Apolon* (1924); sb. *Děk bojovníku. Soudruhu S. K. Neumannovi k sedmdesátinám...* (1945); *Dnešek* (1946–48; 1946 seriál *Přicházím z periferie republiky*); *Haló noviny* (1933–38); *Internationale* (Liberec 1921–34); sb. *Komunistické večery* (1922); *Lid. demokracie* (od 1964); *Lid. noviny* (1920–38); K. Wagenbach: *Franz Kafka. Eine Biographie seiner Jugend 1883–1912* (Bern 1958; *Wie ich F. K. kennenlernte*); *Lit. noviny* (1946–47); *Munkás* (Košice, Bratislava ad. 1922–36); *Plamen* (1966); *Prager Abendzeitung* (1922–38); *Prager Mittag* (1936–38); *Prager Tagblatt* (1912–38); *Proletkult* (1922); *Reflektor* (1927); *Rote Fahne* (1935–38); *Rovnost* (Brno 1920–38); *Rozvoj* (1926–27); *Rudé právo* (1920–38); *Signál* (1928); *Sršatec* (1920–25); *Svob. noviny* (1946–48); *Tribuna* (1919–24); *Trn* (1924); *Vorwärts* (Liberec 1920–25); *Wohlstand für Alle* (1912–13); – posmrtně: *Básníci ve stínu šibenice* (Řím 1976, ed. A. Kratochvíl); *Revue Teplce* (1971–72); *Severočes. deník* (1992–93). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Disharmonie* (BB a BB v próze, 1916); *Přicházím z periferie* (BB 1920); *Policejní štára* (PP 1922); *Andělíčkářka* (R 1922); *Oáza* (R 1924); *Zápisky z výčepů lihovin, nevěstinců Afriky, Prahy a odjinud* (PP 1926); *Zelená garda* (P 1927); *Sing-Sing* (D 1928); *Pan Václav, český trhan v cizině* (P b. d., 1928); *Internacionální patriot, pan Václav doma* (P 1931). ■ *REDIGOVAL periodika*: *Stráž mokřých* (1928, s příl. *Protiprohibiční liga*), *Ozvěny z Mírova* (podzim 1950–červen 1951, věžeňský cyklostylovaný časopis). ■

LITERATURA: ● ref. *Přicházím z periferie*: A. M. Piša, *Kmen* 4, 1920/21, s. 527; -pa- (F. S. Procház-

ka), Zvon 21, 1920/21, s. 669 ●; ● ref. Policejní štáta: J. H. (Hora), RP 28. 5. 1922; A. M. Píša, Proletkult 2, 1923/24, s. 108 ●; J. H. (Hora): ref. Andělíčkářka, RP 18. 2. 1923; ● ref. Oáza: J. O. Novotný, Cesta 7, 1924/25, s. 554; A. M. Píša, Pramen 5, 1924/25, s. 407; vz. (V. Zelinka), Zvon 25, 1924/25, s. 349; A. N. (Novák), LidN 10. 4. 1925 ●; M. Pujmanová-Hennerová: ref. Zápisky z výčepů lihovin..., Tribuna 20. 6. 1926; ● ref. Zelená garda: -a (J. Hora), RP 21. 10. 1927; vz. (V. Zelinka), Zvon 28, 1927/28, s. 125 ●; J. F. Urban in Potulky Teplickem (1928); B. A. P.: ref. Pan Václav..., Signál 1, 1928/29, s. 93; vz. (V. Zelinka): ref. Internacionální patriot..., Zvon 31, 1930/31, s. 559; gb (G. Bareš): Případ M. M., Tvorba 1946, s. 653; F. Mikšovský: Proč píše M. M.?, Tvorba 1946, s. 715; jip: K případu M. M., Tvorba 1946, s. 774; G. Bareš in Rozhovor s Ferdinandem Peroutkou o demokracii a svobodě (1947); an.: M. M. darf wieder schreiben, Volksbote 9. 10. 1965; P. Koukal: Poslední anarchista, Směr (Teplice) 1970, č. 3; ● nekrology: pk (P. Koukal), Směr 1971, č. 9; an., Revue Teplice 1971, č. 7 ●; J. Firt in Knihy a osudy (Mnichov 1972, Brno 1991); A. Kratochvíl in Žaluji 1, 2 (Mnichov 1973, Praha 1990); P. Drtina in Československo můj osud (Toronto 1982, Praha 1992); V. Černý in Paměti 1945–1972 (Toronto 1983, Brno 1992); V. Hejl in Zpráva o organizovaném násilí (1990); T. R. Field in Lomikel a jiné zádrhele (1990); O. Hora in Svědectví o puči (1991); P. Koukal: Za neposlušnost se platí, Severočes. deník 15. 2. 1991 + M. M.: Přicházím z periferie republiky, tamtéž 23. 2. 1991 + (pak) Causa M., tamtéž 16. 9. 1991; P. Kovařík in Vranská (1991); Z. Dvořáková in Z letopisů třetího odboje (1992); P. Koukal: Návrat M. M., Severočes. regionální deník 23. 1. 1993; R. Ströbinger: Svědectví o spisovateli, kterého nosili k tajnému procesu na nosítkách, sb. Rozhlasová univerzita Svobodné Evropy 2 (1994, s. 152); P. Koukal: Peroutkuv novinař M. M., Revolver Revue č. 34, 1997, s. 183.

pk

Michael Marhan

* 29. 9. 1851 *Mělník*
† 25. 12. 1928 *Praha*

Autor a upravovatel próz pro mládež.

Narodil se v rodině zámečnického mistra. Hlavní školu navštěvoval v rodišti a pak v Litoměřicích, v Praze studoval Akademické gymnázium a od 1867 učitelství ústav. Učil ve Slabcích u Rakovnicka, ve Vinařicích u Loun a od 1870 v Mělníku (zde spolupracoval s regionálními časopisy Mělničan, Podřipan, Pšovan

aj.). Od 1875 byl učitelem a později ředitelem chlapecké obecné školy v Karlíně (Praha-K.). Účastnil se kulturněosvětové činnosti karlínského učitelstva (např. se podílel na uspořádání školské výstavy 1886), byl členem učitelského spolku Budeč. 1911 odešel do důchodu. Byl pohřben na Olšanských hřbitovech.

M. nerozsáhlou literární tvorbu určenou mládeži poznamenala výchovněnáboženská tendence. Psal mravoučné povídky s cílem vést čtenáře k poslušnosti, pilnosti, skromnosti, obětavosti, k lásce k rodičům apod. a varovat je před pověrami a špatnou četbou (*Čtvero povídek, Tři povídky z jara života*). Převyprávěním Andersenových a několika dalších pohádek, jednak srbských, jednak z Tisíce a jedné noci a jedné podle K. J. Erbena (Andersenovy pohádky, Povídky a pohádky), a úpravou Robinsona Crusoe se snažil dětem zprostředkovat kvalitní zábavnou i poučnou četbu. Podobná kritéria uplatňoval i jako redaktor časopisu Zlaté mládí a knihnice Besedy mládeže. – Literatura ještě M. přisuzuje autorství adaptace Enšpígl, vydané pod jm. Jan Borecký, ve skutečnosti tato kniha vyšla pod jm. Jan Horecký; M. pseudonymní užití ani jednoho z těchto jmen není doloženo.

PSEUDONYMY: Jaroslav Hořín., Jaroslav Hořinský (Mělničan aj.). ■ PRÍSPĚVKY in: Beseda učitelská (1887); Čes. škola (1880); Jary věk (1883); Komenský (Olomouc); Květy mládeže; Mělničan (Mělník 1871–78); Naše knihy; Naše mládež; Paedagogium; Přítel dítek; Podřipan (Roudnice n. Lab. 1871–73); Pšovan (Mělník); Říp (Roudnice n. Lab. 1871–73); Škola a život, příl. Štěpnice (1883); Zlaté mládí (1885–95). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (původní prózy a adaptace pro ml.): Čtvero povídek (1883); Povídky a pohádky (b. d., 1908, obs. i Čtvero povídek); Andersenovy báchorky, Tři povídky z jara života (1909); D. Defoe: Robinson Crusoe (1920, podle G. A. Gräbnera a překladu V. L. Mosera). – *Učebnice*: Praktické příklady a zábavy počítácké ku počítání z paměti na středním a vyšším stupni školy obecné (1880, s A. Mojžíšem); Početnice pro školy obecné (1884); Početnice pro měšťanské školy chlapecké 1, 2 (1886, opr. vyd. 1. 1892, 2. 1895, s F. Kneidlem); Početnice pro měšťanské školy dívčí 1–3 (1886, opr. vyd. 1. 1895, 2. 1894, 3. 1896, s F. Kneidlem); Početnice pro školy obecné 1–5 (1.–3. 1892, 4.–5. 1898, s J. Naglem). ■ REDIGOVAL *časopis*: Zlaté mládí (1885–95, s A. Mojžíšem); *knihnici*: Besedy mládeže (1909–14). ■

LITERATURA: an.: M. M., Naše kniha 1926, s. 166.

ik

Marcha

Jaroslav Marcha

* 26. 5. 1880 *Babice* (B. nad Svitavou) u Brna
† 29. 12. 1961 *Brno*

Autor lyrických a vzpomínkových povídek a črt, fejetonů a veršů z venkovského života, jenž čerpal především z přírodních dojmů a z cestovních zážitků.

VI. jm. Dominik Nejezchleb, podepisoval se též D. Nejezchleb Marcha. – Po absolvování základního vzdělání a po otcově smrti hospodařil na rodném statku; přitom se věnoval soukromému studiu a literatuře. Od 1907 působil jako žurnalista a spolupracoval s redakcemi krajinských a selských časopisů, zprvu přerovskými Rolnickými listy, 1908–09 byl členem redakce Selských listů v Olomouci a poté v Brně, od 1910 Moravského venkova. 1910 se stal tajemníkem agrární strany pro Moravu a Slezsko, kterou od 1918 zastupoval v revolučním Nár. shromáždění; 1920–35 byl členem poslancecké sněmovny, 1935–39 senátorem; poté se vzdal politické činnosti a 1940 odešel do důchodu. M. zastával řadu politických a veřejných funkcí; podnikl časté cesty po Evropě, zejména po balkánských zemích. Podílel se na moravském kulturním životě, mj. byl 1936–41 předsedou Moravského kola spisovatelů. – Jeho syn, ekonom Jaroslav Nejezchleb-M. (1909–1972), vydal pod pseud. Roman Vlach dvě knihy cestopisných reportáží (*Anatolský břeh*, 1961; *Kde země končí a moře začíná*, 1962) a dobrodružný román *Kismet* (1971).

N. zprvu přispíval verši do regionálních časopisů a novin. Po souborech črt a causerií se sociální tematikou (ovlivněných tvorbou J. Uhra) se prosadil především drobnými prózami z venkovského života, těžícími ze vzpomínek na dětství a z přírodních dojmů. V dvoudílné mozaice chlapeckých dobrodružství *Ptačí chléb* ústrojně spojil výrazovou jednoduchost a bezprostřednost, vykreslující (i s úsměvným nadhledem) prostředí, vesnické figurky a dětské zážitky, s hravou fantazií a se smyslovým okouzlením krajinou a přírodou (na motivy povídky *Dezertér* napsal J. Mahen stejnojmenné drama). Třetí díl (*Kamarádi z lesa*) komponoval komorněji, zachytil zkušenosti z dospívání, práci sedláků a formanů, znovu oslavil svobodu a volnost života v přírodě a vyznal se z počínající lovecké vášně. V knihách *Na dědině* a *Z babiččina kraje* čerpal z rodové

kroniky a ze vzpomínek na patriarchální hospodaření, na své novinářské začátky a modernizaci vesnice po 1. světové válce. Další M. tvorba byla ovlivněna impresionistickou metodou; soubory povídek a črt (často na pomezí fejetonu) charakterizuje náladový lyrismus a volné řazení útržků pozorování a přírodních asociací. V knize *Halali haló!* se autor stylizoval jako samotář bloudící lesy a pociťující protiklad zkomercializovaného města a přírodní svébytnosti. Z loveckých příhod a zápisků vycházel i v dalších knihách (*O zvěři královské a verbeži ptačí*, *Zlatá v zelené*), nejzdařileji v momentkách z výletů do brněnského okolí a do Beskyd (*Stromy a lidé*), přinášejících již střízlivější krajinné reflexe podobně jako později *Bouda pod Těšankou*, v níž kontemplativnost nahrazuje radost z darů života a z jistoty přírodního bytí ve světě zachváceném válkou. Obrana proti průmyslovým novotám a oslava tradičního způsobu venkovského života se také staly tématem M. nevýrazné, převážně epické poezie (autobiografická *Řeč země*, pokus o epos *Pastýř z Javorníků*, *Čtyři louky*). Cestovní dojmy uložil M. jednak do fejetonů (*Chvilí v Řecku*), jednak do dvou svazků popisných veršů (*Zpěvy na Jugoslávii*, *Listy z cest 2*). *Starověské písničky* vycházejí z lidové slovesnosti brněnského kraje. Mládeži určené *Besedy s klukem Smoleňou* konfrontují svět autorova dětství s dobou 40. let, podobně jako knihy přírodních a příležitostných skic a vzpomínek na předválečný (hlavně brněnský) umělecký život a na jeho osobnosti (*Z okna pokojného domu*, *Potopený svět*). – Vedle množství politických a hospodářských popularizačních brožur a statí psal M. též sloupky, fejetony, články o kultuře (zejména do Venkova) a příležitostně i literární referáty (*Kolo* aj.).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Bezejmenný, Domša Babický, Domša N. Babický, Jarmila Lerchová, Petr Západ, Roman Vlach, Stanislav Vichr, Starý známý (Naše právo); J. M., -jm, jm-, -jm-, J. Mch., Mch., Mch-, -nný, R. V., RV, rv, RV., rv., -slav. ■ PŘÍSPĚVKY in: sb. Brno (1949); Cep; Cesta za knihou (1938, 1941); Čes. Vídeň (1907); Čes. dělník (1941); sb. Dar nejzácnější (1947); Divadelní list (Brno 1939); sb. František Staněk politik (1927); Kodým; Kolo (Brno 1930–47); Lázně Luhačovice (1948); Lid. noviny (1938–41); Lumír (1923–32); Malý čtenář (1925, 1930); Mladé proudy (1905); Morava (Brno 1901–02, debut); Moravskoslezská revue (1912); Mor. hospodář (Brno); Mor. venkov (Olomouc, Brno, od 1910); sb. Moravští básníci rakvickým dě-

tem (Brno 1936); Naděje (Brno 1905); Nár. listy; Naše právo (Jaroměř); Naše slovo (1947); Obrana lidu (Ml. Boleslav); Pokrok (1898, zde deb.); Pravčický hospodář; Právo lidu (1903); Rolnické listy (Přerov); Samostatnost; Selské listy (Olomouc, od 1908); Stráž lidu (Čes. Budějovice 1903); Svoboda (Brno); Svob. slovo (1947); Svob. venkov (1947); Šibeničky; Venkov (1919–41); sb. Vzpomínky na Petra Bezruče (Brno 1947); Zdar (1946–48); sb. Ze všech nejkrásnější (Brno 1936); Zeměd. politika (Brno); Zvon (1907, 1925, 1932). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Žena po kotníku v bahně (PP 1905); Potulky (PP 1906); Ptačí chléb 1, 2 (PP 1921, 1922; 1946 soubor. upr. vyd. s kn. Kamarádi z lesa); Kamarádi z lesa. Třetí díl Ptačího chleba (PP 1923, 1946 soubor. upr. vyd. s kn. Ptačí chléb 1, 2); Od regimentu k regimentu (PP b. d., 1927, pseud. Petr Západ); Na dědině (PP 1927); Z babiččina kraje (PP 1928); Halali haló! (PP 1928, 1940 upr. vyd. in Zlatá v zelené); O zvěři královské a verbeži ptačí (PP 1931); Chvilí v Řecku (FF, B b. d., 1934); Zlatá v zelené (PP, B 1935, 1940 upr. vyd. s knihou Halali haló!); Stromy a lidé (PP 1935); Řeč země (BB 1936); Zpěvy na Jugoslávii. Listy z cest 1 (BB 1936); Pastýř z Javorníků (B 1937); Listy mladým (EE 1938); Listy z cest 2 (BB 1939); Čtyři louky (B 1940); Z okna pokojného domu (PP a vzpomínky, 1940); O lidech humorných (PP 1940); Besedy s klukem Smoleňou (P pro ml., 1940, 1948 rozšř. vyd.); Bouda pod Těšankou (PP 1943); Starověské písničky (BB 1944); Vinobraní (BB 1948, s BB J. Cipra, V. Kantora a S. Kovandy); Potopený svět (PP, B a vzpomínky, 1949); Adamovské lesy (B 1959). – *Ostatní práce*: Listy k zemědělským dělníkům (1906); O odbytu mléka, mlékárnách a výrobě másla na Moravě (1908); Pokrokový blok, sanace zemských financí a klerikálové (1914); Demokraticky nebo bolševicky? (1919); Jak zakládati místní organizace Republikánské strany čsl. venkova (1919); Domkáři a socialisté (1919); Jak může drobný pachytýř nabýti půdy? (1919); Rozdělení půdy mezi lid a strana agrární (1919, šifra J. M.); 20 zákonů a nařízení týkajících se pozemkové reformy a půdy vůbec (1921); Jak se bude postupovati při parcelaci panské půdy? (1921); Novelizace zákona o dávce z majetku a přírůstku (1923); Intelligence, venkov a republikánská strana (1925); Pravda o rudozelené koalici a dávce z majetku (1925); Komunistický švindl s vládou dělníků a rolníků (1925, pseud. Roman Vlach); Lidová strana ve světle pravdy (1925, pseud. Roman Vlach); Co vykonala Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu pro venkov? (1925, pseud. Roman Vlach); Co nutno provést v zájmu venkova? (1925, s dalšími); Zrcadlo klerikalismu (b. d.); Malý honební zákon pro republiku Československou? (1929); Města a vesnice (1934); O Antonínu Švehlovi (1936); František Staněk. Řeč o jeho tryzně (1938). – *Výbor*: Mladý recitátor (z poezie, b. d., 1937, ed. J. Pelc). ■ KORESPONDENCE: J. Glivický: Dopis J. M. P. Bezručovi (z 1940); Vlastivědné zprávy z Adamova a okolí 1971, č. 1; J. Skutil:

Vzpomínky Rudolfa Malíka na J. M. v souvislosti s jeho korespondencí (R. Malíkovi z 1955–60), Od Hradské cesty 1995 (1996, s. 67). ■ REDIGOVAL *sborníky*: Masaryk za hranicemi roku 1923 (1923), František Staněk politik (1927); *knížnici*: Hospodářsko-politická knižnice (1919–25). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Zákon o stavebním ruchu s příslušným prováděcím nařízením (1921); Úlevy pro zemědělce a živnostníky při službě vojenské (1922); Obec, země a stát (1923). ■

LITERATURA: sb. J. M. ve vzpomínkách (1968, ed. F. Pokorný, bibliof.); Sborník J. Marchy (1990, ed. J. Pindra, bibliof.). ■ V. O. (Otomar): ref. Potulky, MSIR 2, 1905/06, s. 200; J. Mahen in J. M.: Ptačí chléb 1 (1921); ● ref. Ptačí chléb 1, 2: an., Mor. venkov 17. a 24. 12. 1921, 1. a 17. 1., 18. a 25. 2., 4. 3. 1922 (citáty z referátů); F. H. (Halas), Rovnost 24. 12. 1921; Jar. Kr. (Krecar), MR 1921/22, sv. 37, s. 60; K. (F. V. Krejčí), PL 26. 2. 1922; F. Wenzl, Mor. venkov 2. 12. 1922; Ing. J. F. (Flora), Venkov 10. 12. 1922; J. V. Sedlák, Tribuna 10. 12. 1922; J. O. Novotný, NL 16. 2. 1923; K. Sezima, Lumír 1923, s. 339 ●; ● ref. Kamarádi z lesa: J. Flora, Venkov 23. 12. 1923; Z. Vašíček, Svoboda (Brno) 25. 12. 1923; x, Zvon 24, 1923/24, s. 250; J. Krecar, MR 1923/24, sv. 39, s. 228; J. O. Novotný, Cesta 6, 1923/24, s. 620; F. Wenzl, Mor. venkov 16. 2. 1924; K. Sezima, Lumír 1924, s. 525 ●; B. Vlček: ref. Ptačí chléb 1, 2 a Kamarádi z lesa, Pramen 4, 1923/24, s. 282; Ant. Veselý in Listy autorům (1924); ● ref. Na dědině: vz. (V. Zelinka), Zvon 27, 1926/27, s. 531; jv (J. Vodák), Čes. slovo 27. 2. 1927; V. Brtník, Venkov 3. 3. 1927; J. Staněk, LidN 30. 4. 1927; J. Knap, Venkov 27. 5. 1927; M. Hýsek, NL 29. 7. 1927 ●; ● ref. Z babiččina kraje: J. Knap, Venkov 1. 5. 1928; J. Staněk, LidN 9. 6. 1928 ●; K. Sezima: Menší próza (o M. poválečné próze), Lumír 1928, s. 363 → Masky a modely (1930); an.: k padesátinám, Kolo 1930, č. 6; ● ref. O zvěři královské...: -och- (F. S. Procházka), Zvon 31, 1930/31, s. 528; Kp. (J. Knap), Venkov 8. 8. 1931 ●; A. C. Nor in sb. Básníci selství (1932); ● ref. Zlatá v zelené: vz. (V. Zelinka), Zvon 35, 1934/35, s. 475; Kp. (J. Knap), Venkov 11. 4. 1935 (i ref. Města a vesnice); B. Slavík, LidN 22. 4. 1935 ●; ● ref. Chvilí v Řecku: Kp. (J. Knap), Venkov 6. 8. 1935; K. Sezima, Lumír 1935, s. 529 ●; ● ref. Stromy a lidé: J. V. S. (Sedlák), Venkov 21. 9. 1935; nr. (A. C. Nor), Rozhledy 1935, s. 211; B. Slavík, LidN 7. 10. 1935; B. (V. Běhounek), Čin 1935, s. 381; M. V., Kolo 1935, s. 103; drb. (J. Borecký), Zvon 36, 1935/36, s. 69; K. Sezima, Lumír 62, 1935/36, s. 116 (i ref. Zlatá v zelené); J. Kadlec, LitN 9, 1936/37, č. 1–2 ●; J. V. Sedlák: J. M., Venkov 15. 8. 1936; ● ref. Řeč země: aš, Selské listy 3. 10. 1936; J. V. S. (Sedlák), Venkov 13. 10. 1936; R. H. (Habřina), Kolo 1936, č. 8; B. Borko, Venkov 8. 12. 1936; rp (J. Doležal), NL 23. 12. 1936; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 37, 1936/37, s. 166; Ant. Veselý, Pražské noviny 2. 3. 1937 ●; ● ref. Zpěvy na Jugoslávii: R. H. (Habřina), Venkov 30. 12. 1936; Nk (B. Novák), LidN 15. 2. 1937; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 37, 1937/38, s. 265 ●; ● ref. Pastýř z Javorníků: J. V.

Sedlák, Venkov 16. 1. 1938; R. H. (Habřina), Kolo 1938, s. 24; A. Winter, PL 9. 10. 1938 ●; J. V. S. (Sedlák): ref. Listy mladým, Venkov 30. 6. 1938; M. Elpl in J. M.: Listy z cest 2 (1939); ● ref. Listy z cest 2: jšr. (J. Šnobl), Čtème 2, 1939/40, s. 147; Rfš., Zvon 40, 1939/40, s. 529; J. V. Sedlák, Venkov 11. 1. 1940 ●; ● k šedesátinám: -btk. (V. Brtník), Zvon 40, 1939/40, s. 547; p. (A. M. Píša), Nár. práce 25. 5. 1940; J. Vitík, Venkov 25. 5. 1940; J. Knap, Venkov 26. 5. 1940; V. Martínek, Moravskoslezský deník 26. 5. 1940; B. Slavík, LidN 26. 5. 1940; K. Sezima, NL 26. 5. 1940; B. Slavík, M. Hýsek, K. Sezima, Ant. Veselý, J. V. Sedlák a M. Elpl, Kolo 1940, s. 124 ●; ● ref. Čtyři louky: Rfš., Zvon 40, 1939/40, s. 699; K. Sezima, Čtème 2, 1939/40, s. 247 (i ref. Zlatá v zelené, upr. vyd.); B. Pernica, Venkov 17. 7. 1940; K. P. (Polák), Nár. práce 25. 7. 1940; J. Janů, KM 1941, s. 75 ●; ● ref. Zlatá v zelené (upr. vyd.): J. Truhlář, Cesta za knihou 1940, č. 5; f. b., Čes. slovo 2. 6. 1940; Hk. (J. Holeček), Naše zprávy 1940, č. 50; V. T. (Tichý), Nár. práce 26. 7. 1940; B. Slavík, LidN 23. 9. 1940 (i ref. Listy z cest 2 a Čtyři louky); Kp. (K. Polák), KM 1940, s. 380; drb. (J. Borecký), Zvon 41, 1940/41, s. 267 ●; ● ref. O lidech humorných: drb. (J. Borecký), Zvon 41, 1940/41, s. 668; M. Haluza, Cesta za knihou 1941, s. 3; J. V. Sedlák, Venkov 21. 2. 1941; V. T. (Tichý), Dělnická osvěta 1941, s. 118; B. Slavík, LidN 14. 12. 1941 ●; ● ref. Z okna pokojného domu: V. Martínek, Moravskoslezský deník 1. 1. 1941; J. V. Sedlák, Venkov 10. 1. 1941; B. Slavík, LidN 20. 1. 1941; Sv. (O. Svozil), Archa 1941, s. 45; Sez. (K. Sezima), LitN 1941, s. 94; Jdv. (J. Dvořák), Čtème 1941, s. 260 ●; K. Sezima: O lidech a přírodě, NL 6. 4. 1941; ● ref. Besedy s klukem Smoleňou: J. Cuc, Střední škola 21, 1940/41, s. 324; J. Knob, Venkov 14. 9. 1941; vpa (V. Pazourek), LidN 10. 1. 1942 ●; ● ref. Bouda pod Těšankou: V. T. (Tichý), Nár. práce 29. 4. 1944; jer, Čes. slovo 24. 5. 1944; V. Kolář, LidN 5. 6. 1944 ●; vpm (V. Prokůpek): ref. Starověrské písničky, Venkov 24. 11. 1944; Topol: ref. Besedy s klukem Smoleňou (3. vyd.), Škola a kultura 1948, s. 70; M. Rusinský: ref. Potopený svět, SISb 1950, s. 534; Padesát dopisů („písem“) P. Bezruče našemu krajanu J. M. z let 1941–54 (1963, ed. J. Skutil); J. Wágner in Básníci adamovských lesů (1971); S. Bartůšková: Přírodní prózy J. M., sb. Literárněvědné studie. Prof. J. Hrabákoví k šedesátinám (1972); (old) (L. Soldán): Poutník s písničkou, NŽ (Blansko) 1977, č. 31; Z. Laudátová: J. M., Mor. noviny 1990, č. 21; J. Skutil: J. M. – autor oslavy babických a adamovských lesů, VVM 1991, s. 238 + Vzpomínky Rudolfa Malíka na J. M. v souvislosti s jeho korespondencí, Od Hradské cesty 1995 (1996, s. 67).

sb

Jaroslav Maria

* 24. 2. 1870 *Rakovník*

† 3. 11. 1942 koncentrační tábor *Osvětim* (Polsko)

Dramatik, prozaik, zejména romanopisec a esejist. Za základní námět svého rozsáhlého díla, natrvalo ovlivněného naturalismem a dekadencí ze zlomu století, volil svár mezi tělesností a kulturností člověka, později pak jeho egoismus rozkládající společenské instituce a normy.

Vl. jm. Jaroslav Mayer. Zpočátku se podepisoval i Jaroslav Mayer (Maria). – Narodil se v početné rodině advokáta, jehož rod po meči pocházel z německé části Švýcarska (o otcově významném výchovném vlivu viz dedikaci k prvotině *V podvečer věku*). Do 1883 studoval na nižším piaristickém gymnáziu v Benešově, kvintu a sextu na Borromeu v Hradci Král., maturoval v Praze na gymnáziu v Truhlářské ul. (1887); v Praze také absolvoval práva (doktorát 1893). Zprvu pracoval jako advokátní koncipient v Rakovníku (v otcově kanceláři), Hradci Král. a Praze (1896 se zde oženil), po složení advokátních zkoušek působil 1896–1900 u krajského soudu v Litoměřicích a pak jako samostatný advokát na Křivokláte (1900–03), v Berouně (1903–08) a v Táboře. Za heydrichiády byl v červenci 1942 zatčen, vězněn v Praze, Terezíně a od září v Osvětimi, kde zemřel na skvrnitý tyfus. Jeho četné zahraniční cesty se převážně dály ve znamení jeho uměleckých idolů: napřed ho wagnerovský kult často vedl do Bayreuthu (první zhlédnutí opery *Tristan a Isolda* 1893 hodnotil jako zásadní předěl ve svém životě), později ho nadšení pro italské výtvarné umění přivádělo takřka každoročně (od 1904) do „druhého domova“, Itálie (kult Itálie byl v M. povzbuzen dalším z jeho idolů, J. Zeyerem; na jedné z italských cest provázela Zeyerovu lásku, malířku Z. Brauneovou). Cestoval též po Švýcarsku a Francii. Provokativní tematická otevřenost a sebevědomá obhajoba vlastních záměrů hnala M. do mnoha veřejných konfliktů, a to zejména se správou Nár. divadla (kvůli proměnlivému vztahu správy k jeho vlastním hrám i kvůli nedodržení slibu uvést operu jeho přítele J. Jeremiáše *Starý král*) a se stavovskou organizací advokátů (zejména kvůli románům *Spravedlnost a Panstvo v taláru*); 1936 byl odsouzen pro urážku Vrchního soudu v Brně. Polemicky se

s některými aférami vypořádal v knize *V objetí železné panny*. – Strýc beletristy, zejména autora justičních románů Jiřího Mayera.

M. rozsáhlé a k cykličnosti tíhnoucí dílo, v první své polovině převážně dramatické, v druhé převážně románové, vzešlo z naturalismu a dekadence 90. let a zůstalo také, přes proměnnost námětů a stylu, jejich trvalým, byť nakonec pokleslým dědicem. Vznikalo jako opakovaný průmět neměnné autorovy dualistické filozofie, osnované na rozlučenosti sexuality a lásky, těla a duše, přírody a kultury. Shledáváje podstatou života zápas a podstatou zápasu zničení protivníka, osnoval M. své práce jako střety postav opačného charakteru nebo pohlaví, při nichž dochází k maximálnímu, až nadlidskému vyžití jejich osobností; dojde-li mezi nimi vzácně k splnutí, platí za to záhubou. Odtud u M. těsné sousedství lásky a smrti a estetizace zkázy, která je nahlížena jako nezbytná součást vývoje i pokroku. Naopak normalnost, harmonie, monotonie jediného principu vede podle M. k degradaci lidství. V raných deziluzivních hrách, ovlivněných H. Ibsenem a A. Strindbergem, zajímal M. především rozvrat a úpadek způsobovaný diktátem sexu nebo rodovou degenerací, ale stejně tak i nedostatečností kulturních institucí (manželství, soudnictví, výchovy). Už ve hrách *Děti pana prokurátora* a *Johana Radimská* užil M. jako pozadí současných dějů, pod vlivem uctívaného R. Wagnera, legendární látku o Tristanovi a Isoldě, kterou pak sám zpracoval ve hře *Tristan*. Jí zahájil sérii her, v nichž přenesl akcent na postavy usilující překonat osudový determinismus přírody výjimečností činů a zálib. Za svými aristokraty rodu nebo ducha chodil v nich M., odpůrce gotiky a baroka, do renesance a do Itálie, v níž proti prostřednosti Čech spatřoval po celý život zaslíbenou zemi a mezi jejímiž umělci také nalézal nejvyšší příklady titánské vzpoury, ať vítězné (*Michelangelo Buonarroti*), ať ztroskotavší (*Torquato Tasso*). Zároveň za své hrdiny volil soupeřivé osobnosti, které už dříve učinili postavami vlastního díla velcí cizí spisovatelé (G. G. Byron, J. W. Goethe, V. Hugo, G. Leopardi aj.). Některé z těchto dekadentních her plných secesní dekorativnosti obsahovaly už prvky, které se později staly strukturální součástí M. románů: tak *Helénská kněžna* přinesla spolu s motivem zničujícího rozporu mezi bohatstvím jedinečné duše a omezeností právních či zvykových norem ta-

ké integraci skandálních látek poskytovaných současným veřejným životem (zde sebevraždou korunního prince Rudolfa a vraždou císařovny Alžběty, takže 2. a 3. dějství mohlo být otištěno jen díky poslanecké interpelaci). Poté, co ve změněné poválečné situaci dekadentní poetika vyčpěla a M. se svými hrami definitivně nedočkal úspěchu, dal se – přestože považoval drama za nejvyšší slovesný útvar – na romanopiseckou dráhu soudě nyní, že je lhostejno, zda píše dramata ve formě divadelní nebo románové. Po románovém doznění vyšinité dekadentní erotiky (*Kyvadla věčnosti, Tajnosnubní*) vzal si za hlavní cíl, pronásledován obsesí boje s mocnými tohoto (tentokrát už republikánského) světa, demaskovat poměry panující v rozmanitých oblastech společenské praxe a portrétovat bez skrupulí různé profesní vrstvy. Začal svým vlastním, právníckým stavem (tzv. justiční tetralogie: *Spravedlnost, Panstvo v taláru, Váhy a meč, Peklo*, později *Advokáti, Žena a soud*) a pokračoval kruhy divadelními a literárními (*Sladký upír, Parnas*), sportovními (*Raketa a míč*), vojenskými a diplomatickými (*Vojáci a diplomati, Král*), školskými (*Kantoři a inspektoři*), finančními (*Bankéři a proletáři*), jakož i vrstvou společenské smetánky (*Svěťice, dámy a děvky*) a velkoměstské chudiny (*Chudina*). V 30. letech inovoval svůj hlavní žánr utopickými prvky (vynález plynu, proti němuž není obrany, v knize *Jedy*; vynález prostředku proti početí v knize *Sodoma*). Nalézaje společnou příčinu obecně nezdravých poměrů v rozbujelém (a také nenapravitelném) osobním egoismu, mohl i v románech vyjevujících mravní bídu celých kolektivů (vrstev, stavů, tříd) zůstat při navyklém komorním obsazení, tj. při ilustrující roli jen minimálního počtu rodin nebo milostných či manželských párů, které – rovněž po staru – vybavoval svou utkvělou problematikou zničujícího vzájemného zápasu. I ve své domněle justičních románech zůstal u svého dávného přesvědčení o zlu přítomném v každé lidské přirozenosti a osudově uvolňovaném; zpodobáním drtivé imanence soudních procesů, subjektivistické svévole při uplatňování práva a zásadního sváru mezi konečným počtem právních formulí a nekonečným počtem forem individuálního života relativizoval M. lidskou spravedlnost, nejednou se paradoxně dopátrává právě lidskosti na dně společnosti. Verbalismus a zjevná i skrytá monologičnost (v pod-

Maria

statě plaidoyerová řečnost), rušící už divadelní účín jeho her, se v románech jen vystupňovaly; nadprodukce, senzacechtivost, dějová rozvlekllost, libovolnost zápletek, stereotypnost figurálních vazeb, malá starost o věrohodnost, teatrálnost gest vedly nakonec až k profanaci a karikatuře původně vysokých uměleckých cílů. – V pozůstalosti zůstala autobiografie Já, jejíž sazba byla po M. uvěznění rozmetána.

PŘÍSPĚVKY in: sb. Bohumila Rosenkrancová (1930); Cesta (1919–20, 1926); Čas (od 1897); sb. In memoriam Zdenka Braunerová (1935); Jevišťe (1920); Lit. listy (1924); Lumír (1926–27); Moderní revue (1908–25; 1922 D Svítlna); Nár. obzor (1907–08); Nedělní list; Novina (1908); Osvěta (1910); Polední list; Pramen (1920–27; 1922 D Dědictví); Právník (1895–97); Právo lidu (1921); Prospekt; Přítomnost (1925); Rozpravy Aventina (1928–29); Scéna (1913); sb. Tanec smrti (1917); Tribuna (1923); Večery pod lampou (1940, č. 41, 1. pokr. P Matčína slza); Zlatá Praha (1909). ■ **KNÍŽNĚ**. *Beletrie a práce o literatuře*: V podvečer věku (DD 1898; Prokurátor Rein, Děti pana prokurátora, Soumrak); Dobráci (D 1899); Johana Radimská (D b. d., 1904, i prem., 1. část Dramatické sonáty); Dramatická sonáta (DD 1907; Irrlacherové, prem. 1906, V exilu, prem. 1907, 2. a 3. část Dramatické sonáty); Werther (P 1907); Tristan (D 1908, prem. 1915); Helénská kněžna (D 1911); Michelangelo Buonarroti (D 1912); Spravedlnost (R b. d., 1917, psáno 1908, 1. část tzv. justiční tetralogie); Parisina (D b. d., 1918, prem. 1917, 1. část Ferrarské trilogie; 1917 in Moderní revue s tit. Parisina Malatestová); Torquato Tasso (D b. d., 1918, i prem., 3. část Ferrarské trilogie); Dolfá (D 1919, i prem., psáno 1910); Menší prózy (1919); Lucrezia Borgia (D b. d., 1920, prem. 1921, 2. část Ferrarské trilogie); Kyvadla věčnosti 1–3 (R 1920); My a vy, Mrtví vládnu (DD b. d., 1920, prem. My a vy 1921); Lichoběžník (D b. d., 1922, prem. 1923); Tajnosubní (R b. d., 1922); Panstvo v taláru 1, 2 (R 1924, 2. část tzv. justiční tetralogie); Sladký upír (R 1925, 1921 in Pramen s tit. Génius a jeho múza); Emauzy (D 1926); Olginka (P 1927); Svěťice, dámy a děvky (R 1927); Dekameron melancholický, (PP 1927); Viktorka (P 1928); Dvě slzy (PP 1928, pak in Itálie a my); Váhy a meč (R 1928, 3. část tzv. justiční tetralogie); Dábelská nokturna (PP 1928); Bratři Karamazovi (operní libreto, 1928, i prem., hudba O. Jeremiáš); Raketa a mřč (P 1929); Vojáci a diplomati 1–3 (R 1930); Tři krůpěje (PP 1930, dvě z nich pův. in Dekameron melancholický, pak in Itálie a my); Parnas (R 1930); Grabbe (E 1930, pak in Korále, nové vyd. 1940 s tit. Jaroslav Maria a Kristián Grabbe); Peklo (R 1931, 4. část tzv. justiční tetralogie); Jedy (R 1932, část díla Bible Satanova); Korále (EE 1932, z l. 1907–28, zde i D Marie a Marta, prem. 1928); Itálie a my (PP i odborné texty, 1932, z l. 1912–29); Kantoři a inspektoři

(R 1934); Bankéři a proletáři (R 1934); Tajemství sexu (R 1934); Sodoma 1–3 (R 1935); Chudina (R 1935); Hilar (E 1935); Sandro a Viola (P 1937, pův. in Dekameron melancholický, zde s podtit. Dekameron melancholický 2); Advokáti (R 1937); Král (R 1937); Zdenka Braunerová 1862–1934 (E 1937); Žena a soud (R 1938). – *Ostatní práce*: Otevřený list prezidentu Republiky československé (1919, ve věci J. Jeremiáše); Památník Jaroslavu Jeremiášovi (1919, s edicí dopisů); Itálie (přuvodce, 1925, první 3 kap. pak in Itálie a my); V objetí železné panny (polemika, 1928). – *Souborné vydání*: Spisy J. M. (Sfinx, 1928–32, 10 sv.). ■ **SCÉNICKY**. *Hry*: Dvě (1908); Má jest pomsta (1908); Dědictví (1928). ■ **REDIGOVANAL sborník**: Bohumila Rosenkrancová (1930). ■

LITERATURA: ● ref. V podvečer věku: D. (F. V. Krejčí, dub.), Rozhledy 7, 1897/98, s. 1071; jv. (J. Vodák), Obzor lit. a umělecký 1899, s. 100 ●; ● ref. Dobráci: En avant!, Rozhledy 9, 1899/1900, s. 977; F. Seakanina, Obzor lit. a umělecký 1900, s. 183; F. Zákřejs, Osvěta 1900, s. 257 (i o V podvečer věku) ●; ● ref. Johana Radimská: V. Hladík, Lumír 32, 1903/04, s. 262; J. Přehled 2, 1903/04, s. 399; an. (J. Vodák), Čas 24. 4. 1904; J. Ladecký, Osvěta 1904, s. 555 ●; O. Theer: ref. Irrlacherové, Lumír 35, 1906/07, s. 134; ● ref. V exilu: J. Karásek, MR 1906/07, sv. 19, s. 341; J. Rowalski (A. Bačkovský), Rozhledy 17, 1906/07, s. 534 ●; ● ref. Werther: T. A. (A. Procházka), MR 1906/07, sv. 19, s. 576; an. (J. Vodák), Čas 28. 7. 1907; F. V. Vykoukal, Osvěta 1908, s. 71 ●; ● ref. Má jest pomsta: K. M. Č. (Čapek), Zvon 8, 1907/08, s. 428; an. (J. Vodák), Čas 22. 3. 1908; V. Červinka, Osvěta 1908, s. 470; F. X. Šalda, Novina 1908, s. 186 (též o Tristanovi) → KP 7 (1953); J. Hilbert, Venkov 20. 3. 1908 ●; V. Kol.: ref. Dvě, Zvon 8, 1907/08, s. 302; K. Kamínek: ref. Tristan, Lumír 37, 1908/09, s. 500; ● ref. Michelangelo Buonarroti: an., MSIR 8, 1911/12, s. 393; an. (J. Vodák), Čas 24. 3. 1912; J. Kodíček, Přehled 11, 1912/13, s. 143, 174 (též o Helénské kněžně) ●; ● ref. Tristan (insc.): an. (A. Procházka), MR 1915, sv. 29, s. 281; H. Jelínek, Lumír 1915, s. 526; O. Fischer, Čes. revue 9, 1915/16, s. 127; F. P. (K. Mašek), Zlatá Praha 33, 1915/16, s. 48; J. M. (Máchal), Zvon 16, 1915/16, s. 54; jv. (J. Vodák), Novina 1, 1915/16, s. 41; -oe-, Topičův sborník 3, 1915/16, s. 94 ●; ● ref. Parisina: K. Engelmüller, Zlatá Praha 34, 1916/17, s. 276; H. Jelínek, Lumír 45, 1916/17, s. 237; -oe-, Topičův sborník 4, 1916/17, s. 332; jv. (J. Vodák), Naše doba 24, 1916/17, s. 472; M. Majerová, Ženský svět 1917, s. 103; R. Weiner, Kmen 1, 1917/18, č. 4 ●; ● ref. Spravedlnost: A. Novák, Venkov 24. 7. 1917; jv. (J. Vodák), LidN 20. 9. 1917; K. Fiala, MR 1917/18, sv. 32, s. 90; Kolda. (E. Konrád), Kmen 1, 1917/18, č. 33, 34; K. V. (Velemínský), Naše doba 25, 1917/18, s. 224; K. Sezima, Lumír 46, 1917/18, s. 119 ●; ● ref. Torquato Tasso: an. (H. Jelínek), Lumír 46, 1917/18, s. 237; J. Tkadlec, Lípa 1, 1917/18, s. 511; J. H. (Hilbert), Venkov 17. 3. 1918; jv. (J. Vodák), LidN 19. 3. 1918; A. Bernásek, Národ 28. 3. 1918; F. X. Šalda, Kmen 2, 1918/19, s. 66 → KP 10 (1957) ●; O. Fischer: Divadel-

- ní studie 2. J. M., *Osvěta* 1918, s. 51, 104 → K dramatu (1919); ● ref. Dolfa: K-ček (J. Kodíček), *Tribuna* 25. 11. 1919; Z. Hásková, *Cesta* 2, 1919/20, s. 457; ALAP (A. Procházka), *MR* 1919/20, sv. 35, s. 161; K. Svoboda, *Čes. revue* 1919/20, s. 165; T. Meinecková, *Pramen* 1920, s. 91 ●; E. Čapek: ref. Památník Jaroslava Jeremiášovi, *Nové Čechy* 3, 1919/20, s. 162; A. Novák: ref. Menší prózy (též o Spravedlnosti), *Pramen* 1920, s. 82; ● ref. My a vy, Mrtví vládnou: jv. (J. Vodák), *Jeviště* 1920, s. 355 (k tomu polemika: J. Maria, J. Vodák, tamtéž, s. 426); A. Novák, *Venkov* 7. 9. 1920; J. Krecar, *MR* 1920/21, sv. 36, s. 346 ●; ● ref. Kyvadla věčnosti: M. Novotný, *Cesta* 3, 1920/21, s. 257; K. Z. Klíma, *LidN* 19. 6. 1921; J. Vrba, *Pramen* 1921, s. 552 ●; ● ref. Lucrezia Borgia: E. Konrád, *Čes. revue* 14, 1920/21, s. 446; J. H. (Hora), *RP* 23. 10. 1921; K-ček (J. Kodíček), *Tribuna* 23. 10. 1921; M. Novotný, *Cesta* 4, 1921/22, s. 339; Et (E. Tréval), *Zvon* 22, 1921/22, s. 98 ●; ● ref. Tajnosnubní: J. Karásek, *MR* 1922/23, sv. 38, s. 213 (též o hře Lichoběžník); J. O. Novotný, *Cesta* 5, 1922/23, s. 545 ●; ● ref. Lichoběžník: Ha., *Zvon* 23, 1922/23, s. 278; J. H. (Hilbert), *Venkov* 19. 1. 1923; M. M. (Majeroová), *RP* 19. 1. 1923 ●; ● ref. Panstvo v taláru: -ach (E. Vachek, dub.), *Pramen* 5, 1924/25, s. 181; J. O. Novotný, *Cesta* 7, 1924/25, s. 392; B. Benešová, *Tribuna* 11. 1. 1925; F. Götz, *NO* 18. 1. 1925; E. Chalupný, *Tribuna* 27. a 28. 1. 1925; A. Novák, *LidN* 11. 2. 1925; K. Sezima, *Lumír* 1925, s. 189 → *Krystaly a průsvity* (1928); Z. (J. Zubatý), *NR* 1925, s. 203 ●; ● ref. Sladký upír: E. M. (Masák), *Archa* 1925, s. 365; J. V. Sedlák, *Kritika* 1925, s. 308; A. Novák, *LidN* 4. 10. 1925; J. Karásek, *RA* 1, 1925/26, s. 30 (i o dalším vyd. Werthera); E. Vachek, *Pramen* 6, 1925/26, s. 37 ●; ● ref. Itálie: F. Kovárna, *Pramen* 6, 1925/26, s. 344; *Sordello* (A. Novák), *LidN* 4. 4. 1926 ●; J. Karásek in *Tvůrcové a epigoni* (1927, s. 150); ● ref. Světce, dámy a děvky: vz. (V. Zelinka), *Zvon* 27, 1926/27, s. 723; J. Karásek, *RA* 2, 1926/27, s. 116; -a. (J. Hora), *RP* 12. 3. 1927; J. Ošmera, *Kulturní zpravodaj* 1927, s. 190; E. Vachek, *Pramen* 7, 1927/28, s. 58 ●; ● ref. Váhy a meč: J. Karásek, *RA* 3, 1927/28, s. 186; J. O. Novotný, *Cesta* 10, 1927/28, s. 572; M. Pujmanová, *Tribuna* 20. 5. 1928; G. (F. Götz), *NO* 31. 5. 1928; A. N. (Novák), *LidN* 8. 7. 1928; J. Strakoš, *Akord* 1928, s. 210; P. Fraenk, *Naše doba* 36, 1928/29, s. 503; J. Hora, *Kmen* 2, 1928/29, s. 91; K. Sezima, *Lumír* 55, 1928/29, s. 149 → *Krystaly a průsvity* (1928) ●; A. C. Nor: ref. *Olginka*, *Host* 7, 1927/28, s. 252; ● ref. *Dekameron melancholický*: A. C. Nor, *Host* 7, 1927/28, s. 154; J. Heyduk, *Sever a Východ* 1928, s. 304 (i o dalším vyd. *Panstva v taláru*) ●; J. H. (Hutter): ref. *Bratři Karamazovi* (i libreto), *Tribuna* 10. 10. 1928; ne (A. Novák): ref. *Dvě slzy*, *LidN* 29. 9. 1928; ● ref. *Đábelská nockturna*: -a (J. Hora), *Tvorba* 1929, s. 15; an., *LitN* 1929, č. 2; J. Heyduk, *Sever a Východ* 1929, s. 276 ●; V. Brtník: ref. *V objetí železné panny*, *Venkov* 30. 5. 1929; ● k šedesátinám: O. Š. M. (Štorch-Marién), *RA* 5, 1929/30, s. 255; J. Karásek, *RA* 5, 1929/30, s. 255; G. (F. Götz), *NO* 23. 2. 1930; A. N. (Novák), *LidN* 23. 2. 1930; V. P. (Prokůpek), *Venkov* 23. 2. 1930 ●; B. Jedlička: ref. *Raketa a míč*, *LidN* 29. 3. 1930; vz. (V. Zelinka): ref. *Parnas*, *Zvon* 31, 1930/31, s. 432; ● ref. *Vojáci a diplomati*: J. Münzer, *Dnešek* 9, 1930/31, s. 200; J. Šimsa, *Naše doba* 38, 1930/31, s. 435; R. W. (Weiner), *RA* 6, 1930/31, s. 336; J. H. (Hora), *LitN* 1931, č. 2; F. Peroutka, *Přítomnost* 1931, s. 6, 23 → *Osobnost, chaos a zlozvyky* (1939) ●; F. Götz in *Básnický dnešek* (1931, s. 122); ● ref. *Peklo*: E. Chalupný, *LitN* 1931, č. 11; rs, *RA* 7, 1931/32, s. 72 ●; ● ref. *Korále*: K. Jehlička, *RA* 7, 1931/32, s. 296; K. Sezima, *Lumír* 59, 1932/33, s. 458 ●; O. Štorch-Marién: *V Táboře u J. M.* (rozhovor), *RA* 8, 1932/33, s. 57; ● ref. *Jedy*: drb. (J. Borecký), *Zvon* 33, 1932/33, s. 237; -or. (A. C. Nor), *Rozhledy* 1933, s. 8; F. Tetauer, *LidN* 6. 5. 1933 ●; ● ref. *Itálie a my*: A. N. (Novák), *LidN* 18. 6. 1933; J. M. Slavík, *Archa* 1934, s. 320 ●; ● ref. *Kantoři a inspektoři*: K. Sezima, *Lumír* 60, 1933/34, s. 280; vz. (V. Zelinka), *Zvon* 34, 1933/34, s. 405; adv. (Ad. Veselý), *Elán* 4, 1933/34, č. 6; b., *Rozhledy* 1934, s. 32; K. P. (Polák), *PL* 15. 3. 1934 ●; ● ref. *Bankéři a proletáři*: B. Polan, *Čin* 1934, s. 705; A. B. T., *Dělnická osvěta* 1934, s. 285; M. Kopal, *Nové Čechy* 17, 1934/35, s. 177; K. Sezima, *Lumír* 61, 1934/35, s. 48 ●; ● ref. *Sodoma*: Kv. (V. Knapp), *LitN* 7, 1934/35, č. 18; F. X. Šalda, *ŠZáp* 7, 1934/35, s. 253; jbk., *Dělnická osvěta* 1935, s. 178 ●; ● ref. *Tajemství sexu*: K. Sezima, *Lumír* 61, 1934/35, s. 406; B. Polan, *Čin* 1935, s. 88; V. Brtník, *Venkov* 15. 8. 1935 ●; ● ref. *Hilar*: kd. (E. Konrád), *NO* 3. 7. 1935; Ot. F. (Fischer), *LidN* 14. 7. 1935; AMP. (Piša), *PL* 8. 8. 1935; E. Vachek, *LitN* 8, 1935/36, č. 1 ●; ● ref. *Chudina*: K. Sezima, *Lumír* 62, 1935/36, s. 530; vbk. (V. Běhounek), *PL* 7. 2. 1936; B. Jedlička, *LidN* 2. 3. 1936; Kc. (J. Kunc), *Rozhledy* 1936, s. 36 ●; J. Rosendorfský: J. M. e l'Italia, *Sborník prací věnovaný památce P. M. Haškovece* (1936); ● ref. *Advokáti*: K. Sezima, *Lumír* 63, 1936/37, s. 533; m. h. (M. Holas), *Rozhledy* 1937, s. 39; V. T. (Tichý), *Dělnická osvěta* 1937, s. 109; B. Jedlička, *LidN* 29. 3. 1937 ●; ● ref. *Král*: -kc. (J. Kunc), *Rozhledy* 1937, s. 208; V. T. (Tichý), *Dělnická osvěta* 1937, s. 319 ●; drb. (J. Borecký): ref. *Žena a soud*, *Zvon* 38, 1937/38, s. 530; M. N. (Novotný): ref. *Zdenka Braunerová...*, *LidN* 22. 2. 1938; ● k šedesátinám: -btk. (V. Brtník), *Zvon* 40, 1939/40, s. 323; E. Chalupný, *Venkov* 24. 2. 1940; B. Jedlička, *LidN* 24. 2. 1940; p. (A. M. Piša), *Nár. práce* 24. 2. 1940; V. Havel, *Nedělní list* 25. 2. 1940; J. Knap, *Venkov* 26. 5. 1940 ●; F. Hampl in *Dobrodružství Jaroslava Seiferta a jiné vzpomínky...* (1969, s. 153); K. R. Krpata: *Pohrobek J. M.* (o rkp. autobiografii Já), *Pochodeň* 18. 12. 1969; O. Štorch-Marién: *Před sto lety se narodil J. M.*, *LD* 21. 2. 1970; P. H. Toman: J. M. a Zdenka Braunerová, *Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze* 1976, s. 65; J. Pinc: J. M. a *Andula Sedláčková*, *LD* 5. 10. 1979; J. Lešikarová: *Đábelský spisovatel J. M.*, *Tvar* 1997, č. 11.